

1919
2019

STOLETÍ S ČERVENÝM KŘÍŽEM

100 let Československého a Českého červeného kříže

Marek Jukl a Jana Majrichová

STOLETÍ S ČERVENÝM KŘÍŽEM

100 let Československého a Českého červeného kříže

Marek Jukl
Jana Majrichová

Století s Červeným křížem

Autoři: Doc. RNDr. Marek Jukl, Dr., a Mgr. Jana Majrichová, LL.M.

Recenze: Doc. PhDr. Kateřina Ivanová, Ph.D., a RNDr. Josef Konečný

Foto: archiv ČČK a Shutterstock

Grafická úprava: Boomerang Communication s.r.o. Tisk: H.R.G. spol. s r. o.

1. vydání, Praha 2019. Vydal Český červený kříž, 2019

ISBN: 978-80-87729-28-1 © 2019

Není-li výslovně uvedeno jinak, jsou statistické údaje v knize
uváděny za období do roku 2017 včetně.

obsah

4	Předmluva
6	CO JE MEZINÁRODNÍ ČERVENÝ KŘÍŽ Marek Jukl
14	HISTORIE ČESKOSLOVENSKÉHO A ČESKÉHO ČERVENÉHO KŘÍŽE Marek Jukl
17	1. Červený kříž v českých zemích před vznikem ČSR
21	2. Založení Československého červeného kříže
27	3. Od založení ČSČK po léta druhé světové války
41	4. ČSČK v letech válečných
49	5. ČSČK v období po druhé světové válce
61	6. ČSČK mezi Únorem a Listopadem
99	7. ČSČK – poslední léta existence
113	8. Český červený kříž – první čtvrtstoletí
134	SOUČASNÉ ČINNOSTI ČESKÉHO ČERVENÉHO KŘÍŽE Jana Majrichová
160	Literatura a prameny
162	Internetové zdroje
167	PŘÍLOHY
168	Uznání ČČK za pokračovatele spolku z r. 1868
169	První složení Hlavního stanu ČSČK
170	Zákony o ČSČK z let 1921, 1952, 1992
176	Nositelky medaile Florence Nightingalové
177	Nositelé medaile Alice Masarykové
178	Seznam zkratek

Předmluva

Rok 2019 je rokem stého výročí založení Československého červeného kříže. Jeho založení v únorových dnech roku 1919 bylo logickým důsledkem vzniku Československé republiky v říjnu předešlého roku.

Československý červený kříž byl jedním z projevů znovu nabyté samostatnosti, neboť jednou z podmínek pro uznání národní společnosti Červeného kříže Mezinárodním výborem Červeného kříže je, aby působila na území nezávislého státu. I proto – samozřejmě krom odezvy svých vlastních činností – si také během již prvních let nové československé republiky získal popularitu mezi československou veřejností, přesněji tou její částí, která vítala vznik samostatného státu Čechů a Slováků. Přímo symbolickým projevem spojení s československou státností pak byla personální vazba na TGM, prezidenta Osvoboditele, daná osobou jeho dcery Alice Masarykové, již byl stanovami ČSČK přisouzen titul „předsedkyně-zakladatelka“.

Nepřekvapí tedy, že ČSČK sdílel osudy československého státu – nejen prvorepublikový vzestup, ale také trpké dni pomnichovské, hrůzy druhé světové války, zažil působení v exilu i radost z poválečné obnovy našeho státu, na jehož zdravotní a sociální politice i praxi se zásadně podílel. I období od Unora do Listopadu s krátkým volným nadechnutím i pádem v roce 1968 znamenalo změnu jeho postavení, kdy se ze samostatné organizace s rozsáhlým vlastním zdravotním a sociálním programem musel změnit v servisní organizaci státu, který znárodnil zdravotnická a sociální zařízení ČSČK včetně například sítě Zdravotní záchranné služby a na druhé straně ČSČK jako „dobrovolnou lidovou zdravotnickou organizaci“ nově pověřil třeba masovou zdravotnickou výchovou obyvatelstva či účastí v Národní transfuzní službě.

Období od listopadu 1989 znamenalo, stejně jako v československé společnosti, snahu o návrat k původnímu postavení ČSČK, o obnovu samostatně vykonávaných sociálních a zdravotních činností a – opět stejně jako v případě československého státu – rozdělení ČSČK na Český a Slovenský červený kříž v samostatných republikách v roce 1993.

Období devadesátých let přineslo nutnost vypořádat se se změnou ekonomického i politického prostředí, znamenalo definitivní odklon od pojetí anonymní „masové organizace“ k národní společnosti Červeného kříže chápané jako sdružení těch, kteří svým osobním angažmá chtějí konkrétními činy naplňovat v prostředí České republiky humanitární poslání celosvětové rodiny Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce.

Náš Červený kříž se zapsal i do historie Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce – připomeňme jen založení tradice Míru Červeného kříže, která přešla v dnešní Světový den Červeného kříže a Červeného půlměsíce, návrh druhého z mott Mezinárodního hnutí ČK a ČP „Humanitou k míru“ či to, že hostil zasedání Rady

delegátů Červeného kříže, na němž byly poprvé prezentovány Základní principy.

K tomu, abychom se seznámili se stoletím Červeného kříže v samostatné Československé a České republice, abychom se o toto poznání podělili s těmi, komu chceme pomáhat, i s těmi, kteří nám to svou podporou umožňují, by měla přispět tato kniha.

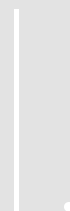
Je naší milou povinností poděkovat oběma recenzentům, doc. PhDr. Kateřině Ivanové, Ph.D., a RNDr. Josefu Konečnému, za cenné rady a připomínky, kterými přispěli ke zkvalitnění publikace. Děkujeme také pracovníkům Úřadu ČČK za dohledání řady archivních dokumentů a pomoc při tvorbě knihy.

autoři

Co je
Mezinárodní
**červený
kříž**

Marek Jukl

Henri Dunant, švýcarský podnikatel a humanista, spoluzakladatel Mezinárodního červeného kříže, iniciátor Ženevských úmluv a první nositel Nobelovy ceny za mír z roku 1901

Pro pochopení historie i současnosti Českého červeného kříže je zásadní skutečností, že není zcela samostatnou organizací, ale představuje součást (tzv. národní společnost) Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce. Stejně tak tomu bylo v případě Československého červeného kříže, jehož stému výročí založení je tato kniha věnována. Samotné Mezinárodní hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce (dále též MHČK) je však mnohem starší, téměř stejně dlouhá je však i historie Červeného kříže na našem území.

Mezinárodní hnutí ČK a ČP je celosvětově působící mezinárodní humanitární asociací tvořenou třemi složkami: Mezinárodním výborem Červeného kříže, jednotlivými národními společnostmi (Červeného kříže, Červeného půlměsíce nebo Davidovy hvězdy)¹ a Mezinárodní federací společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce.

Tato asociace byla do roku 1986 nazývána jen **Mezinárodní červený kříž** (dále též MČK), v uvedeném roce byl přijat název Mezinárodní hnutí ČK a ČP. Tento název je užíván přednostně, platným však zůstal i název původní.

Posláním Mezinárodního hnutí ČK a ČP, jak praví první z jeho základních principů, princip Humanity, je „v národním i mezinárodním měřítku za všech okolností předcházet a zmírňovat lidské utrpení, chránit lidský život a zdraví a zajistit respektování lidské bytosti. Napomáhá vzájemnému porozumění, přátelství, spolupráci a trvalému míru mezi všemi národy“.

Jak praví princip Humanity, zrodilo se Mezinárodní hnutí ČK a ČP „z potřeby přinášet pomoc raněným na bitevním poli bez jakékoli diskriminace“. Je tomu skutečně tak – je obecně známo, že impulzem ke vzniku Červeného kříže byly otřesné zážitky Henriho Dunanta z bitvy u Solferina v červnu 1859.

Vlastní historie Červeného kříže se začala psát v roce **1863**, kdy byl 9. února v Ženevě ustaven tzv. Výbor pěti², který ve snaze přenést ochranu raněných na mezinárodní úroveň dosáhl svolání mezinárodní konference, která se konala v Ženevě 26.–29. října. Tato konference představuje uznání humanitárních snah Výboru pěti mezinárodním společenstvím a je pokládána za ustavující mezinárodní konferenci Červeného kříže. Přijala **znak Červeného kříže na bílém poli** jako symbol ochrany raněných i zdravotníků za války a iniciovala vznik národních společností v jednotlivých zemích.

¹ V současnosti je těchto národních společností více než 190 (k 31. 12. 2018 jich bylo 191).

² Gustave Moynier, Louis Appia, Théodore Maunoir, Henri Guillaume Dufour a Henri Dunant.

Z iniciativy Mezinárodního červeného kříže se rok na to, opět v Ženevě, sešla diplomatická konference, která 22. srpna 1864 přijala **Ženevskou úmluvu o zlepšení osudu raněných v polních armádách**, která právně zakotvila ochranu raněných, zdravotnického personálu i zdravotnických zařízení a je pokládána za základ soudobého mezinárodního humanitárního práva.

Tím je historicky dáno dodnes se rozvíjející těsné spojení mezi Červeným křížem a mezinárodním humanitárním právem. Jen několik let poté, v roce 1869, rozšířila I. mezinárodní konference Červeného kříže jeho poslání z ochrany obětí válek i na pomoc obětem přírodních katastrof.

Popišme si ve stručnosti, jaké je postavení jednotlivých složek MHČK.

Mezinárodní výbor Červeného kříže (MVČK) je nezávislou, nestranou, apolitickou a neutrální institucí sídlící v Ženevě (až do roku 1875 nazýván Mezinárodní výbor pro pomoc raněným vojákům). MVČK je jako jediný oprávněn oficiálně uznávat národní společnosti v jednotlivých zemích. V rámci MHČK je řídicí složkou pro poskytování a přípravu pomoci za ozbrojených konfliktů a vnitřních nepokojů. Kromě ústředí v Ženevě je přítomen i v krizových oblastech stížených válkami či nepokoji, v nichž má své delegace³ – takových států je na Zemi nyní kolem 90. Na místní i na mezinárodní úrovni poskytuje pomoc a ochranu obětem ozbrojených konfliktů a vnitřních nepokojů, především se snaží zajistit podmínky pro uskutečnění práva na zdravotní péči, kdy zejména podporuje zdravotníky a zdravotnická zařízení v místech konfliktů, poskytuje léčiva a zdravotnický materiál, materiální podmínky pro činnost zdravotnických zařízení (pitnou vodu, elektřinu), zprostředkovává zdravotnické transporty v místech bojů či přes linii doteku nepřátelských sil, provozuje svá vlastní zdravotnická zařízení a podporuje místní nemocnice, snaží se zpřístupnit zdravotní péči v podmínkách ohrožení nebo i zhroutilí mírových systémů zdravotní péče apod. Za tímto účelem navazuje kontakty s bojujícími stranami a jejich orgány i zdravotnickými zařízeními v těchto oblastech. MVČK je státy dále pověřen pracovat k porozumění a správné aplikaci mezinárodního humanitárního práva (MHP) a také v terénu sledovat, jak je dodržováno (může např. navštěvovat všechna místa, kde jsou drženy osoby zbavené svobody

v souvislosti s konflikty a nepokoji a hovořit s nimi beze svědků, předávat jim zprávy od jejich blízkých), vede důvěrný dialog s orgány bojujících stran, vydává stanoviska k aplikaci MHP apod. Organizuje také Pátrací službu ČK, která celosvětově (prostřednictvím MVČK, jeho delegací a pátracích odborů všech 191 národních společností) vede pátrání po pohřešovaných osobách v důsledku válek či rozsáhlých katastrof, zabezpečuje spojení mezi rozdělenými rodinami a předává zprávy mezi blízkými osobami. V neposlední řadě usiluje o pokrokový rozvoj MHP, přesvědčuje státy o vhodnosti přijetí dalších smluv z této oblasti a vede jednání o jejich návrzích. Jeho postavení je zakotveno zejména v Ženevských úmlouvách o ochraně obětí válek i ve Statutu MHČK schvalovaném státy – smluvními stranami Ženevských úmluv.

³ Delegace MVČK je označení pro zastoupení MVČK v příslušném státě. Má podobné postavení jako např. zastupitelské úřady států, včetně nedotknutelnosti prostor a korespondence mezi delegací a ústředím MVČK.

V jednotlivých státech světa působí **národní společnosti Červeného kříže**, Červeného půlměsíce a Davidovy hvězdy. Ačkoli znaky a názvy národních společností nejsou z historických důvodů jednotné, jedná se o identické organizace, součást jednoho a téhož Mezinárodního hnutí ČK a ČP. Tyto národní společnosti mají své postavení také dáno Statutem MHČK a Ženevskými úmluvami o ochraně obětí válek. Mohou vzniknout pouze na území státu, který je smluvní stranou alespoň I. Ženevské úmluvy. Představují základní buňky MHČK na národní úrovni. Mají své vlastní programy v oblasti zdravotní, sociální a obecně humanitární, jsou v těchto oblastech partnery veřejné správy a poskytovatelů zdravotní či sociální péče. Podílejí se na bezpříspěvkovém dárcovství krve, v řadě zemí organizují zdravotnickou záchranou službu, v zemích rozvojových bývají jedinou entitou provozující určitou celostátní síť zdravotnických zařízení. Zabývají se zdravotní výchovou, výukou první pomoci laiků, šířením znalostí MHP, poskytují pomoc při katastrofách a za ozbrojených konfliktů, provozují pátrací službu apod. V případě ozbrojených konfliktů a vnitřních nepokojů jsou propojeny s MVČK a poskytují svůj personál pro plnění úkolů na poli ochrany obětí ozbrojených konfliktů pod vedením MVČK. Aby mohly mít postavení „národní společnosti ve smyslu Ženevských úmluv“, musí obdržet uznání od vlády své země a být uznány Mezinárodním výborem ČK. Získávají občany (zejména členy a dobrovolníky) pro podílení se na plnění těchto úkolů.

Pro podporu mírových programů a zejména pro řízení mezinárodní pomoci do zemí zasažených katastrofami, a nikoli válkou či nepokoji, byla v roce 1919 (tedy více než 50 let po vzniku ČK jako takového) založena dnešní **Mezinárodní federace společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce** (dále též MFČK), tehdy pod názvem Liga společností ČK. Její mezinárodní působnost je tedy komplementární ve vztahu k MVČK, obě tyto složky mají tzv. vedoucí roli, avšak její výkon se nepřekrývá - role MVČK je zaměřena na státy zasažené válkami a nepokoji, role Federace pak na pomoc do oblastí ostatních. Z pověření OSN se věnuje péči o uprchlíky, úzce spolupracuje také se Světovou zdravotnickou organizací (WHO) nebo Organizací pro výživu a zemědělství (FAO).

Nejvyšším orgánem Mezinárodního červeného kříže je **Mezinárodní konference Červeného kříže a Červeného půlměsíce**. Její působnost však přesahuje složky Červeného kříže, což je dáno jejím složením: Konference se účastní delegace vlád zemí - smluvních stran Ženevských úmluv, delegace národních společností, Mezinárodní výbor ČK a delegace Mezinárodní federace společností ČK a ČP. Konference se schází zpravidla jednou za čtyři roky. Účast států má zásadní význam pro rozhodnutí, která Konference přijímají. Agendou Konferencí je rozvoj a aplikace MHP, mezinárodní právo reakce na katastrofy, otázky dostupnosti zdravotní péče a další globální humanitární otázky vztahující se většinou - ale ne výlučně - k situacím válek, nepokojů a katastrof.

Logo Mezinárodního hnutí ČK a ČP v podobě z r. 2015

Druhým nejvyšším orgánem je **Rada delegátů MHČK** (krátce jen Rada delegátů ČK a ČP), která se skládá pouze z delegátů složek Mezinárodního hnutí ČK a ČP – tedy Mezinárodního výboru ČK, národních společností a jejich mezinárodní federace. Schází se každé dva roky a projednává vnitřní otázky MHČK, zabývá se jeho doktrínou a předjednává také všechny materiály, které má projednat Mezinárodní konference ČK a ČP.

Určující pro činnost ČK a ČP je **Sedm základních principů ČK a ČP**. Tyto principy jsou nejen směrnicemi pro činnost Červeného kříže, ale jsou také tím, co zdvihá pomyslné nebo i skutečné závory a umožňuje, aby se Červený kříž dostal k těm, kteří nutně potřebují pomoc.

HUMANITA
NESTRANNOST
NEZÁVISLOST
NEUTRALITA
DOBROVOLNOST
JEDNOTA
SVĚTOVOST

Jsou to:

Humanita (formuluje poslání Červeného kříže – tedy předcházet nebo mírnit všechny formy lidského utrpení),

Nestrannost (nelze činit nepřiznivých rozdílů založených na národnosti, rase, náboženství, politických postojích či sociálním statusu, naopak Červený kříž pomáhá jen podle naléhavosti stavu daného člověka),

Nezávislost (Červený kříž spolupracuje s vládami zemí, v rozhodování si však uchovává nezávislost),

Neutralita (Červený kříž se neúčastní sporů politických či náboženských ani nepřátelských akcí, ani se nevyjadřuje k jejich podstatě),

Dobrovolnost (snahou Červeného kříže je nezištně pomáhat),

Jednota (v každém státě může působit jen jedna jednotná národní společnost, působí na celém území státu a je otevřena všem) a

Světovost (Mezinárodní hnutí ČK a ČP působí celosvětově, jeho národní společnosti navzájem spolupracují).

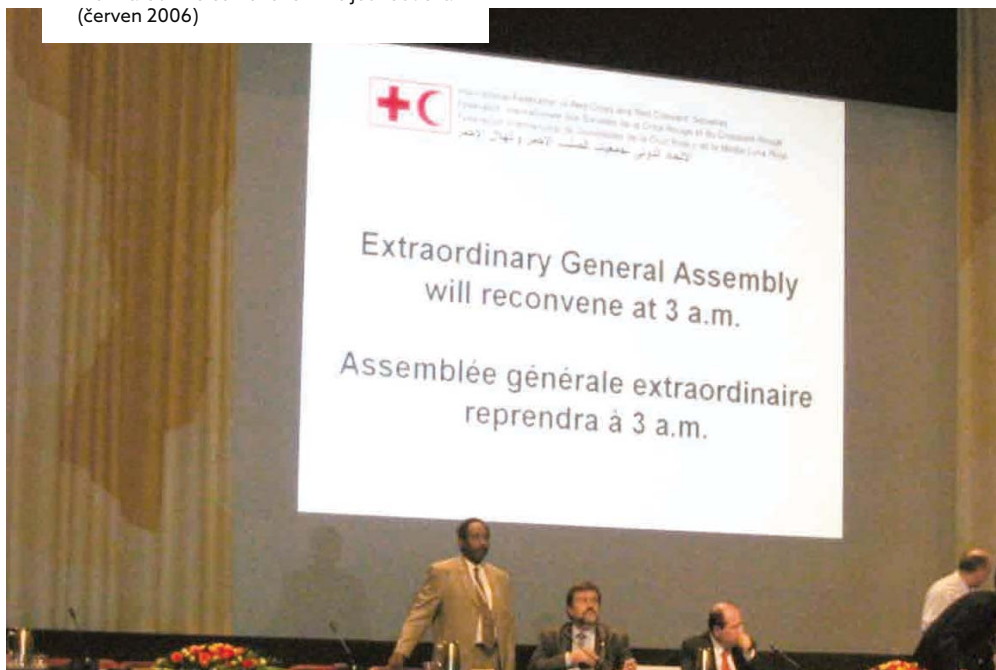
Mezinárodní hnutí ČK a ČP má v současnosti přes **90 milionů** členů, zaměstnanců a dobrovolníků.⁴ Ročně poskytne svou pomoc a služby asi **470 milionům** lidí v objemu cca **850 miliard** Kč. Za povšimnutí stojí, že v posledních letech převažují situace spojené s ozbrojenými konflikty – aktuálně do těchto oblastí směřuje 80 % pomoci složek MHČK.

⁴ Údaj za rok 2016 (poslední známý). Z toho je 80 mil. členů, 490 tis. zaměstnanců a 11,6 mil. dobrovolníků.

Nejvyšším vyznamenáním Mezinárodního hnutí ČK a ČP je **medaile Henriho Dunanta**. Je udělována za zvlášť významné zásluhy o Červený kříž nebo mezinárodní humanitární právo nejvýše pěti držitelům jednou za dva roky a slavnostně předávána na zasedání vrcholného orgánu Mezinárodního hnutí ČK a ČP – Radě delegátů ČK a ČP, v předvečer Mezinárodní konference ČK a ČP. Z řad členů ČSČK ji obdrželi MUDr. František Janouch (předseda ČSČK v letech 1956 až 1965)⁵ a doc. JUDr. Gejza Mencer, DrSc. (expert ČSČK na otázky mezinárodního humanitárního práva a mj. účastník vládní delegace na diplomatické konferenci, na níž byl přijat první a druhý dodatkový protokol k Ženevským úmluvám).

⁵ Za pozornost jistě stojí, že toto ocenění obdržel F. Janouch v rámci vůbec prvního udělování této medaile. Stalo se tak v rámci XXI. mezinárodní konference ČK (Istanbul, 1969). Uděleny byly tehdy čtyři medaile – krom Dr. Františka Janoucha ji dále obdrželi Dr. Dragan Hercog (Jugoslávský ČK) a Robert Carlsson (Švédský ČK), kteří zahynuli v Nigérii, a Pierre Tacier, delegát MVČK, vážně raněný na Blízkém východě (srv. [17]).

Ne vždy jsou jednání vrcholných orgánů Mezinárodního červeného kříže jednoduchá (červen 2006)

Pro zdravotníky je nejvyšším oceněním **medaile Florence Nightingalové**, která je určena zdravotníkům Červeného kříže za obětavou práci ve prospěch raněných za válečného nebezpečí nebo za mimořádné zásluhy o rozvoj vzdělávání sester. Dosud ji z Československa, resp. České republiky, obdrželo 33 zdravotnic (seznam je uveden v příloze).

Český červený kříž (dále též ČČK) je aktivní součástí této celosvětové organizace. Nejenže se účastní jednání orgánů Mezinárodního hnutí ČK a ČP, ale také spolupracuje při poskytování pomoci s ostatními složkami MHČK.

Kromě finanční podpory činnosti Mezinárodního výboru ČK a Mezinárodní federace ČK a ČP jsme v posledních letech zorganizovali např. materiální pomoc do Nepálu, na Ukrajinu a rozsáhlou pomoc Sýrii.

Při všech těchto pomocích byla využita přítomnost sesterské národní společnosti dané země. To ostatně činí pomoc Mezinárodního hnutí ČK a ČP velmi efektivní – díky permanentní přítomnosti v prakticky všech zemích světa zná velmi dobře aktuální potřeby, místní podmínky i obyčej obyvatelstva. Není také třeba přesouvat početný personál z jednoho konce Země na druhý.

MEDAILE
FLORENCE NIGHTINGALOVÉ,
NEJVYŠŠÍ OCENĚNÍ
PRO ZDRAVOTNÍKY
ČERVENÉHO KŘÍŽE
ZA MIMOŘÁDNÉ ZÁSLUHY PŘI
OŠETŘOVÁNÍ RANĚNÝCH ČI
NEMOCNÝCH V DOBĚ VÁLKY
NEBO KATASTROFY ČI ZA
PŘÍKLADNOU SLUŽBU NEBO
TVŮRČÍ A PRŮKOPNICKÝ
DUCH V OBLASTI PŘÍPRAVY
ZDRAVOTNÍKŮ A VEŘEJNÉHO
ZDRAVOTNICTVÍ

Historie

Československého a Českého červeného kříže

Marek Jukl

1.

Červený kříž

v českých zemích
před vznikem ČSR

Československý červený kříž není samozřejmě historicky první organizací Červeného kříže působící na našem území. Je známo, že Rakousko nebylo zpočátku myšlenkou Červeného kříže nakloněno, konference ke sjednání první Ženevské úmluvy se v roce 1864 odmítlo zúčastnit s poukazem, že „svou sanitní organizaci považuje za vyhovující“. Teprve válka s Pruskem, které naopak vznik Červeného kříže i Ženevskou úmluvu podporovalo, v níž byli v pruských nemocnicích léčení také rakouští ranění zanechaní svou vlastní armádou na bojišti, přiměla mocnářství ke změně názoru a 21. července 1866 Rakousko přistoupilo k Ženevské úmluvě o zlepšení osudu raněných v polních armádách. To otevřelo cestu zakládání organizací Červeného kříže na území mocnářství. Těmito organizacemi v českých zemích byly **Vlastenecký pomocný spolek pro Království české a Vlastenecký pomocný spolek pro Moravu**,⁶ což odpovídalo tehdejšímu státoprávnímu uspořádání. Jejich stanovy byly schváleny v prvním případě 5. září **1868** a v případě moravského spolku 11. prosince **1870**.

⁶ To, že oba spolky neměly ve svém názvu sousloví Červený kříž, nebylo tehdy ničím neobvyklým, ke změně začalo v mezinárodním měřítku docházet až ve druhé polovině sedmdesátých let 19. století.

Obě tyto organizace, stejně jako organizace v ostatních královstvích a zemích Rakouska (tzv. Předlitavska), byly nezávislé až do vytvoření říšského svazu Červeného kříže – **Rakouské společnosti Červeného kříže**, k němuž došlo teprve 15. března **1879**. Prvním předsedou rakouské národní společnosti se stal Karel baron Tinti a společnost se těšila záštitě („Nejvyššímu protektorátu“) císaře Františka Josefa I. a císařovny Alžběty.

Ustavení Rakouské společnosti Červeného kříže tvořené zemskými spolky znamenalo také vložení sousloví Červeného kříže do názvů jednotlivých zemských spolků, tedy nesly pojmenování Zemský pomocný spolek Červeného kříže pro království České a Vlastenecký zemský spolek pomocný Červeného kříže pro Moravu. Bylo rovněž impulsem pro ustavení ženské větve Červeného kříže – tedy Vlasteneckých spolků pomocných paní⁷ při českém i moravském Vlasteneckém pomocném spolku, které převzaly péči o dodávání ošetřovatelek pro rezervní nemocnice.

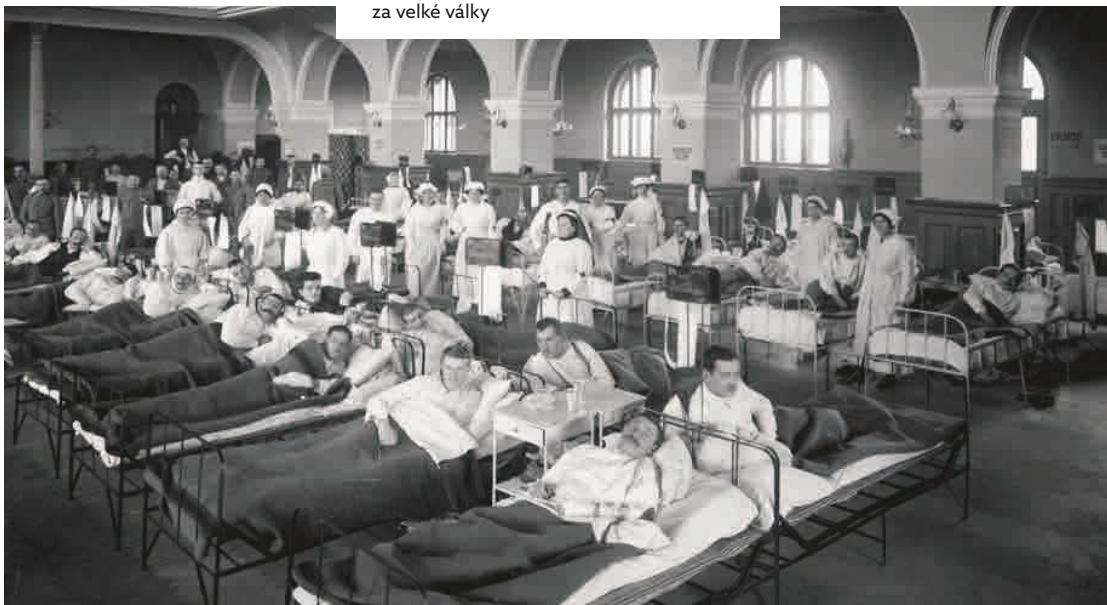
Jak v roce 1979, resp. 2000 oficiálně potvrdil Mezinárodní výbor Červeného kříže, může se jak Československý, tak i Český červený kříž pokládat za nástupce Vlasteneckého pomocného spolku pro Království české. To řadí Český červený kříž v pořadí vzniku na významné **13. místo** mezi stávajícími 191 národními společnostmi – dříve než v českých zemích byly národní společnosti Červeného kříže založeny jen v Belgii, Španělsku, Francii, Prusku, Itálii, Portugalsku, Švédsku, Norsku, Švýcarsku, Rakousku, Rusku a Nizozemsku.

Spolky Červeného kříže v českých zemích se v duchu idejí stojících u zrodu Červeného kříže zaměřovaly na přípravu zdravotnické služby pro dobu války, dále na přípravu zdravotnického personálu a též na obecně charitativní činnost.

V oblasti činnosti **pomocné zdravotnické služby armády** zajišťovaly oba spolky Červeného kříže vybavení a především zdravotnický i administrativní personál pro mobilizační nemocnice – v Praze to byla nemocnice zřizovaná v objektu Ferdinandových kasáren v Karlíně o 800 lůžkách, v Brně pak Spolkový rezervní špitál o 600 lůžkách. Dále spolky zřizovaly tzv. bezplatná lůžka pro raněné a zejména rekonvalescenty v dalších objektech, celkem tato kapacita činila cca 4 000 lůžek. K tomu ovšem disponovaly materiálem a personálem pro přepravní kolony raněných vojáků.

⁷ Užíváno bylo též označení dámský nebo ženský spolek pomocný, německy Frauen-Hilfsverein.

Sestry Červeného kříže v lazaretu v Táboře
za velké války

Další personál poskytovaly zdravotnickým zařízením, jejichž kapacity se dle mobilizačních plánů rozvíjely v případě války, k doplnění kmenového zdravotnického personálu.

Významnou činností bylo i založení **ošetřovatelské školy**, první na území Rakouska. Přijat byl řád ošetřovatelské péče a první běh se uskutečnil v Praze od 1. 6. do 20. 12. 1874 za účasti 31 posluchačky. Školu pro ošetřovatelky provozoval Červený kříž také v Brně. Velmi dobrých výsledků dosáhly tyto školy v době první světové války a po roce 1918 je převzal ČSČK.

Charitativní činnost zahrnovala jednak finanční příspěvky invalidům, vdovám a sirotkům, jednak pomoc v případě povodní a jiných živelních pohrom. Spolky byly připraveny poskytovat pomoc např. i pro situaci epidemie cholery.

Vedení obou spolků tvořila především aristokracie, vyšší státní úřednictvo, vyšší duchovní či též lékaři a lékárníci. Kromě příspěvků od movitého členstva získával již tehdy Červený kříž finance veřejnými sbírkami. Počet členů činil na přelomu století již kolem 9 300 osob, z toho moravský spolek vykázal přibližně 3 300 členů a členek. Spolkové jmění tehdy činilo 390 tisíc zlatých, z toho moravského spolku cca 140 tisíc.

Činnost Červeného kříže se zaktivizovala v době první světové války, kdy bylo rozvinuto přes 6 000 lůžek a zapojeno několik tisíc dobrovolných ošetřovatelek. Pro zajištění dopravních kolon pro raněné vojáky byly do podřízenosti Červeného kříže dány i personál a prostředky Sdružení dobrovolného hasičstva a bylo vytvořeno 860 dopravních kolon v Čechách a 100 na Moravě. Zapojeno do nich bylo 13 000 dobrovolných hasičů a přepravily 8,1 milionu raněných.

2.

Založení

Československého
červeného kříže

Vznik republiky Československé, jako nezávislého státu, předznamenal také vznik její národní společnosti Červeného kříže. Nezapomínejme, že první světová válka za sebou zanechala výrazné negativní sociální a zdravotní následky v evropských státech – to se ostatně stalo i impulsem pro vznik Ligy společností Červeného kříže (dnešní Mezinárodní federace společností ČK a ČP).

Vzhledem k tomu, že stávající organizace Červeného kříže, tedy Vlastenecké pomocné spolky pro Království české i pro Moravu, měly ve svých řídicích orgánech výrazně zastoupenou aristokracii, nebylo z pohledu tehdejší společenské atmosféry „odrakouštění“ možné, aby ČSČK vznikl pouhou transformací stávajících spolků Červeného kříže. Jmění dosavadních organizací Rakouského a Uherského červeného kříže na československém území československá vláda v lednu 1919 zajistila.

Dne 1. února 1919 se v Obecním domě v Praze sešlo shromáždění sociálních pracovníků, zástupců armády i např. kulturního života a vyslechlo plány **PhDr. Alice Masarykové**, dcery prezidenta nového československého státu, na založení Československého červeného kříže.

Alice Masaryková viděla poslání Červeného kříže v prevenci a léčbě tuberkulózy, v boji proti hladu a podvýživě, zejména u dětí, ve zdravotní výchově i výchově ošetřovatelek, v provozování sociálních zařízení, hovořila rovněž o výstavbě sanatorií pro chudé či nemajetné. Sociální i hygienické poměry zejména ve východních částech československého státu vyžadovaly rychlou reakci.

Shromáždění se usneslo na návrhu na ustavení **Československého červeného kříže** (dále též ČSČK) a do jeho čela navrhlo právě PhDr. Alici Masarykovou. To, že byla prezidentovou dcerou, jistě nebylo tím nejdůležitějším, vždyť Alice Masaryková měla v té době za sebou již řadu let práce právě v sociální a zdravotní oblasti. Měla také zkušenosti s prací ve Vlasteneckém pomocném spolku pro Království české. Byla rovněž poslankyní Revolučního národního shromáždění, tedy prozatímního československého parlamentu, kde působila ve výboru zdravotním. Své politické angažmá však ukončila již několik měsíců po založení ČSČK. Ustavující schůze v Obecním domě se se svými návrhy obrátila na prezidenta republiky, neboť ustavení národní společnosti Červeného kříže vyžaduje uznání ze strany státu.

Prezident republiky písemně reagoval dne **6. února 1919** takto:⁸

Slečna dr. Alice Masaryková v Praze

Uznávaje nutnost vybudování ústřední organisace Č. S. Červeného kříže pro oblast celé republiky, jmenuji Tě předsedkyní Č. S. Červeného kříže a pověřuji, abys ihned vykonala vše, čeho je třeba ku zorganizování této instituce a k tomu, aby Č. S. Červený kříž mohl bezodkladně zahájit své působení a vejíti ve styk s mezinárodní organizací Červeného kříže na základě Ženevské konvence a dodatečných úmluv mezinárodních.

T. G. Masaryk, v. r.

---

⁸ Viz spis Kanceláře prezidenta republiky č. j. O.34/1919 z 6. 2. 1919.

Současně Kancelář prezidenta republiky informovala o rozhodnutí prezidenta Ministerstvo vnitra v Praze, které mělo zprávu o jmenování předsedkyně ČSČK uveřejnit.

Dle myšlenek svých zakladatelů měl být ČSČK – v protikladu ke svým předchůdcům – všelidovým spolkem. Od Vlasteneckých pomocných spolků pro Království české i pro Moravu převzal majetek a také provozování sociálních a zdravotních zařízení včetně ošetrovatelských škol v Praze a v Brně. Oba spolky se následně rozpustily, avšak řadoví členové vstupovali ve velké míře do ČSČK. Alice Masaryková znala činnosti Rakouského červeného kříže byla vcelku benevolentní k přechodům řadových členek a členů do ČSČK. Dlužno ovšem podotknout, že byly zaznamenány i problémy a že na územích s vyšším zastoupením německé a maďarské národnosti bylo ztotožnění s ČSČK nízké, tamější obyvatelstvo jej za svůj nepřijalo po celou první republiku (doloženo je „řešení“ spočívající v zakládání Modrého kříže v německém pohraničí).

Stanovy ČSČK schválilo Ministerstvo vnitra 23. 6. 1919. Ministerská rada ve své schůzi 15. 7. 1919 uznala ČSČK jako výlučnou pomocnou organizaci vojenské zdravotnické služby, a když republika Československá dne 17. 11. 1919 přistoupila k Ženevské úmluvě o zlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách z 6. 7. 1906, nestálo již nic v cestě oficiálnímu uznání ze strany Mezinárodního výboru Červeného kříže. Dne **1. 12. 1919** se tak Československý červený kříž stal součástí Mezinárodního červeného kříže jako řádně uznaná národní společnost Červeného kříže ve smyslu Ženevské úmluvy.⁹

⁹ Zajímavou otázkou je, které datum vlastně považovat za založení ČSČK - nejčastěji se tak chápe 6. únor, tedy den, kdy s ustavením ČSČK vyslovil československý stát, zosobněný prezidentem, svůj souhlas. Přitom ovšem není příliš známo, že MVČK (vycházející z podkladů ČSČK) jako den založení ČSČK uvádí datum 14. února 1919 (srv. [16]).

Alice Masaryková, zakladatelka a první předsedkyně Československého červeného kříže. Portrét J. Hanuly (1936) pro Ústav M. R. Štefánika v T. Sv. Martine

Republika Československá se rozhodla naplňovat své závazky plynoucí z Ženevské úmluvy týkající se ochrany znaku Červeného kříže před neoprávněným použitím. Z dob Rakousko-Uherska převzaté právní předpisy byly odlišné pro zemi Českou a Moravskoslezskou, kde platil zákon ze dne 23. srpna 1912, č. 184 ř. z., týkající se ochrany znaku a jména Červeného kříže, zatímco na Slovensku a na Podkarpatské Rusi platilo nařízení uherské Ministerské rady ze dne 12. dubna 1913, č. 2027 M. E., o užívání pojmenování Červený Kříž alebo Ženevský Kříž. Proto bylo rozhodnuto upravit tyto záležitosti jednotně pro celé území republiky. K tomu došlo vydáním **zákona č. 479/1921 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže**.

Tomu, kdo by neoprávněně použil znaku či jména Červeného kříže, hrozila pokuta 10 000 Kč nebo vězení do 1 měsíce, pokud by se nejednalo přímo o trestný čin.

Organizačně se Společnost ČSČK dělila na čtyři divize – českou, moravskoslezskou, slovenskou a podkarpatorskou. Později došlo v rámci jednotlivých divizí ke vzniku okresních spolků. Základní „buňkou“ pak byly místní spolky.¹⁰ Nejvyšším orgánem ČSČK bylo Shromáždění delegátů, mezi jeho zasedáními pak Hlavní stan ČSČK. Vrcholným orgánem výkonným byl Výkonný výbor ČSČK, v čele ČSČK stál předseda ČSČK. Aparát ČSČK (Ústřední ředitelství) byl řízen ústředním ředitelem. Podobně jako jeho předchůdci, měl i ČSČK svého protektora (čestného předsedu), kterým byl prezident republiky – po řadě tedy Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš a krátce též Emil Hácha.

Předsedkyní ČSČK byla od února 1919 až do své rezignace v prosinci 1938 PhDr. Alice Masaryková. Ve funkci ústředního ředitele rovněž po celé meziválečné období stál JUDr. Josef Linhart.

Oficiální tiskovinou pro předávání informací a výměnu zkušeností v ČSČK byly Zprávy Československého červeného kříže.

Sídlo ČSČK bylo (pomineme-li „zakladatelskou epizodu“ úřadování v bytě Alice Masarykové) v prostorách poskytnutých Ministerstvem sociální péče v Clanerově paláci v Karmelitské ulici v Praze. Později pak ústředí ČSČK sídlilo v Neklanově ulici.

Skutečnost, že předsedkyní ČSČK byla dcera prezidenta Osvoboditele, přispěla výrazně k tomu, že veřejnost silně vnímala spojení mezi ČSČK, rodinou prezidenta a prvním samostatným státem Čechů a Slováků. ČSČK, jako součást Mezinárodního červeného kříže, byl vnímán jako atribut nově nabyté národní samostatnosti. To mělo svá nesporná pozitiva, přispívalo k zájmu o členství v Červeném kříži, usnadňovalo jednání s podporovateli či úřady apod., mělo to však i své stránky negativní – již jsme připomněli velmi nízkou akceptaci ČSČK německou a maďarskou národnostní menšinou, projevovalo se to však rovněž v době pomnichovské republiky štvavou kampaní tisku a následně vynucenou rezignací Alice Masarykové.

---

¹⁰ Na konci roku 1919 měl ČSČK 320 místních spolků (česká divize 172, moravskoslezská 81, slovenská 63 a podkarpatorská 4).

3.

Od založení
ČSČK po léta
druhé světové války

Meziválečné období bylo obdobím bouřlivého rozvoje ČSČK. Tehdy se v Červeném kříži na mezinárodní úrovni poprvé formovaly mírové programy národních společností, k nimž bylo možné efektivně využít zkušenosti i potenciálu ze světové války. V duchu programů Ligy společností Červeného kříže,¹¹ která byla v roce 1919 založena právě pro tento účel, se i ČSČK zaměřil – po zvládnutí pomoci obětem světové války – na zdravotní výchovu obyvatelstva, protiepidemické akce, sociální pomoc zranitelným skupinám obyvatel, podporu a poskytování zdravotní péče, výchovu zdravotnického personálu (ošetřovatelek), založení sítě Automobilní záchranné služby i na pomoci do zahraničí. Stranou nezůstala ani pomoc při živelních pohromách a na sklonku 30. let také zdravotní část přípravy obyvatelstva k civilní obraně. Tento výčet činností není úplný, např. již za první republiky pomáhal ČSČK ve spolupráci s československými zastupitelskými úřady našim občanům, kteří se v zahraničí ocitli v nouzi.

Sociálně zdravotní aktivity ČSČK měly větší rozsah i význam na Slovensku a Podkarpatské Rusi, neboť v uherské části monarchie byl zájem státu o úroveň veřejné zdravotní a sociální péče mnohem nižší, a ČSČK, věren svému poslání pomocné organizace veřejné správy na poli sociálním, zdravotním a humanitárním, tak novým československým státním orgánům pomáhal tento rozdíl vyrovnávat.

Novinkou byla také práce s dětmi a mládeží představovaná Dorostem ČSČK nebo tzv. Mírové slavnosti, které daly vzniknout Světovému dni Červeného kříže.

V prvních poválečných letech se ČSČK těšil rozsáhlé pomoci od krajanů v USA, od nichž obdržel dary v hodnotě tehdejších 12 milionů Kč. Od Amerického červeného kříže dokonce v hodnotě 111 milionů Kč.¹²

---

¹¹ Dnešní Mezinárodní federace společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce.

¹² V přepočtu na dnešní měnu jde úhrnem cca o 780 mil. Kč.

ČSČK v pohnutých dnech září 1938 shromažďoval přihlášky dobrovolných dárců krve (Praha)

Pomoc obětem první světové války

V prvním období po vzniku ČSČK dominovala pomoc obětem právě skončené války. Byla to zejména činnost Pátrací služby týkající se válečných zajatců (tzv. zajatecký odbor ČSČK), která jen v roce 1919 vyřídila 909 000 dotazů po osudech válečných zajatců a předala 1 100 000 dopisů mezi nimi a jejich rodinami. ČSČK se podílel na návratu z válečného zajetí celkem 212 000 československých občanů. Po návratu jim zajišťoval nejen ošacení, ošetření či stravu, ale také například pomáhal s hledáním zaměstnání.

Současně také pečoval o válečné zajatce pobývající před repatriací na našem území (jednalo se o ošacení, stravu, zdravotní péči) – na konci roku 1919 jich zbývalo ještě 10 000.

Do ČSR se také vraceli českoslovenští legionáři, a to ještě v roce 1920. Jejich rodinám, které jim přijížděly naproti do Prahy, zajišťoval ČSČK nejen navázání kontaktu, ale i ubytování.

Zdravotní péče a zdravotní výchova obyvatelstva

První světová válka znamenala velké pohyby lidí a ve značném rozsahu působila také podvýživa či hlad velké části obyvatelstva. To vše vytvářelo příznivou konstelaci pro šíření řady infekčních nemocí – od španělské chřipky, skvrnitého tyfu přes tuberkulózu až třeba po trachom. Řešit tento problém – to byl mimochodem jeden z impulsů pro zrod Ligy společností Červeného kříže v prvním poválečném roce. V ČSR k tomu přispělo již předválečné zanedbávání těchto záležitostí ze strany uherských úřadů. Podpora zdravotní péče v nové republice a rozsáhlá zdravotní výchova obyvatelstva tak představovaly jeden z hlavních úkolů ČSČK v meziválečném období.

Nástrojem ČSČK v oblasti prevence byly **zdravotní poradny ČSČK**. Byly členěny podle odborností a chorob, zvláštní poradny byly zaměřeny na děti. Kromě zdravotní výchovy poskytovaly i drobné zdravotní úkony – injekce, výplachy, trhání a plombování zubů aj. Dle Výroční zprávy ČSČK za rok 1933 působily například v rámci České divize ČSČK následující poradny:

Poradny pro choroby plicní –

180 poraden (z toho 91 dětských), celkem 2 341 pacientů,

Poradny pro choroby kožní a pohlavní –

139 poraden, celkem 7 169 pacientů,

Dětské zubní poradny –

76 poraden, celkem 2 038 pacientů.

Na Slovensku zakládal ČSČK také poradny ČSČK pro matky a děti. V polovině dvacátých let jich bylo 41, v roce 1928 již 59. V letech 1920–22 zaznamenaly poradny 109 797 případů a v rodinách bylo vykonáno 64 874 návštěv.

Pracovníci poraden ČSČK také vykonávali návštěvy v terénu, kde mimo jiné pomáhali s umístěním potřebných ve zdravotnických zařízeních. Při poradnách ČSČK se také konaly zdravotně výchovné přednášky.

Zvláštní poradny byly zřízeny pro nemocné TBC. Kromě vlastní činnosti dispensaria také potřebným rozdělovaly šatstvo a potraviny. Zajišťovaly také umístění nemocných v léčebných ústavech. V Čechách a na Moravě působily jen tři, neboť zde byla činná Masarykova liga proti tuberkulóze. Mnohem intenzivnější zapojení ČSČK si vyžadovala situace na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Tam bylo těchto poraden v roce 1923 celkem 11 (z toho 7 na Slovensku) a registrovaly 1 400 pacientů.

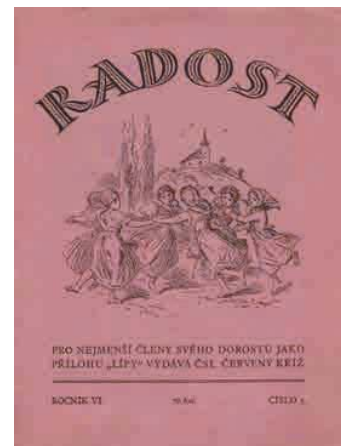
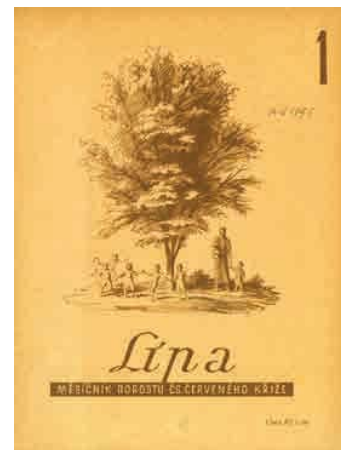

Důležitou činností na poli prevence, ale i domácí ošetrovatelské péče byly tzv. **sestry navštěvovatelky ČSČK**. Navazovaly na dispensáře ČSČK a jejich úkolem bylo působení přímo v rodinách. Spolupracovaly s poradnami ČSČK. Působily zejména v rodinách, kde se vyskytovala tuberkulóza, a zúčastňovaly se ordinací lékaře. Při návštěvách poskytovaly ošetrovatelské služby (měření teploty, převazy, aplikace obkladů apod.), přinášely nemocným předepsané léky, pomáhaly jim s osobní hygienou, úpravou lůžka atd. Uvádí se, že na jednu sestru připadalo 182 nemocných, u nichž ročně vykonala téměř 400 návštěv a provedla 410 zákroků. Na jejich činnost po roce 1990 navázala Domácí ošetrovatelská péče ČČK Alice.

Zajímavou aktivitou v době neznající televizi, tím méně internet, byla také **pojzdná zdravotně výchovná kina ČSČK**. Šlo o projekt zpočátku financovaný Ligou společností ČK, která zajistila příslušné vybavení – nákladní automobil vezoucí promítací přístroj a přednášející, kterými byli lékaři. Akce byla organizována po okresech, zejména hůře dostupných. Uvádí se, že zpravidla se účast pohybovala kolem 50 % obyvatel obce. Filmy a s nimi spojené přednášky s diskusí byly nejčastěji zaměřeny na péči o mládež, všeobecnou hygienu a boj proti tuberkulóze a pohlavním nemocem. Například v roce 1923 provozoval ČSČK tři tato kina, která uskutečnila 1 428 přednášek za účasti 449 010 osob.

Podobnou, ale méně nákladnou aktivitou byly série **zdravotně výchovných diapositivů**. Všechny divize ČSČK byly vybaveny soubory diapositivů k přednáškám o tuberkulóze, pohlavních chorobách, alkoholismu, péči o dítě, péči o zuby, zdravé výživě a infekčních chorobách. ČSČK vytvořil diapositivity i o první pomoci při úrazech, ošetrování v domácnosti, všeobecné zdravotně, ale také o vývoji ČSČK či Dorostu ČSČK. V letech 1921–1928 uskutečnily spolky ČSČK přes 5 000 přednášek, které si poslechno přes 750 000 posluchačů.

Součástí zdravotní výchovy bylo také vydávání tiskových materiálů. Šlo jednak o množství plakátů a brožur, ale také o vlastní periodika ČSČK. Nejvýznamnějším byl měsíčník Zdraví lidu a časopisy pro děti a mládež Radost a Lípa.

Ukázka dětských časopisů ČSČK z první republiky

Premiový dluhopis ČSČK – již od dvacátých let pomáhal financovat jeho činnost

Významnou v řadě zdravotnických zařízení ČSČK byla (a je) **Dětská odborná léčebna ČSČK v Bukovanech**¹³ (poblíž Příbrami). Je umístěna v zámku, jehož historie sahá do 14. století. V roce 1925 zámek odkoupil ČSČK od rodiny Schwarzenbergů, provedl nezbytné úpravy a v roce 1931 zde zahájil provoz dětské ozdravovny (v současnosti má status odborné léčebny), kterou pojmenoval po prezidentově manželce Charlottě. V roce 1933 navštívil zámek prezident T. G. Masaryk. Jeho návštěva je zaznamenána v kronice a na filmovém materiálu. Po nuceném rozpuštění ČSČK v roce 1940 zámek konfiskovali Němci. Po válce zde ČSČK opět obnovil provoz, ale v roce 1949 byla léčebna převedena do vlastnictví státu, který ji provozoval až do roku 1994, kdy se vlastníkem objektu i provozovatelem zdravotnického zařízení stává opět Červený kříž, tentokrát již ČČK. Léčí se zde především děti s opakujícími se a chronickými onemocněními dýchacích cest, nosohltanu, vedlejších dutin nosních, hrtanu, průdušek, plic, dále děti s alergickými rýmami, astmatem, vrozenými i získanými poruchami obranyschopnosti a alergickými chorobami kůže. Věkové rozmezí pacientů je 1–18 let, kapacita léčebny 85 lůžek. Umožněny jsou zde i pobyty dětí s rodiči. Při léčebně rovněž působí základní škola. ČČK věrný svému poslání zajišťuje dostupnost léčby pro všechny děti bez rozdílu sociálního postavení rodičů.

Dalším zdravotnickým zařízením ČSČK bylo **Sanatorium ČSČK v Praze**. Sídlilo v Žitné ulici. Prováděly se zde především chirurgické zákroky. Sanatorium otevřel již v roce 1906 Vlastenecký pomocný spolek pro Království české (dalším zařízením, které ČSČK převzal od svých předchůdců a dále provozoval, byla **nemocnice Tatra ve Spišské Sobotě** s kapacitou 54 lůžek). Během 1. světové války v sanatoriu v Žitné ulici Červený kříž ošetřoval válečné raněné. V době ČSČK se zde provádělo ročně kolem tisíce zákroků. Klientela se rekrutovala zejména ze střední vrstvy, bezplatně zde byli ošetřováni i lidé nemajetní. Kapacita sanatoria činila 30 lůžek. Zajímavostí je, že sanatorium vedl gen. MUDr. Vladimír Haering, který stál v čele ČSČK po rezignaci PhDr. Alice Masarykové až do likvidace ČSČK německými okupanty.

V Novém Smokovci ve Vysokých Tatrách otevřel v roce 1924 ČSČK **Tuberkulózní preventorium ČSČK**. Určeno bylo pro děti ohrožené tuberkulózou a mělo u nich předejít propuknutí nemoci. Děti byly do tohoto ústavu umístěvané na 3 měsíce na základě prohlídek v dispenzích ČSČK a situace v rodinách. Kapacita preventoria byla 50 lůžek a například v roce 1927 měl tento ústav v ošetřování průměrně 170 dětí.

V roce 1938 v oblasti poskytování zdravotní péče ČSČK disponoval souhrnně 49 vlastními ústavy o 3 452 lůžkách.

¹³ Dnes Dětská odborná léčebna Charlotty G. Masarykové, pobočný spolek ČČK.

ČSČK disponoval rovněž **zdravotnickým vlakem**. V roce 1920 byl poskytnut Americkým červeným křížem. Jeho součástí byla nejen nemocnice, ale i ambulantní automobily. Byl používán při likvidaci epidemie skvrnitého tyfu na Podkarpatské Rusi. ČSČK si poté pořídil vlastní vlak. Čítal 27 vagonů a mohl sloužit pro účely epidemiologické či dezinfekční, transportní, ale také jako pojízdna nemocnice o 150 lůžkách a byla v něm uložena i stanová nemocnice s dalšími 60 lůžky. Jeho součástí byla i prádelna. Dokázal zajistit stravování až pro 3 tisíce osob. Deponován byl v Praze a používal se také v rámci vojenských cvičení. V případě války bylo počítáno s jeho využitím při činnosti ČSČK jako pomocné složky vojenské zdravotnické služby. Krom tohoto vlaku měl ČSČK pro případ mobilizace rovněž soupravu pro adaptaci normálních vagonů na lůžkové sanitní. K dispozici měl ČSČK i dvě **sanitní letadla**, které mu věnovala Masarykova letecká liga.

Součástí boje proti TBC byly také **Dětské prázdninové kolonie ČSČK**. Jejich činnost se datuje od roku 1920. Jen ve dvacátých letech bylo těchto kolonií zřízeno 284 pro 15 000 dětí. Účelem kolonií bylo děti vyvézt z prostředí, ve kterém mohly být ohroženy tuberkulózou, posílit jejich zdraví a tělesnou kondici a vést je také k hygieně, správné životosprávě a životnímu stylu.

Méně je známo, že se ČSČK zabýval také **dezinfekcí a dezinfekcí**. Disponoval k tomu potřebným mobilním vybavením včetně přístrojů na zapalování zaměřených prostor kyanovodíkem. Tuto činnost provádělo přímo ústředí ČSČK.

Příprava zdravotnického personálu, ošetřovatelky, samaritáni a záchranná služba ČSČK

ČSČK se, stejně jako jeho předchůdci, zabýval přípravou profesionálního zdravotnického personálu, ale také dobrovolných zdravotníků a ošetřovatelek, stejně jako šířením znalostí ošetřovatelství mezi veřejností. Myšlenku samaritánské služby rozvinul a vybudoval síť stanic automobilové záchranné služby v celé ČSR, předchůdkyni dnešní zdravotnické záchranné služby.

ČSČK za účelem modernizace studia převzal a dále provozoval **ošetřovatelskou školu** v Praze. Sídlila v Ječné ulici. V kuratoriu školy byla zastoupena řada univerzitní profesorů (například Jiří Syllaba, Arnold Jirásek či Jaroslav Jedlička), což zajišťovalo odpovídající úroveň výuky. Studium bylo dvouleté, praxi posluchačky vykonávaly v pražských

nemocnicích. Škola měla i svůj internát. Chudým uchazečkám, uchazečkám s doporučením, pokud se zavázaly k tříleté službě v zařízeních ČSČK, bylo poskytováno stipendium. Obsah i metody výuky vycházely ze zkušeností Amerického červeného kříže, jehož sestry po určitou dobu výuku přímo vedly. Kromě diplomovaných ošetřovatelek škola vychovávala i učitelky ošetřovatelství. V roce 1931 školu převzal stát.

Významným zařízením ČSČK na Slovensku byl **Ústav M. R. Štefánika v Turčianskom Svätom Martine**, který byl otevřen v roce 1926. Součástí ústavu byla Župná dvojročná škola pro sociálnězdravotní starostlivost, první vyšší sociálně zdravotní škola na Slovensku, a Župný ústav pro vzdělávání učiteliek ženských odborných škol. Jejich absolventky mohly pracovat v nemocnicích, dětských zdravotních stanicích a dalších zdravotních či sociálních zařízeních ČSČK i mimo něj. K rozlehlému objektu patřil též internát. Ústav pořádal také četné zdravotně i obecně osvětové akce a vyvíjel ediční činnost. Jeho úkolem bylo krom výchovy zdravotních a sociálních pracovníků i obecné povznesení Slovenska.

V kuratoriu ústavu působila přímo Alice Masaryková, ale také Vavro Šrobár¹⁴. Na vybudování ústavu přispěla mj. Slovenská liga v USA, američtí Slováci, Ministerstvo školství a sociální péče, Alice Masaryková, Tomáš Garrigue Masaryk a město Turčianský Sv. Martin. Zajímavostí je, že architektem byl i Dušan Jurkovič.

¹⁴ Prof. MUDr. Vavro Šrobár (1867-1950), slovenský politik, podepsán pod zákonem ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého; v letech 1918-1920 první československý ministr zdravotnictví (a tělovýchovy).

POSILÁNÍM
NÁRODNÍCH
SPOLEČNOSTÍ
ČERVENÉHO KŘÍŽE
JE VÝCHOVA
OBYVATELSTVA
V OBLASTI
PRVNÍ POMOCI

Po válce byl ústav zestátněn, v 90. letech byl však ČSČK navracen. Dodnes v něm sídlí Střední zdravotnická škola nesoucí jméno M. R. Štefánika.

Předstupněm zdravotnické záchranné služby byla **samaritánská služba**. Jejím úkolem bylo poskytnout předlékařskou první pomoc před příchodem místního lékaře, který byl často velmi vzdálen. Na našem území byl jejím iniciátorem MUDr. Bedřich Welz, který již v roce 1912 cvičil v první pomoci členy hasičstva v obcích v okolí Litomyšle. Tuto myšlenku po svém vzniku vzal za svou ČSČK a zahájil budování samaritánských sborů po celém území ČSR. Původní Sdružení záchranné samaritánské služby postavené na bázi dobrovolného hasičstva se 23. 10. 1919 transformovalo v Samaritánský odbor ČSČK, v jehož čele byla Alice Masaryková. TGM k tomu uvedl: „Naše hasičstvo našlo v samaritánství krásný doplněk hasičské služby.“¹⁵ Užší spolupráce hasičstva s Červeným křížem byla ostatně navázána již za první světové války.

Byly tak budovány samaritánské stanice, skládající se z ošetřovny, několika lůžek a skladu zdravotnického materiálu, v malé míře (jen ve velkých městech) pak také povozů či dokonce automobilů k transportu raněných a nemocných. Souhrn personálu a materiálu v jednom zdravotnickém obvodu tvořil tzv. samaritánskou kolonu, v jejímž čele byl lékař. Úkolem ČSČK byl výcvik samaritánů. Kurzy pro samaritány byly počátku 25hodinové, později 40hodinové. Krom první pomoci při úrazech a stavech ohrožujících život (včetně tonutí) byly obsahem kurzu také poznatky o infekčních nemocích včetně prevence tuberkulózy, základy ošetřovatelství a později i ochrana před bojovými chemickými látkami. Ve třicátých letech byli samaritáni vybaveni také protiplynovými maskami a byla podporována jejich civilněobránná role. V roce 1938 měl ČSČK 333 stanic první pomoci a do samaritánské služby bylo zapojeno 74 740 osob.

Co však stále chybělo, byla síť zdravotnické záchranné služby. V roce 1925 přistoupil ČSČK (po dohodě s Ministerstvem národní obrany¹⁶ a Ministerstvem veřejného zdravotnictví) k budování **Automobilní záchranné služby ČSČK**. Již v roce 1935 vykazoval ČSČK 120 záchranných stanic se 190 sanitkami. Krom poskytování první pomoci se tato služba zabývala také převozy raněných a nemocných.

¹⁵ Viz Noviny ČČK č. 3/2018.

¹⁶ V případě války byla Automobilní záchranná služba ČSČK povinna plnit požadavky vojenského zdravotnictví.

Záchranná služba ČSČK se materiálně i personálně stále rozvíje-
la, a když ji v roce 1952 musel ČSČK předat do jednotného státního
zdravotnictví, jednalo se již o 392 záchranných stanic a 804 sanitek.
Zajímavostí je, že na řadě převzatých budov zůstalo po desetiletí zacho-
váno původní označení červeným křížem a v případě sanitek se jejich
označení znakem Červeného kříže dokonce stalo normou i pro nová vo-
zidla,¹⁷ kterou ukončil až rozpad jednotného zdravotnictví po roce 1990.

Výcvik zdravotnického personálu prováděl ČSČK také na základě po-
žadavků Ministerstva národní obrany. Takto vyškolené ošetřovatelky by
v případě války doplňovaly profesionální zdravotnický personál. V přípa-
dě mobilizace měl ČSČK dodat 4 000 dobrovolných sester.

Posláním národních společností Červeného kříže je **výchova obyva-
telstva v oblasti první pomoci**. V době, o níž hovoříme, se lidé v mno-
hem větší míře než dnes léčili doma, a to i v případech, kdy jsou nyní
hospitalizováni v nemocnicích či zařízeních následné péče. Znalost
a dovednost **péče o nemocného v domácnosti** tak byla v kurzech
Červeného kříže pro obyvatelstvo zastoupena zcela zásadně. Navíc jsou
tyto dovednosti využitelné i při živelních pohromách či válkách.

Od roku 1921 začaly okresní spolky v sídlech okresních a vojenských
nemocnic pořádat 78hodinové kurzy. V průběhu tří měsíců se poslucha-
či seznámili jak s teorií, tak vykonali i praxi v příslušné nemocnici. Teorie
zahrnovala základy somatologie, epidemiologie, hygieny, dezinfekce,
chorob infekčních a chorob vnitřních. Nechyběla první pomoc, ošetřo-
vání ran, obvazová technika. Následovala péče o nemocné. Učební opo-
rou byla kniha Jane A. Delanové a Anne Hervey-Strongové Domácí zdra-
vověda a ošetřování nemocných vydaná v českém překladu ČSČK.

Absolventky se uplatnily nejen při domácím ošetřování nemocných,
ale také v rámci ČSČK – při zdravotnických asistencích na shromáždě-
ních lidu, ale i živelních pohromách. Bývaly ochotny, aby je ČSČK regist-
roval také jako zdravotnický personál pro vojenskou zdravotnickou služ-
bu za války (dobrovolné sestry ČSČK). V letech 1932–1936 získal ČSČK
10 000 dobrovolných sester.

¹⁷ Právně bylo toto označení podloženo formálním souhlasem ČSČK předepsaným I. Ženevskou úmluvou.

Činnosti sociální a obecně humanitární

V oblasti humanitárních činnos-
tí se ČSČK snažil zlepšovat po-
stavení sociálně slabých skupin
obyvatelstva, což nabylo velké-
ho významu především po pro-
puknutí velké hospodářské krize
po roce 1929. Nouzově stravoval
nezaměstnané, pořádal prázdn-
ninové pobyty pro sociálně sla-
bé děti, snažil se zajistit nema-
jetným dostupnou zdravotní
péči, pečoval o sirotky, pomáhal
vystěhovalcům, ale třeba také
uprchlíkům z Ruska.

Do spektra těchto činnos-
tí patřily například i **kurzy vaře-
ní a správné výživy**, které ČSČK
pořádal od roku 1926. Obsahem
těchto kurzů bylo nejen popsat
správnou výživu a vhodné po-
traviny, ale také ukázat, jak lze
i relativně levně zajistit výživu
obsahující hlavní živiny. V těch-
to znalostech ČSČK také ško-
lil členy jiných spolků a zejména
učitele, aby se tyto vědomos-
ti přenesly co nejdále. Součástí
činnosti ČSČK byla i mléčná
akce zaměřená na konzumaci
mléka školní mládeží.

Pro opuštěné nebo osiřelé děti budoval ČSČK sirotčince. Šlo však o **sirotčince rodinného typu**, kde na jednu ženu, která byla sama zkušenou matkou, připadal relativně nevelký počet svěřenců, aby se – v protikladu ke státním či jiným tehdy obvyklým zařízením tohoto typu – mohlo vytvořit mezi dětmi a jejich vychovatelkou rodinné pouto. Šlo vlastně o předchůdce pozdějších SOS vesniček. Těchto sirotčinců bylo více na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde ČSČK zřídil přibližně deset těchto zařízení.

ČSČK pomáhal také **uprchlíkům ze sovětského Ruska**, kteří následkem občanské války proudili na západ. Početný proud uprchlíků směřoval i do ČSR. Přicházeli často hladoví, nedostatečně ošacení a bez prostředků. Jen v roce 1921 se na ČSČK hlásilo 5 000 osob! ČSČK již v roce 1920 zřídil referát pro péči o příslušníky cizích států. Pro uprchlíky byly zřízeny nouzové ubytovny v Praze a byla jim poskytnuta nezbytná humanitární pomoc a samozřejmě i pomoc zdravotnická včetně poskytnutí protéz.

Na **pomoc obětem hladomoru v sovětském Rusku a na Ukrajině** ve dvacátých letech zorganizoval ČSČK rozsáhlou akci. Od března 1922 bylo vypraveno mnoho desítek železničních vagonů se šatstvem a základními potravinami. Pomoc směřovala především do Samary, Povolží a Alexejevské volosti, kde ČSČK (za finančního přispění československého státu) vybudoval také pekárnu a centrální sklad potravin. Zásilky směřovaly též do Petrohradu, kde se v pomocných aktivitách angažoval například Maxim Gorkij. Do ČSR naopak směřovalo na zotavenou 439 dětí z hladovějících oblastí. Pomoc ČSČK byla součástí širší akce Mezinárodního výboru Červeného kříže na pomoc obětem hladomoru v Sovětském svazu organizované norským polárníkem Fridtjofem Nansenem.

Zdroje na své aktivity získával ČSČK samozřejmě též veřejnými peněžními sbírkami. Jednou z nich, jejíž tradice trvá dodnes, je **Vánoční strom ČSČK v Brně** spojený s osobou spisovatele Rudolfa Těsnohlídka, který ČSČK navrhl takto získávat prostředky na péči o opuštěné děti. První strom byl vztyčen v roce 1925 a již v roce 1928 mohla být z výtežku zahájena stavba dětského domova Dagmar, nesoucí jméno dcery Přemysla Otakara I. Funguje v Brně dodnes, stejně jako tradice sbírek pod Vánočním stromem ČČK.

Dorost Československého červeného kříže

Jedním z úkolů Červeného kříže je také zdravotní výchova obyvatelstva. Základy péče o tělo, základní hygienické a výživové návyky je třeba vštěpovat již v dětském věku. Znalosti běžného obyvatelstva v novém státě však nebyly na odpovídající úrovni a součástí prevence proti (nejen) infekčním nemocem tak bylo ustavení „školní organizace ČSČK“ pod názvem **Dorost ČSČK**, která byla Ministerstvem školství a národní osvěty schválena 26. 1. 1921. Šlo o jedinou organizaci působící přímo ve školách, často nahrazovala nedostatky státní sociální péče o děti. Kampaň „Boj o dobré zdraví“, mající formu hry, předznamenala další zdravotně výchovné akce ČSČK, které probíhají dodnes. Ve školním roce 1920/1921 se do ní zapojilo 70 000 žáků. Součástí působení dorostu byla i výchova v duchu principů Červeného kříže, založená na rovnosti národů, ras, sociálních tříd. Dorost pořádal i školní akademie a divadelní představení.

Dorost ČSČK byl organizován po třídách ve školách zapojených do programu dorostu. Každá třída měla svou samosprávu. V roce 1927 byl dorost zřízen na 1 700 školách a na sklonku 30. let již působil ve 38 000 třídách s 840 000 žáky na 12 000 školách. Dorost ČSČK řídil ústřední výbor, v němž byli zastoupeni odborníci – učitelé, pediatři či sociální pracovníci.¹⁸ Prvním předsedou Dorostu ČSČK byl prof. PhDr. František Drtina. Dorost působil pouze na školách základních a sdružoval děti do 14 let věku.

VÝCHOVA V DUCHU PRINCIPŮ ČERVENÉHO KŘÍŽE, ZALOŽENÁ NA ROVNOSTI NÁRODŮ, RAS A SOCIÁLNÍCH TŘÍD

Mírové slavnosti ČSČK

Od roku 1921 byl v Československu slaven třídení **Velikonoční mír Červeného kříže**, u jehož zrodu stála Alice Masaryková. Jeho účelem bylo povznést národ nad pýtky a hašteření, kterého byla (a je) politika plna, a obrátit jeho mysl k vyšším hodnotám, za které považovala právě ideály humanity Červeného kříže. Mír ČSČK byl vyhlášen na Bílou sobotu. Novinářům bylo před Mírem ČSČK vždy sděleno vhodné téma¹⁹, na něž by se měl tisk zaměřit, a alespoň na tři dny, po které Mír ČSČK trval, bylo žádoucí ustát v referování o rozporech a jiných kontroverzích. Toto „tiskové příměří“ bývalo respektováno. Od roku 1923 se pro rostoucí zájem veřejnosti přesunulo vyhlášení Míru ČSČK z Národního divadla do parlamentu (Rudolfinum). Hlavní oslava Velikonočního míru v parlamentu probíhala za účasti nejvyšších státních představitelů včetně prezidenta republiky, v ostatních městech a obcích pak vystupoval spolu s místními představiteli ČSČK starosta obce. V 11:58 byla vždy zahájena dvouminutová **Vzpomínka na oběti válek**, během níž ustal obecný ruch a byla zastavena doprava. Zahájení vzpomínky bylo zahájeno výstřelem z děla či sirénou. V roce 1937 byly projevy na Velikonočním míru ČSČK vysílány několika rozhlasovými stanicemi ve světě.

Tato československá myšlenka zaujala i ústředí Mezinárodního červeného kříže. Po návštěvě zvláštní komise na mírových slavnostech v ČSR přijala XV. mezinárodní konference Červeného kříže (Tokio, 1934) doporučení národním společenstvem Červeného kříže příkladu mírových slavností ČSČK následovat. Než se však tato praxe stačila v rámci Červeného kříže rozšířit, vypukla druhá světová válka. Teprve po ní došla tato myšlenka plné realizace. V roce 1946 na zasedání Rady guvernérů Ligy společností ČK²⁰ bylo navrženo stanovit jedno společné datum, kdy by všechny národní společnosti slavily Mezinárodní den Červeného kříže. Výkonný výbor Ligy²¹ rozhodl, že tímto dnem, nezávisle na různosti náboženství v jednotlivých zemích, se stane 8. květen, výroční den narození zakladatele Červeného kříže a iniciátora Ženevských úmluv Henriho Dunanta. Poprvé byl slaven u příležitosti jeho nedožitých 100. narozenin – 8. květena 1948. Symbolicky je tak Den Červeného kříže připomínán v den konce nejničivější války v dějinách lidstva a jeho oslava je tak plně i onou Vzpomínkou na oběti válek.

¹⁸ Dorost ČSČK tedy byl řízen dětmi jen na úrovni školy – v tom byl rozdíl oproti Mládeži ČSČK, resp. ČČK, ustavené po roce 1990.

¹⁹ Např. Úcta ke stáří, Dobro dětí především, Čistota všude a ve všem, Dobrý tisk, Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti.

²⁰ Dnešní Valné shromáždění MFČK.

²¹ Dnešní Výkonná rada MFČK.

Pod názvem **Světový den Červeného kříže a Červeného půlměsíce** je dnes každoročně slaven všemi složkami Mezinárodního hnutí ČK a ČP na celém světě a je tak připomínkou historické československé tradice. Dokonce je zachováno i to, že je každoročně vyhlašováno motto, pod kterým je slaven. V Československu byla naopak tradice Velikonočních mířů ČSČK přerušena – naposledy se slavil v roce 1950. Později byl sice připomínán pod novým názvem, avšak tradice jeho oslav včetně slavnostního shromáždění v Parlamentu ČR byla plně obnovena až v roce 2000, odkdy je pod patronací předsedy horní komory pravidelně slaven v Senátu Parlamentu ČR.

Mnichovská krize

Odnětí přibližně jedné třetiny státního území, k němuž došlo po tzv. mnichovské konferenci čtyř velmocí konané 29. září 1938, mělo kromě hospodářských a politických důsledků i vážné dopady sociální.

Sociální dopady dané potřebou postarat se o desetitisíce československých obyvatel, kteří museli území postoupená (nejen) Německu opouštět často jen s minimem osobních věcí, začal ČSČK neprodleně řešit. Zajišťoval uprchlíkům nouzové ubytování v tělocvičnách a veřejných budovách, pořádal pro ně sbírky ošacení, zajišťoval jim zdravotní péči. Přitom sám ČSČK přišel o majetek desítek svých spolků v postoupeném pohraničí.

Co však ČSČK ovlivnit nemohl, byla atmosféra, která se v ČSR začala po Mnichovu rychle měnit. Bylo odmítáno téměř vše, co bylo nějak spojeno s Tomášem G. Masarykem či Edvardem Benešem. A v tuto chvíli doplácel i ČSČK na své spojení s rodinami obou prezidentů, nevybíravé a nepodložené útoky tisku a veřejnosti směřovaly především proti Alici Masarykové. Aby uchránila ČSČK, své životní dílo, rozhodla se v listopadu 1938 rezignovat. Její rezignaci však Výkonný výbor ČSČK odmítl, a teprve když na ní Alice Masaryková výslovně trvala, přijal ji 7. prosince 1938. Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava pak PhDr. Alice Masaryková odletěla 1. 4. 1939 do exilu, který zahájila v Ženevě.

Novým předsedou ČSČK byl zvolen generál zdravotnictva MUDr. **Vladimír Haering** mající bohaté zkušenosti jak ze zdravotnické služby v čs. legiích v Rusku, kterou řídil, tak i z ČSČK. V ČSČK působil jako ředitel jeho pražského sanatoria i jako ředitel Zdravotního odboru ČSČK. V letech 1928–1938 byl místopředsedou ČSČK a současně v něm zastupoval Ministerstvo národní obrany. Připadl mu nelehký úkol provést ČSČK obdobím druhé republiky a ještě těžší úkol pokoušet se udržet jeho existenci v protektorátu. Tento úkol mu však nebylo dáno splnit.

Mír Červeného kříže - Bílá sobota roku 1934, v popředí Tomáš Garrigue Masaryk, za ním Alice Masaryková

4.
ČSČK
**v letech
válečných**

Krátké období druhé republiky skončilo 15. března 1939 rozbitím ČSR – německou okupací Čech a Moravy, kdy byl vyhlášen tzv. Protektorát Čechy a Morava, a odtržením Slovenska jako samostatného státu o den dříve. Z toho vyplývá, že i osud ČSČK se lišil v Čechách a na Moravě od situace na Slovensku.

Červený kříž v Čechách a na Moravě

Po vzniku protektorátu a odpojení slovenské části ČSČK nejprve formálně i věcně ČSČK pokračoval v Čechách a na Moravě v činnosti pod vedením předsedy gen. MUDr. Vladimíra Haeringa. Nebyl na rozdíl od jiných českých spolků ihned rozpuštěn. Z názvu však musel vypustit slovo „Československý“²² a užíval se název **Červený kříž v Čechách a na Moravě**. Jeho existence byla nejistá. Jak uvádí archivní materiály, bylo v listopadu ČSČK naznačeno, že by měl vplynout do Německého červeného kříže.²³ Vedení ČSČK proto začalo připravovat přerod v organizaci Společnost pro zdraví národa.

Dříve než se tak mohlo stát, proběhla první vlna zatýkání ve vedení ČSČK – 6. února 1940 byl zatčen předseda MUDr. Vladimír Haering,²⁴ ředitel hospodářsko-finančního odboru Ludvík Zezulák, lékárník PhMr. B. Hozr a vrchní účetní Petr Fafek. Společnost však pokračovala pod vedením místopředsedy JUDr. Antonína Suma, dokonce začala vydávat nový časopis Pro zdraví národa. Nedlouho poté však přišel konec – na základě rozhodnutí říšského protektora byl ČSČK rozpuštěn a dne **5. srpna 1940** byly násilně zabráný jeho budovy včetně zařízení, obstaveny účty, zabaveny spisy apod. Veškerý majetek byl předán Německému červenému kříži.²⁵

Tím legální činnost ČSČK na území protektorátu skončila. Řada členů a zaměstnanců ČSČK se pak angažovala v jiných sociálně zdravotních organizacích. Část financí se podařilo ukrýt řediteli české divize ČSČK MUDr. Františku Šmakalovi²⁶, který je využil pro odbojovou činnost, dokonce související se skrýváním čs. parašutistů vyslaných k atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. S odbojem spolupracovala řada bývalých členů či zaměstnanců ČSČK, zdravotníci (lékaři a dobrovolné sestry) např. ošetřovali příslušníky odboje, kteří nemohli vyhledat normální zdravotní péči, či spolupracovali s partyzánskými jednotkami na našem území.

²² Diář na rok 1940 uvádí na obale „Č. Červený kříž“, v tiráži „Společnost Českého Červeného kříže“.

²³ Údajně s argumentací, že v každém státě může být pouze jedna národní společnost Červeného kříže a že protektorát je součástí Německé říše. Skutečný protektorát však svou suverenitu neztrácí, což však nebyl případ tzv. Protektorátu Čechy a Morava.

²⁴ Zemřel v německém vězení v Hammelnu dne 6. listopadu 1942.

²⁵ Hodnota zabaveného majetku se uvádí 170 mil. Kč předválečné měny, což dnes představuje cca 780 mil. Kč.

²⁶ Za účast na odbojové činnosti byl vězněn a 22. 10. 1942 v Mauthausenu popraven.

Můžeme uvést následující příklady popravených či vězněných nejvýznamnějších funkcionářů ČSČK:²⁷

Předseda ČSČK generál MUDr. Vladimír Haering (odsouzen do vězení na 6 let, zahynul ve vězení v Hammelnu), starosta Obce sokolské a člen Hlavního stanu ČSČK dr. Stanislav Bukovský (zahynul v koncentračním táboře), členka Hlavního stanu ČSČK Anna Šrámková (popravena za aktivní součinnost při provedení atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha), členka Hlavního stanu ČSČK PhDr. Marie Poubová-Nečasová (popravena i se svou dcerou), ředitel České divize ČSČK MUDr. František Šmakal (popraven i s manželkou), úřednice Prezidia ČSČK L. Fišerová (popravena i s rodinou), tajemník ústředního ředitele J. Bidlo (popraven), vrchní účetní Petr Fafek (popraven i s manželkou a dvěma dcerami), mobilizační referent dr. L. Musílek (zahynul ve vězení), dorostový referent v Brně A. Ryšánek (popraven), manželka správce Sanatoria Červeného kříže H. Mühlmanová (popravena), ředitel hospodářsko-finančního odboru Ludvík Zezulák (odsouzen na 15 let do vězení), vrchní lékárník ČSČK PhMr. B. Hozr (odsouzen na 10 let do vězení), člen Hlavního stanu ČSČK dr. František Kříž z Plzně (vězněn v koncentračním táboře), člen Hlavního stanu ČSČK Petr Zenkl (vězněn v koncentračním táboře), členka Hlavního stanu ČSČK Růžena Pelantová (vězněna v koncentračním táboře). Počet popravených dobrovolných sester podle odhadu převyšuje 200, vězněných členů bylo několik tisíc.²⁸

V době **květnového povstání českého lidu** budoval ČSČK v místech povstání, nejvíce pak v samotné Praze, ošetrovny pro zraněné a organizoval dopravu zdravotníků na pomoc Pražskému povstání.

Koncem dubna 1945 propukla v **tereziánském táboře epidemie skvrnitého tyfu**, velmi nebezpečné infekční nemoci. SS nebylo schopno epidemii zvládnout a po delším váhání a intervenci Mezinárodního výboru Červeného kříže nakonec počátkem května připustilo vstup i příslušníkům formálně zrušeného ČSČK. Epidemii, která si vyžádala životy na 1 500 vězňů Malé pevnosti i ghetta a také několika desítek zdravotníků, se podařilo zvládnout až po osvobození...

²⁷ Citováno dle [36].

²⁸ Některé z nich připomínají pamětní desky na domech – např. v Praze, Holečkově ulici můžeme číst: „V letech 1939-1945 byly umučeny naše dobrovolné sestry – Anna Šrámková, Bohumila Fialová, Valerie Holtaschová, Marie Matušová, Ludmila Přidalová, Blažena Zeithamerová. Věrný zůstaly!“

Je vhodné zmínit, že z postupu německých okupantů proti ČSČK (ale i dalším národním společnostem na okupovaných územích) vykristalizovala speciální úprava v nově přijímané **Ženevské úmluvě o ochraně civilního obyvatelstva za války** z 12. srpna 1949. Je zde stanoveno, že okupační správa musí umožnit národní společnosti Červeného kříže pokračovat v plnění úkolů a nesmí do jejího fungování nepříznivě zasahovat.²⁹

²⁹ Viz článek 63 IV. Ženevské úmluvy.

V DOBĚ
KVĚTNOVÉHO POVSTÁNÍ
ČESKÉHO LIDU
BUDOVAL ČSČK
OŠETROVNY
PRO ZRANĚNÉ
A ORGANIZOVAL
DOPRAVU
ZDRAVOTNÍKŮ

Slovenský červený kříž

Po vzniku Slovenského státu byl z vládní iniciativy ustanoven **Slovenský červený kříž** jako samostatná národní společnost. Slovensko přistoupilo k Ženevským úmluvám. Oficiálně byl slovenskou vládou uznán 29. srpna 1939 za podmínky, že přijme vlastní stanoviny. Ustavující shromáždění proběhlo **5. září 1939** v Bratislavě. Předsedou SČK se stal prof. Ing. František Valentin. Slovenský červený kříž převzal majetek Slovenské divize ČSČK a za své sídlo namísto Turčianského Sv. Martina zvolil Bratislavu. Disponoval 94 místními spolkami, 3 000 dobrovolných sester a 22 stanicemi automobilní záchranné služby.

Činnosti SČK se zásadně nezměnily, dominovat v nich však začala příprava a plnění funkce pomocné zdravotnické služby slovenské armády. Byla mu také svěřena péče o válečné zajatce na Slovensku a provozoval Národní informační kancelář pro válečné zajatce dle Ženevské úmluvy týkající se nakládání s válečnými zajatci. Některých aktivit se musel vzdát. Časopis Dorostu SČK Slniečko převzala od září 1940 Matice slovenská a Dorost sám převzala od března 1941 Hlinkova mládež.

Řada členů SČK tajně spolupracovala s partyzánským hnutím a odbojem.

Personál i materiální zázemí SČK výrazně posloužilo během Slovenského národního povstání a dále pak na územích postupně osvozených Rudou armádou a jednotkami východní československé armády pod velením generála Ludvíka Svobody.

V době **Slovenského národního povstání** se na povstaleckých územích obnovil ČSČK, který 1. října vyhlásil za své sídlo opět Turčianský Sv. Martin a přerušil kontakty s vedením SČK v Bratislavě. Povereníctvo zdravotnictva jmenovalo později Hlavní stan ČSČK a určilo za sídlo Banskou Bystrici. Na povstaleckých územích se velké množství lidí přihlásilo za členy nebo dobrovolníky ČSČK. Byly zřízeny provizorní nemocnice ve školách a veřejných budovách, kde většinu personálu tvořili zdravotníci ČSČK. Přímo v místech bojů pak dobrovolné sestry ČSČK ošetřovaly raněné vojáky na polních obvazištích a podílely se na jejich transportu do týlu. Po dobytí centra povstání Němci ustoupila část zdravotníků ČSČK s povstalci do hor.

MNOZÍ PŘÍSLUŠNÍCI ČERVENÉHO KŘÍŽE
ZAPLATILI PŘI PLNĚNÍ SVÉHO
HUMANITÁRNÍHO POSLÁNÍ CENU NEJVYŠŠÍ

Československý červený kříž v exilu

Po okupaci Čech a Moravy německými vojsky se začaly v zahraničí formovat československé exilové orgány, jejichž cílem byl boj proti Německu a obnovení Československé republiky. K ustavení organizace Červeného kříže při exilových československých orgánech však nedošlo okamžitě. Hlavním důvodem byl patrně fakt, že by to zkomplikovalo postavení ČSČK v protektorátu a dalo Němcům záminku k jeho zrušení či vynucování projevů loajality... Ostatně po formální stránce dlužno zmínit, že československá exilová politická reprezentace v tu dobu ještě nebyla uznána jako vláda. Proto byla 1. prosince 1939 v Londýně nejprve ustavena Československá pomoc³⁰, jejímž úkolem dle jejích stanov bylo „poskytnutí první pomoci všem československým příslušníkům ve Velké Británii, se zvláštním zřetelem k první pomoci členům československé branné moci“.

Připomeňme, že 18. července 1940 britská vláda uznala tehdejší Československý národní výbor za československou vládu v exilu a tím i kontinuitu ČSR. Podstatnou změnou situace byla již zmíněná násilná likvidace ČSČK v protektorátu v srpnu 1940 – již 30. srpna československá vláda v Londýně ve své schůzi, se souhlasem britských orgánů a britského Červeného kříže, rozhodla o ustavení **Československého červeného kříže** ke dni **1. září 1940** – jako pokračovatele rozpuštěné společnosti v Praze. Současně mohla již být ukončena činnost Československé pomoci, která vytvořila základ exilového ČSČK.

ČSČK tak byl ustaven „shora“, roli nejvyššího orgánu ČSČK, kterým dle předválečných Stanov ČSČK bylo Shromáždění delegátů, převzalo na základě dekretu prezidenta republiky **Ministerstvo obrany a Ministerstvo sociální péče**. Následně byly modifikovány Stanovy ČSČK, aby reflektovaly mimořádnost situace, jak co do tvorby orgánů, tak do činnosti.³¹

³⁰ Czechoslovak Welfare Association.

³¹ Výrazná ingerence státních orgánů do ustavování orgánů ČSČK byla dána mimořádností doby a byla chápána jako dočasná. ČSČK sám se snažil vždy jednat nezávisle, v duchu principů Mezinárodního červeného kříže.

Zajímavá byla otázka ustanovení předsedy ČSČK. Logicky pro tuto funkci přicházela v úvahu PhDr. Alice Masaryková. Jednak šlo o aplikaci zásady kontinuity republiky i ČSČK (dle níž například prezident republiky Edvard Beneš nadále vykonával svůj mandát), dále šlo o osobnost mezinárodně známou, což by usnadňovalo ČSČK navazování mezinárodních kontaktů, a konečně o osobnost s ČSČK neoddělitelně spjatou. Proti hovořil důvod jediný – a tím byla Alice Masaryková sama. Funkci přijmout nechtěla, měla v tu dobu vážné zdravotní problémy a přebývala v USA. Nakonec se však nechala manželou Benešovými přesvědčit a funkci předsedkyně ČSČK přijala. Fakticky ji však nikdy nepřevzala, na což bylo nutno reagovat ustanovením funkce **úřadujícího předsedy**, který de facto plnil všechny povinnosti náležící jinak dle Stanov ČSČK jeho předsedovi.

Úřadujícím (výkonným) předsedou byl prezidentem republiky jmenován generál **Jaroslav Čihák-Znamenáček** a po jeho smrti (30. 4. 1944) pak generál **Alois Vicherek**³², který tuto funkci zastával i po návratu do osvobozené republiky.³³ Generálním tajemníkem ČSČK (což byl termín nahrazující předválečného ústředního ředitele) byl kpt. Ludvík Halla, a to do listopadu 1941. Následující období zastával tuto funkci npor. Ing. J. Bím.

Čestné vedoucí funkce byly oproti předválečnému ČSČK nově dvě – patronem ČSČK (v době předválečné šlo o protektora, tento termín však pochopitelně nebyl nyní využit) byl prezident republiky a čestnou předsedkyní jeho choť – **Hana Benešová**. Hana Benešová však výkon své funkce nepojala jako pozici toliko reprezentativní, a naopak do činnosti ČSČK výrazně zasahovala. Byla také v kontaktu s Alicí Masarykovou, která pobývala v USA.

Jaké plnil exilový ČSČK úkoly? V první řadě byl **pomocnou organizační vojenské zdravotnické služby československé armády**, samozřejmě i mimo britské území, staral se o výcvik zdravotnického personálu. Do této oblasti patřilo mj. zřizování zdravotnických zařízení pro příslušníky československých ozbrojených sil ve Velké Británii i SSSR, dodávky léčiv, obvazového materiálu, zdravotnických přístrojů apod. do zdravotnických jednotek vojenské zdravotnické služby či pořizování zdravotnických přepravních prostředků.

---

³² Používal i krycí jméno Josef Slezák.

³³ Až do r. 1950, po druhou část tohoto období již jako řádný předseda ČSČK.

Navíc pečoval po stránce **zdravotní i sociální o všechny složky** československé emigrace (jen ve Velké Británii žilo 15 000 našich občanů) a plnil tak roli, kterou vůči svým občanům v normálních podmínkách zajišťuje stát.³⁴ ČSČK tak byl v jistém ohledu výkonnou složkou zejména ministerstev sociální péče a obrany. Ze svěřených úkolů a z toho, že ČSČK byl de facto zbaven výnosů, které mu v předválečné době plynuly z jeho majetku, vyplývá, že jeho činnost byla rozsáhle spolufinancována státními příspěvky, významným zdrojem financí byly ale také sbírky, dary krajanských organizací či příspěvky celé řady institucí, které se ČSČK díky velkému úsilí dařilo realizovat. Prováděl dále pomocné akce ve prospěch československých občanů – ať již deportovaných, internovaných či zajatých (v případě válečných zajatců jim ovšem pomoc do zajateckých táborů poskytoval prostřednictvím Britského červeného kříže, neboť to chránilo zajaté československé vojáky před postihem ze strany Německa, které tvrdilo, že jde o občany tzv. protektorátu, jako součásti německé říše³⁵), zajišťoval pátrání po nezvěstných, navazoval styky s rodinami na okupovaném území, pomáhal invalidům, vojenským vdovám, sirotkům a rodinám mobilizovaných, připravoval se na činnosti po návratu do vlasti, poskytoval pomoc na osvobozovaném československém území. V neposlední řadě udržoval kontakty s ženevským ústředím³⁶ a ostatními, zejména spojeneckými, národními společnostmi Červeného kříže.

³⁴ Jak uvádí J. Švejnoha v [36], představovala samostatnou kapitolu např. péče o matky a kojence – málokdo už dnes ví, že jim ČSČK poskytoval podporu v šestinedělí, úhradu výloh za pomoc v nemocnici, příspěvek na kočárek a úplnou dětskou vybavičku.

³⁵ Tato argumentace Německa byla shledána jako zcela nesprávná.

³⁶ S ohledem na to, že se ČSČK v r. 1939 rozdělil na Slovenský červený kříž a na Červený kříž v Čechách a na Moravě, pak, i když by exilový ČSČK byl chápán jako nástupce rozpuštěného ČK v Čechách a na Moravě, nebyl by plně jasný jeho vztah ke Slovenskému červenému kříži. Takové nejasnosti ohledně statusu území a organizací Červeného kříže jsou za válek běžné, a proto je praxí Mezinárodního výboru Červeného kříže v takových situacích neuznávat *de iure* ty národní společnosti, které vznikají nebo se přetvářejí v době trvání válek. Z těchto důvodů uznal Mezinárodní výbor Červeného kříže ČSČK v exilu *de facto*, tedy navázal s ním odpovídající vztahy, ale otázku konečného rozhodnutí si vyhradil po skončení války. Stejně tak tomu bylo i s Červenými kříži na ostatních okupovaných územích. Po skončení druhé světové války se situace vyjasnila a ČSČK byl chápán jako nástupce předválečného ČSČK, tedy jako plně uznaná národní společnost ČK, zatímco Slovenský červený kříž z doby druhé světové války z pohledu MVČK zanikl, aniž by byl uznan *de iure*.

Tyto úkoly nebylo možné plnit takřikajíc přímo z Londýna, kde bylo sídlo ČSČK (několikrát se stěhovalo následkem bombardování, od poloviny roku 1941 se pak nalézalo na Porchester Terrace). Proto ČSČK zřídil řadu odboček a delegatur, a to jak v rámci Velké Británie (Leamington Spa a East Tilbury), tak v zahraničí – všude tam, kde pobývali adresáti jeho pomoci z řad československých občanů – na konci roku 1944 se jednalo o Alžír, Argentinu, Austrálii, Brazílii, Chile, Ekvádor, Egypt, Francii, Indii, Itálii, Irák, Írán, Jižní Afriku, Kanadu, Kolumbii, Maroko, Mexiko, Nový Zéland, Palestinu, Peru, Spojené státy americké, Svaz sovětských socialistických republik, Španělsko, Švýcarsko, Sýrii, Tunis a Turecko.

Jak bylo osvobozováno území Československé republiky, obnovoval postupně ČSČK na těchto územích svou činnost. Formálně zahájení jeho činnosti na území ČSR deklarovala **9. května 1945** Česká národní rada.

5.
ČSČK v období
**po druhé
světové válce**

Do období tzv. třetí republiky vstoupil ČSČK opět činný na celém území ČSR. Od prvních poválečných dnů se datuje snaha plně obnovit činnost Červeného kříže a současně účinně pomáhat osobám postiženým druhou ze světových válek. V mnohém jde o analogii se situací po první světové válce, avšak se dvěma podstatnými rozdíly: Rozsah humanitárních potřeb byl mnohem větší a přitom se ČSČK musel vyrovnat s tím, že jeho předválečná sociální a zdravotní zařízení byla poškozena, majetek a ostatní vybavení zašantročeny a i personálně byl ČSČK oslaben. Na druhé straně se na tuto situaci exilový ČSČK cílevědomě připravoval, vytvářel zdroje, budoval kontakty a získal během války řadu nových, zkušených lidí, ať již jako funkcionáře či vedoucí zaměstnance. Nezanedbatelným potenciálem byl entuziasmus všeho československého obyvatelstva, opravdové budovatelské nadšení, jakkoli má tento termín i záporné konotace. Slibná léta obnovy a rozvoje ČSČK však neměla trvat déle než tři roky...

Dar Švédského červeného kříže
československým dětem (pro
dětské ozdravovny), 11. 9. 1945,
Praha

Již **13. května 1945** vzalo Ministerstvo ochrany práce a sociální péče oficiálně na vědomí, že ČSČK obnovuje své působení na základě svých předválečných stanov.

NOVÉ STANOVY
DEFINOVALY ČSČK
JAKO NEZÁVISLOU
INSTITUCI, ŘÍDÍCÍ SE
ZÁSADAMI LIDOVÉ
DEMOKRACIE

Jaké úkoly související s pomocí obětem války před ČSČK stály?

Šlo o **návrat československých občanů** ze zajetí, vězení, koncentračních táborů či nuceného nasazení. Velká řada z nich se bohužel vracela, aniž je kdo z jejich rodiny mohl očekávat, mnohdy neměli kde bydlet, neměli zaměstnání... Zejména lidé zbavení svobody se vraceli ve zbědovaném stavu. Nalézání rodinných kontaktů, zdravotní pomoc, ošacení, jídlo... to vše se snažil ČSČK zajišťovat. Zatížena byla **Pátrací služba ČSČK** – jen do konce roku 1946 přijala **414 000** žádostí o pátrání. K tomu pak evidence válečných zajatců, kteří se nacházeli na našem území – zde ČSČK z pověření československé vlády ustavil národní **Zajateckou informační kancelář**, a to ve spolupráci s pražskou Delegací MVČK – do konce roku 1946 bylo zaevidováno již 95 % všech zajatců!

Vedle těchto důležitých úkolů musel ČSČK znovuustavit svou síť – uvádí se, že díky velké obětavosti členů a zaměstnanců ČSČK znovu působilo na našem území již **684** místních spolků ČSČK (446 v Čechách, 130 na Moravě a ve Slezsku a 108 na Slovensku).

Obnovena byla samozřejmě také automobilní záchranná služba a samaritánská služba – v evidenci ČSČK zůstalo jen 2 300 samaritánů, tedy pouhých 10 % předválečného stavu... Zintenzivnilo se proto pořádání samaritánských kurzů. Také školství ČSČK se vracelo do „normálních kolejí“ – k předválečným ošetrovatelským školám přibýly dvě další. Sanatorium ČSČK v Praze bylo v roce 1946 změněno na Vyšší ošetrovatelskou školu ČSČK. Připravovala diplomované sestry na vedoucí místa v nemocnicích, v ošetrovatelském školství a veřejném zdravotnictví, šlo o první školu s tímto zaměřením nejen v ČSR, ale ve střední Evropě vůbec. Proto také diplomy prvním 29 absolventkám 28. června 1947 předávala předsedkyně ČSČK PhDr. Alice Masaryková, čestná předsedkyně ČSČK Hana Benešová a ministr zdravotnictví prof. JUDr. Adolf Procházka.

Nově byla také zřízena ošetrovatelská škola ČSČK v Košicích.

Obnovena byla také činnost Dorostu ČSČK. Souhlas k tomu vydalo Ministerstvo školství a osvěty 23. listopadu 1945. Počet členů Dorostu ČSČK dosáhl v roce 1949 počtu 1,4 milionu ve 45 tisících tříd na bezmála 15 tisících školách! V poměru k počtu obyvatelstva byl tak Dorost ČSČK hned druhý po dorostu Amerického červeného kříže.

Ve spolupráci s Dorostem ČSČK byly realizovány například tyto akce: Zdravotní tříletka (zlepšení zdravotních podmínek na školách), Dětem více ovoce, Dětem více kalorií, Kakao a rohlíky pro 20 % školní mládeže, mléčná akce a další.

Realizovat **poválečnou obnovu** by nebylo možné bez podpory ze zahraničí. Nejvýznamnějším donátorem by Americký červený kříž, který ostatně podpořil i vznikající ČSČK po roce 1919. Zásahu na tom měli krajané žijící v USA. V USA rovněž dlela po Mnichovu a po okupaci Čech a Moravy značná část politické emigrace včetně prezidenta Edvarda Beneše a – což zaslouží zdůraznění – Alice Masarykové, která v USA strávila celou světovou válku. Již v roce 1939 byly zakládány krajské „**československé pobočky Amerického červeného kříže**“, které během války sbíraly prostředky na pomoc československým uprchlíkům. Poválečná pomoc Amerického červeného kříže, založená smlouvou mezi oběma národními společnostmi 14. prosince 1945, se proto jeví jako logická. Jen za rok 1946 činil objem pomoci 3 miliony tehdejších dolarů, což představovalo **165 milionů Kčs**³⁷, a zásilky zaplnily 350 železničních vagonů. Šlo o zdravotnické přístroje a zdravotnický materiál pro nemocnice a zdravotnický personál ČSČK, nákladní automobily, dětské šatstvo, výbavičky pro novorozence, vitamíny a také prostředky pro tzv. mléčnou akci ve školách (tuto akci slavnostně zahájila Hana Benešová).

Do pomoci ČSČK byly zapojeny i další národní společnosti Červeného kříže – Červený kříž Austrálie, Dánska, Islandu, Jihoafrické republiky, Kanady, Švédska, Velké Británie, Turecký červený půlměsíc a další národní společnosti. Objem jejich pomoci činil 105 milionů tehdejších Kčs³⁸. Jednalo se o 20 tun hromadných zásilek potravin, 34 automobilů a 65 tisíc beden dalšího zboží. Norský červený kříž uspořádal pro několik stovek podvyživených dětí z ČSR dvouměsíční ozdravný pobyt.

Speciální pomoc pak posílaly dorostové organizace národních společností ČK a ČP – nejvíce opět dorost Amerického červeného kříže, dále Kanadského a Norského červeného kříže a Tureckého červeného půlměsíce. Jednalo se o školní potřeby, prostředky osobní hygieny (mýdlo, zubní kartáčky apod.), cukrovinky, rozinky, fíky, kakao, rybí tuk atd. V roce 1946 byl objem pomoci 20 milionů Kčs³⁹.

Majetek ČSČK zabavený za války, vyjma samozřejmě majetku zničeného nebo movitého majetku odvezeného neznámo kam, začal být ihned po osvobození republiky navrácen. Do konce roku 1946 byly navraceny veškeré (existující) nemovitosti. Podařilo se také dohledat loteriijní fond a některé cenné papíry zabavené Němci. Vláda poskytla ČSČK na konci roku 1946 mimořádný příspěvek 8 milionů Kčs. ČSČK také získal jako kompenzaci válečných ztrát budovu v Praze, Thunovské ulici 18, kam v roce 1947 přestěhoval své sídlo z Neklanovy ulice. Uvedená budova byla konfiskovaným německým majetkem – Německo ji zakoupilo v roce 1921 pro svou pražskou ambasádu.⁴⁰ Sídlo ČSČK a později ČČK zde bylo až do roku 2015, kdy se ČČK přestěhoval do nového areálu „Hvězda“ v Praze na Břevnově.

⁴⁰ Nedlouho předtím šlo o činžovní dům, kde v letech 1895–1910 bydlel TGM s rodinou.

³⁷ V dnešní měně by to představovalo přibližně 410 000 000 Kč.

³⁸ V dnešní měně přibližně dalších 260 000 000 Kč.

³⁹ V dnešní měně přibližně dalších 49 600 000 Kč.

1919
2019

Mír ČSČK v parlamentu (Bílá sobota 20. 4. 1946).
V popředí prezident Beneš s chotí. Alice Masaryková
v 6. řadě uprostřed.

OD PRVNÍCH POVÁLEČNÝCH
DNŮ SE DATUJE SNAHA
PLNĚ OBNOVIT ČINNOST
ČERVENÉHO KŘÍŽE

Nejvyšší představitelé ČSČK zůstali po návratu do vlasti stejní jako v exilu, tedy předsedkyně **PhDr. Alice Masaryková** a úřadující předseda **gen. Alois Vicherek**. Nový výkonný výbor měl tři místopředsedy⁴¹ – českou část organizace zastupovala Zdeňka Havránková, moravskoslezskou MUDr. Arnošt Nesňal a slovenskou Ing. Ján Slávik. Do Výkonného výboru vyslalo své zástupce Ministerstvo zdravotnictví a (nově) Ústřední rada odborů. Nejvyšší orgán – Shromáždění delegátů bylo ještě do 31. prosince 1945 (konec stavu branné pohotovosti), stejně jako v exilu, nahrazeno ministerstvy obrany a ochrany práce a sociální péče. Čestnou předsedkyní byla i nadále Hana Benešová a patronem ČSČK prezident republiky Dr. Edvard Beneš.

⁴¹ Předválečný i exilový měl místopředsedy čtyři.

Alice Masaryková se však ani po návratu z exilu neujala plně funkce předsedkyně, kterou dále formálně zůstávala. Sama pocítovala nevhodnost tohoto stavu a naléhala jak na Hanu Benešovou, tak na generála Aloise Vicherka, aby již předsedkyní zvána nebyla a aby se naopak úřadující předseda stal předsedou skutečným. To bylo nakonec akceptováno, a mírových slavností v roce 1947 se tak již zúčastnila jen jako členka ČSČK.

Nové Stanovy ČSČK byly schváleny 18. prosince 1948. Definovaly ČSČK jako „nezávislou instituci“, byť již „řídící se zásadami lidové demokracie“. Základní organizační jednotkou byly místní skupiny a závodní skupiny ČSČK tvořící okresní spolky ČSČK. Okresní spolky byly „řádnými členy ČSČK“⁴² a s jejich ustavením vyslovoval souhlas Ústřední výkonný výbor ČSČK, který je také mohl rušit. Členění na divize tak bylo opuštěno.

Nejvyšším orgánem ČSČK bylo Valné shromáždění (zástupců okresních spolků), které volilo Ústřední výkonný výbor⁴³ a předsednictvo ČSČK. V čele ČSČK stál předseda. Zvláštností, analogicky ke Slovenské národní radě, byl Slovenský výkonný výbor ČSČK, který neměl český protějšek. Výkonnými administrativními orgány byl ústřední sekretariát (v čele s ústředním tajemníkem), oblastní sekretariát pro Slovensko a okresní úřadovny.

Za zmínku stojí, že dle Stanov ČSČK „stojí pod záštitou prezidenta republiky“. Čestnou předsedkyni definovaly stanovy jako manželku prezidenta republiky. A byť byly stanovy přijaty až po únoru 1948, pamatovaly velmi hezky i na zásluhu Alice Masarykové – § 7 jí přiřkl čestný titul „**Předsedkyně-zakladatelka**“, v čemž můžeme hledat analogii s označením „prezident Osvoboditel“ pro TGM.

⁴² Zajímavostí je, že fyzické osoby byly striktně vzato členy nikoli přímo ČSČK, ale jeho okresních spolků. Členský průkaz té doby obsahoval formulaci „Pan (pí, sl.) ... je členem místní (závodní) skupiny Čs. Červeného kříže ... Okresního spolku Čs. Červeného kříže ...“.

⁴³ Zachován zůstal jistý vliv státu na řízení ČSČK – členy jeho ÚVV byli i zástupci delegovaní ministerstvem obrany, ministerstvem zdravotnictví, ministerstvem sociální péče, ministerstvem školství, věd a umění, sborem pověřenců (určitou slovenskou obdobou vlády) a Revolučním odborovým hnutím, které dokonce vysílalo 2 členy. Tito tzv. virilní členové tak tvořili více než ¼ členů ÚVV s hlasem rozhodujícím.

Zmíňme se ještě o **Velikonočních mírech ČSČK**. Naposledy byl obvyklým způsobem v československém parlamentu slaven v roce 1938. Pro rok 1939 sice bylo stanoveno heslo oslav (V jednotě srdcí a myslí kupředu), žádná ústřední akce se však pochopitelně již nekonala, vedení Červeného kříže pouze položilo věnec k hrobu neznámého vojína. Exilový ČSČK slavil Velikonoční mír poprvé od roku 1941. Oslavám bylo věnováno československé vysílání rozhlasu, vystupovali zde zpravidla čestná předsedkyně Hana Benešová a úřadující předseda gen. Jaroslav Čihák-Znamenáček, resp. Alois Vicherek.

Ve vlasti byl poprvé Velikonoční mír ČSČK slaven **20. dubna 1946** pod heslem Důvěrou k míru. Forma oslav, na níž se podíleli Hana Benešová, Alois Vicherek, ale i Alice Masaryková, byla stejná jako před válkou, tedy za účasti prezidenta republiky, premiéra Zdeňka Fierlingera a dalších čelných státních představitelů. Stejně tak proběhly i oslavy v roce 1947, jen premiéra Zdeňka Fierlingera vystřídal Klement Gottwald⁴⁴. Rok 1948 byl posledním, kdy byl ve funkci prezidenta oslavám přítomen Edvard Beneš. Naposled se svého Velikonočního míru zúčastnila i Alice Masaryková. V roce 1949 stál při oslavách po boku gen. Aloise Vicherka Klement Gottwald jako nový prezident, spolu se svou ženou Martou, která byla dle stanov ČSČK jeho čestnou předsedkyní. Poslední Mírová slavnost ČSČK proběhla v roce **1950**, a to pod heslem Do boje za mír, za šťastný život pracujících. Naposled byl přítomen gen. Alois Vicherek, který v polovině téhož roku na funkci předsedy ČSČK rezignoval. Nebyl již přítomen prezident republiky, kterého zastoupil předseda Národního shromáždění JUDr. Oldřich John.

Předělem v poválečné historii ČSČK, stejně jako celé naší republiky, byly únorové události v roce 1948, kdy se moci ve státě chopila Komunistická strana Československa. Nástrojem, který měl převzít moci usnadnit a který měl mimo standardní orgány všech, ať již státních či soukromých institucí ve státě vliv KSČ prosazovat, byly tzv. **akční výbory Národní fronty**. Vytvářely je zdola zastánci nového režimu. Samozřejmě snahou mnohdy bylo, aby jejich složení dané instituci umožnilo navenek vytvořit dojem loajality s novými politickými poměry. Bylo tomu tak i v ČSČK, kdy byl 1. března ustaven Ústřední akční

výbor Společnosti ČSČK, jehož předsedou se stal gen. Alois Vicherek. Ten také po červnové volbě Klementa Gottwalda prezidentem⁴⁵ jej spolu s delegací ČSČK navštívil a formálně jej požádal o převzetí záštity nad ČSČK. Požádal rovněž, jak uvádějí Svobodné noviny z 2. 7. 1948, aby se čestnou prezidentkou „dle tradice“ stala jeho choť.⁴⁶ Prezident republiky očekávaně vyhověl. Doba tehdy žádala od všech organizací projevy podpory novému lidově demokratickému režimu. Při zmíněné návštěvě u prezidenta republiky mu gen. Alois Vicherek předal dokument v tomto duchu. Vyhnul se v něm však jakékoli podpoře nové politické linie a zaměřil se vcelku neškodně jen takříkajíc na podporu prací.

---

⁴⁵ Blahopřání ke zvolení hlavou státu mu zaslala i Alice Masaryková.

⁴⁶ Tato „tradice“ ovšem nebyla nijak dlouhá – před válkou byl jako čestný předseda (nebo též protektor) titulován prezident republiky a první čestnou předsedkyní v tomto slova smyslu se tak stala až v exilu Hana Benešová.

---

⁴⁴ Jak uvádí R. Lovčí [22], byla tématem jeho projevu nová slovanská politika či odstraňování staré kapitalistické morálky.

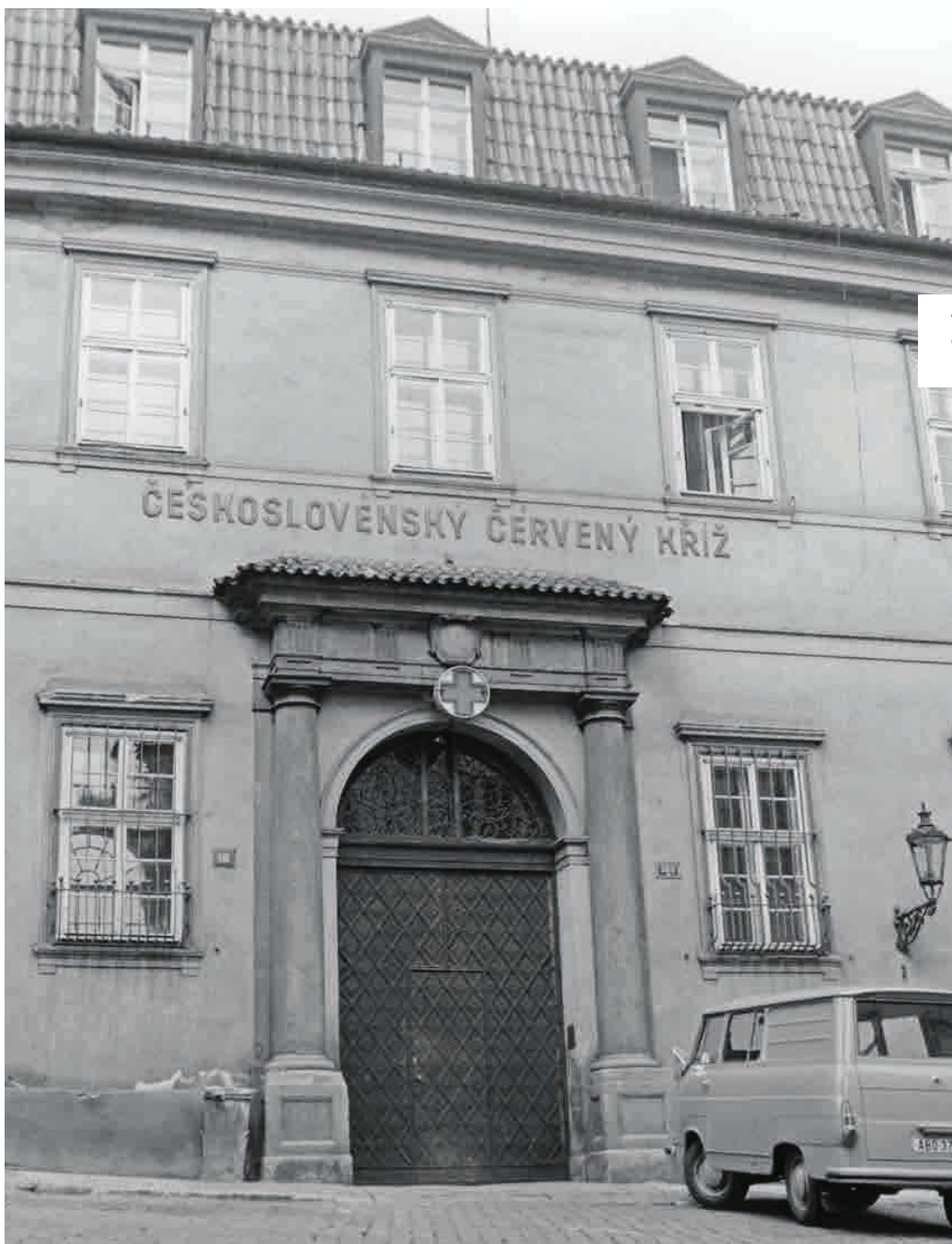
Posud'te sami:

„Naše spolky a pracovníci se přihlásili u Akčních výborů Národní fronty ke spolupráci v budovatelelských komisích a budou účinně pomáhat při všech potřebných pracích. Zejména nyní se chceme zúčastnit národních žní, při nichž naše dobrovolné sestry zajistí ošetřování a zdravotnickou službu v jeslích pro děti matek zaměstnaných při žňových pracích. V traktorových stanicích zařídíme pohotovostní službu první pomoci a také naše záchranné stanice budou mít po dobu žní zvýšenou pohotovost. ČSČK uskutečňuje ve spolupráci s místními orgány ROH kurzy první pomoci i v nejdlejších vesnicích naší republiky. Také Dorost ČSČK v těsné spolupráci se Svazem české mládeže chce přispět k výchově dobrých a sociálně citících občanů.“

Alice Masaryková pobývala po únoru 1948 v Bystrici na Slovensku. Odtud odjela do Prahy na všesokolský slet a poté na pohřeb prezidenta Edvarda Beneše v září 1948. V prosinci 1948 odcestovala do Švýcarska, odkud se již do ČSR nevrátila. Formou zvláštního federálního zákona získala trvalé povolení žít v USA, aniž ztratila československé občanství. V USA se účastní krajanských akcí, pečuje o literární odkaz svého otce, několikrát také do vlasti promluvila na rádiových vlnách, např. na Bílou sobotu 1954, kdy připomněla Mírové slavnosti ČSČK, které tehdy již byly minulostí. Její vlast jí velmi scházela, vrátit se však mohla až po smrti (zemřela v roce 1966) – za účasti Českého červeného kříže spočinula 14. září 1994 urna s jejím popelem v rodném hrobu Masarykových na hřbitově v Lánech. ČČK se k odkazu „předsedkyně-zakladatelky“ stále hlásí. Symbolické propojení těch nejlepších z ČČK s naší zakladatelkou představuje **medaile Alice Masarykové**, nejvyšší ocenění práce v ČČK.

Ačkoli se generál Alojs Vicherek snažil vystupovat navenek loajálně a zachovat konformitu ČSČK s mezinárodně danými principy Červeného kříže, byl nakonec donucen z funkce předsedy ČSČK v polovině roku 1950 odstoupit. Byl rovněž odvolán z funkce v armádě (po válce zastával funkci velitele letectva) a pracoval jako laborant.

Až do roku 1952 neměl ČSČK zvoleného předsedu. Úřadující místopředsedkyní byla zvolena Pavla Kopřivová. Ústředním tajemníkem ČSČK byl (do roku 1955) Josef Švarc.

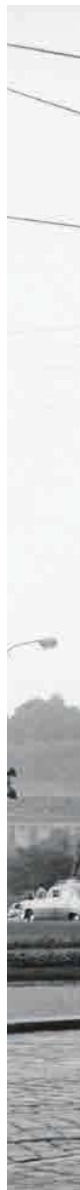

V letech 1947 až 2015 sídlil
ČSČK a ČČK v Thunovské
ulici č. 18 v Praze 1

6.
ČSČK mezi
Únorem
a Listopadem

Období po únoru 1948 znamená pro ČSČK podstatnou změnu. Dochází k zásadní proměně vnitropolitického i ekonomického prostředí a systému fungování celé československé společnosti, což nevyhnutelně zasáhlo také ČSČK, a to zejména po stránce jeho organizace, postavení, působnosti a v oblasti materiální a personální – řada jeho tradičních činností mu byla odebrána a přišel o svou ekonomickou samostatnost. Na druhou stranu se jeho zbývající činnosti (např. výuka první pomoci) masově rozvinuly a profiloval se i v činnostech zcela nových (např. dárcovství krve). Realita rozhodně nebyla černobílá.

Pražské Rudolfinum, místo slavnostního zahájení zasedání vrcholných orgánů
Mezinárodního červeného kříže, konaného v září 1961

Postavení ČSČK jako masové společenské organizace

ČSČK byl začleňován do systému společenských organizací **Národní fronty** (v plném rozsahu od 1. 7. 1958), jako tehdy jediného možného rámce nejen pro politické, ale také pro společenské činnosti, a tím bylo posíleno i zasahování politických orgánů do jeho činnosti a personálních otázek. V oblasti vnitřní organizace muselo dojít k přechodu na organizační soustavu zavedenou u všech tzv. **dobrovolných organizací**, kterou se ze zákona ČSČK stal od **1. října 1951**.

Nášivka se znakem Českého červeného kříže – epizoda počátku 70. let. Od tehdejšího znaku ČSČK se lišil jen slovem ČESKÝ namísto iniciál ČS. v opise

„Dobrovolná organizace“ byla nová právní forma, kterou zavedl zákon č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, a vytlačil tak na řadu desetiletí z našeho právního řádu pojem „spolek“. Ze stovek dosavadních spolků byly dle § 5 uvedeného zákona automaticky zachovány jen: Revoluční odborové hnutí, Jednotné svazy zemědělců, Československý svaz mládeže, Svaz československo-sovětského přátelství, Československý svaz žen, Československá obec sokolská a Československý Červený kříž. U ostatních spolků mohlo Ministerstvo vnitřní záležitostí rozhodnout o jejich převedení pod režim zákona, přičemž v opačném případě zanikly. Mohly se ovšem také sloučit s těmi, které měly být zachovány – to byl případ např. Československého abstinentního svazu, Masarykovy ligy proti tuberkulóze, České sociální pomoci, Českého srdce, Československé společnosti pro potírání pohlavních chorob a dalších, které vplynuly do ČSČK.

Deklarováno bylo, že se ČSČK má stát masovou organizací. Odtud se datovala snaha o neustálé zvyšování počtu členů. Teprve v roce 1965 sjezd ČSČK usoudil, že již není třeba dalšího zvyšování počtu členů, kterých bylo již **1 550 000**.⁴⁷ To je vcelku logické, uvážíme-li, že příliv členů do ČSČK měl i svou druhou stranu mince, kdy se jeho členy stávali někteří lidé jen proto, aby mohli „vykázat“ tzv. společenskou angažovanost, která začala po roce 1948 být u všech občanů žádána (a hodnocena). ČSČK, který si uchovával – ve srovnání s jinými organizacemi – stále určitou míru nezávislosti, tak mohl být přijatelnou a – aspoň formálně – apolitickou alternativou, neboť jeho hlavním, nejen deklarovaným, ale i realizovaným úkolem byla pomoc člověku v nouzi. Mnozí z těchto členů se v ČSČK „našli“ a po seznámení se s jeho činností a principy se s ním ztotožnili a odvedli kus užitečné práce. Další však představovali pouhé „matrikové“ členy a nebyli pro organizaci žádným přínosem.

Pod politickým tlakem byla v roce 1951 uzavřena dohoda **s Československým svazem mládeže**, která podřídila Dorost ČSČK této jednotné mládežnické organizaci.⁴⁸

⁴⁷ Ilustrujme vývoj členské základy: V roce 1953 měl ČSČK **405 tis.** členů v 6 154 místních a závodních skupinách (místní skupiny začaly být od roku 1953 systematicky zakládány – jen v roce 1954 jich přibýly 4 tisíce), v roce 1958 měl ČSČK pak 800 tis. členů ve 13 300 skupinách, v roce 1959 bylo dosaženo „magického“ počtu 1 milion členů, v roce 1960 dosáhl počet členů 1 223 647 v 18 tisících skupinách, v roce 1965 to bylo již zmíněných **1 550 000** členů v téměř 23 tis. skupinách (nově základních organizacích), v roce 1967 vykazal ČSČK 1 200 000 členů, v roce 1980 pak 1 360 000 členů, v roce 1984 měl 1 400 000 členů ve 13 tisících základních organizacích a konečně v roce 1989 to bylo opět **1 400 000** členů, ovšem v 13,3 tisících ZO ČSČK.

⁴⁸ Zatímco ještě Stanovy ČSČK z roku 1953 chápaly Dorost ČSČK jako součást ČSČK řídicí se „organizačními předpisy, které vydá ÚV ČSČK“, konstatovaly Stanovy z roku 1960 již pouze, že ČSČK „provádí se spolupráci s ČSM zdravotnickou výchovu dětí a mládeže“.

V 60. LETECH MĚL ČESKOSLOVENSKÝ ČERVENÝ KŘÍŽ VÍCE NEŽ 1,5 MILIONU ČLENŮ

Novou podobu ČSČK kodifikovaly jeho Stanovy, definující ČSČK jako „dobrovolnou lidovou zdravotnickou organizaci“, přijaté roku 1953 v návaznosti na jednání I. sjezdu ČSČK⁴⁹ a na **zákon č. 60/1952 Sb., o Československém červeném kříži a o užívání znaku, odznaku a názvu Červeného kříže**⁵⁰.

Je třeba ovšem zdůraznit, že sám uvedený zákon vymezil úkoly a postavení ČSČK v zásadě v souladu s mezinárodními závazky ČSR a zvyklostmi Mezinárodního červeného kříže, a formálně tak naplňoval mezinárodněprávní závazky ČSR jako smluvní strany Ženevských úmluv.

Podobně tomu bylo v případě Stanov ČSČK. Na rozdíl od stanov z roku 1948 neobsahují žádnou zmínku o lidové demokracii či jiný odkaz na politické zřízení. Problematickým ustanovením je podřízení plánování i provádění úkolů ČSČK státnímu zdravotnickému plánu a směrnicím Ministerstva zdravotnictví v § 2 odst. 3. Organizačně se ČSČK skládal ze závodních a místních skupin ČSČK, z organizace ČSČK v okrese (ztotožňovaná s okresním výborem ČSČK) jako náhrady za dosavadní okresní spolky, nově pak z organizace ČSČK v kraji a z ústředních orgánů. Nejvyšším orgánem ČSČK se nově stávají sjezdy, vedoucím orgánem mezi nimi pak Ústřední výbor ČSČK⁵¹ a jeho předsednictvo. Zůstala zachována i asymetrie zvláštních orgánů pro Slovensko – byly jimi slovenský sjezd a slovenský výbor se svým předsednictvem. Představitelem ČSČK navenek je předseda Ústředního výboru ČSČK. Výkonným administrativním aparátem jsou sekretariáty – od úrovně ÚV ČSČK až po OV ČSČK, za něž odpovídal tajemník příslušného výboru ČSČK.⁵² Opuštěna byla myšlenka patrona i čestné předsedkyně.

Zajímavostí je, že stanovy zrušily možnost, aby nižší organizační jednotky vlastnily majetek. Movitý i nemovitý majetek vlastnil pouze ČSČK jako právnická osoba a Ústřední výbor ČSČK jen svěřoval jednotlivým organizačním jednotkám části tohoto majetku k užívání.⁵³

⁴⁹ I. sjezd ČSČK se konal 15.–16. 11. 1952.

⁵⁰ Zákon byl do jisté míry novinkou. Zatímco předchozí zákon č. 479/1921 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže, se zabýval opravdu jen ochranou znaku Č. kříže, nový zákon šel dále a vymezil též postavení a úkoly Československého červeného kříže. Představoval také jeho uznání ze strany státu, které do té doby bylo pouze na úrovni vládního usnesení. Citovaný zákon zaručuje ČSČK organizační autonomii, ale na druhou stranu plně podřizuje plnění úkolů ČSČK zásadám stanoveným ministerstvem zdravotnictví, což jeho funkční autonomii naopak omezuje. Zajímavostí bylo ustanovení §5 upravené při novelizaci v r. 1958, podle nějž „Všechny úřady (orgány), podniky, zařízení a organizace jsou povinny napomáhat Československému červenému kříži při plnění jeho úkolů“.

⁵¹ Členy ÚV ČSČK s hlasem poradním byli zástupci ministerstev zdravotnictví, národní obrany a zahraničních věcí, dále Ústřední rady odborů, Československého svazu mládeže a Svazarmu.

⁵² Stanovy zavedly kromě vyššího počtu kolektivních orgánů také poměrně vysokou frekvenci jejich zasedání – např. předsednictvo OV ČSČK (tedy dnešní oblastní výkonná rada ČČK) mělo zasedat nejméně 2× měsíčně. Tato frekvence byla realisticky snížena od roku 1965.

⁵³ Způsobilost nabývat majetek byla na okresní výbory a základní organizace rozšířena až stanovami z roku 1969.

Stanovy byly – i oproti stanovám z roku 1948 – prosty jakéhokoli „červenokřížského“ ideového obsahu, v podstatě z nich nebylo patrné, že jde o stanovy humanitární organizace, která je součástí Mezinárodního červeného kříže. Slovo „humanismus“ v nich najdeme na jediném místě, a to s adjektivem „socialistický“. Na druhou stranu je, jak jsme již zmínili, pozitivní, že se autoři Stanov vyhnuli jakýmkoli odkazům na státní a politickou ideologii. Tyto odkazy se dostaly až do dalších Stanov ČSČK, přijatých v prosinci 1960, tedy již poté, co byla přijata nová Ústava ČSSR kodifikující vedoucí roli KSČ ve společnosti. Do Stanov tak přibyl odkaz na politiku KSČ i to, že ČSČK své členy vychovává v duchu socialismu. Pozitivní však je, že se ve Stanovách znovu objevilo, že ČSČK je součástí Mezinárodního červeného kříže (členem Ligy společností Červeného kříže).

Stejně jako celá československá společnost byl ČSČK podřízená kádrové politice KSČ, ačkoli dle Stanov byly formálně personální záležitosti čistě v jeho kompetenci.⁵⁴ V praxi tak došlo ke ztrátě samostatnosti v oblasti personální, a to jak v případě volených funkcionářů, tak zaměstnanců.

⁵⁴ Například byla dokonce opuštěna zásada, aby stát přímo do některých orgánů vysílal své zástupce.

Delegace ČSČK na jednání Mezinárodního červeného kříže v Ženevě (říjen 1974)

Rozdíl mezi formálními akty a praxí vyplýval ze **specifického postavení ČSČK** jako organizace, která je sice subjektem vnitrostátního práva, ale jakožto **národní společnost ve smyslu Ženevských úmluv** má i některá oprávnění plynoucí z práva mezinárodního. To se odráželo i v dvojakém přístupu politické a státní moci v ČSR v letech 1948–1989. Na jednu stranu se Československo snažilo profilovat jako stát, který na mezinárodním poli prosazuje pokrokový rozvoj mezinárodního humanitárního práva (MHP), což lze dokumentovat aktivním přístupem při přípravě smluv MHP⁵⁵ i pokračující účastí na ženevském mechanismu mezinárodních konferencí Červeného kříže, a proto uznává činnost Červeného kříže. Na straně druhé se však moc snažila plně činnost ČSČK kontrolovat, nejen po stránce personální, ale i majetkové. ČSČK byl ovšem díky

⁵⁵ ČSR se např. zúčastnila sjednávání čtyř Ženevských úmluv na ochranu obětí války z 12. 8. 1949 a byla mezi těmi státy, které je podepsaly již přímo na diplomatické konferenci. Velmi aktivní byla československá delegace též na Diplomatické konferenci o znovupotvrzení a pokrokovém rozvoji MHP konané v Ženevě v letech 1974–77, na níž byly sjednány první dva dodatkové protokoly k Ženevským úmlouvám, kde dokonce navrhla několik pozitivních doplňků k předloženému textu.

svému postavení ušetřen osudu řady ostatních humanitárních a charitativních organizací, jejichž činnost byla po únoru 1948 státem ukončena. Uvedené okolnosti a zásahy státu do vnitřních záležitostí ČSČK v letech 1948–1989 jej tak v některých ohledech vzdálily postavení, které národní společnosti Červeného kříže vyplývá z Ženevských úmluv a Statutu Mezinárodního červeného kříže, a tedy i ČSR se tak vzdálila některým svým mezinárodním závazkům – připomeňme třeba jen (i tehdy platný) princip nezávislosti národních společností zaručující jim autonomii v rozhodování vnitřních záležitostí.

V roce 1965 byly IV. sjezdem ČSČK přijaty nové stanovy. Nejvýznamnější změnou bylo zrušení krajského organizačního článku a závodních skupin ČSČK. Místní skupiny byly přejmenovány na základní organizace⁵⁶. Namísto tajemníka ÚV ČSČK se zavádí termín „úřadující místopředseda“. Rovněž se snížila frekvence zasedání sjezdů i dalších kolektivních orgánů. Stanovy refletovaly zakotvení vedoucí úlohy KSČ v Ústavě ČSSR, k němuž došlo v roce 1960.

Předsedou ÚV ČSČK byli **Eduard Tůma** (1952–1956), **MUDr. František Janouch** (1956–1965⁵⁷) a **prof. MUDr. Zdeněk Štich** (do své smrti v roce 1968).

Funkci tajemníka, resp. úřadujícího místopředsedy ÚV ČSČK zastávali Josef Švarc (do roku 1955), generál František Janda (1955–1960), Josef Bukovanský (1960–1968).

Snahou o posílení tradičních prvků postavení národní společnosti Červeného kříže bylo období **pražského jara**. Na dubnovém zasedání ÚV ČSČK byl za zemřelého prof. Zdeňka Šticha zvolen předsedou **plk. MUDr. Fridrich Kuchár** (z funkce odvolán v rámci tzv. normalizace 20. 4. 1970). Současně byla přijata rezignace úřadujícího místopředsedy Josefa Bukovanského, kterého nahradil JUDr. Zdeněk Gazdík (z funkce odvolán spolu s předsedou Fridrichem Kuchárem).⁵⁸ ČSČK se měl stát z pouhé „servisní organizace“ podřízené státu opět jeho spolupracovníkem a partnerem. To se promítlo i do nových Stanov ČSČK přijatých V. mimořádným sjezdem ČSČK v březnu 1969 a vycházejících z etosu roku předchozího. Tyto Stanovy opět zmiňují ČSČK jako součást Mezinárodního červeného kříže a obsahují deklaraci sedmi Základních principů Červeného kříže. Posláním ČSČK je dle stanov také „tlumočit orgánům státní správy zdravotní a sociální stanovisko své i spolupracující veřejnosti a působí v tomto směru i při hájení lidských práv jako **oponent a partner státních orgánů**“. Jedním z posledních dozvuků pražského jara ještě bylo propůjčení Řádu republiky⁵⁹ Československému červenému kříži, a to „za významnou humánní a sociální činnost“.

⁵⁶ Od roku 1969 bylo možné opět zakládat základní organizace i v závodech.

⁵⁷ Tragicky zahynul na služební cestě při autonehodě.

⁵⁸ Jeho funkci stanovy z roku 1969 přejmenovaly na „generální tajemník“. Označení „úřadující místopředseda“ bylo vzhledem k mezinárodně stanovenému oddělení volených orgánů a aparátu národních společností poněkud zavádějící, nicméně Stanovy z roku 1974 se k němu opět vrátily. Stanovy z roku 1990 názvosloví opět změnily, když do čela sekretariátu Federálního výboru ČSČK postavily ústředního ředitele.

⁵⁹ Řád republiky byl v té době (po zrušení Řádu socialismu) nejvyšším státním vyznamenáním. Byl propůjčován fyzickým i právnickým osobám. ČSČK jej prezident republiky L. Svoboda propůjčil 11. 5. 1969.

SNAHOU O POSÍLENÍ TRADIČNÍCH PRVKŮ POSTAVENÍ NÁRODNÍ SPOLEČNOSTI ČERVENÉHO KŘÍŽE BYLO OBDOBÍ PRAŽSKÉHO JARA

Významnou organizační změnou byl přechod na **federativní uspořádání**. Federalizace Československa byl jeden z hlavních cílů pražského jara (a ostatně také jediným, který se dočkal své reálné podoby). V případě ČSČK zašla dokonce poněkud za rámec daný pravidly Mezinárodního červeného kříže, neboť došlo téměř k ustavení dvou národních společností v rámci jednoho státu. To sledovalo skutečnost, že ministerstva zdravotnictví jako ze zákona nejbližší partner ČSČK v oblasti státní správy byla od 1. 1. 1969 zřízena pouze na úrovni obou národních republik, ale nikoli na úrovni federální.⁶⁰ Nejvyšším orgánem ČSČK byl nadále sjezd ČSČK, ale Ústřední výbor ČSČK se změnil na Federální výbor ČSČK.

V rámci vytvoření organizací Červeného kříže na úrovni národních republik proběhly koncem května 1969 ustavující sjezdy **Českého červeného kříže**⁶¹ a Slovenského červeného kříže⁶².

Obě republikové organizace měly samostatné stanovy, kterými byly definovány jako „jediná státem uznaná organizace Červeného kříže na území České socialistické republiky“, resp. republiky Slovenské. Už toto vymezení postrádající jakoukoli vazbu na ČSČK, který byl (a nemohl nebýt) jedinou národní společností ve smyslu Ženevských úmluv uznanou Mezinárodním výborem Červeného kříže v Ženevě, stejně jako oba názvy neodpovídaly požadavku principu Jednoty⁶³ a naznačovaly, jako by Český, resp. Slovenský červený kříž měl mít postavení národní společnosti Červeného kříže. Toto nedopatření bylo v roce 1974 odstraněno v rámci nových Stanov ČSČK a zavedlo se namísto Český, resp. Slovenský červený kříž pojmenování „**ČSČK v České**, resp. **Slovenské socialistické republice**“ a termíny Sjezd ČČK⁶⁴ či Ústřední výbor ČČK byly nahrazeny pojmem „Sjezd ČSČK v ČSR“ a „Český ústřední výbor ČSČK“. Podobně pro Slovensko.

Ustavující sjezd ČČK také zvolil předsedu ČČK, kterým se stal **MUDr. Miloslav Hlach**, který svou funkci zastával až do roku 1979, kdy byl předsedou zvolen **prof. MUDr. Vlastimil Višek, DrSc.** Ústředním tajemníkem ČČK se stal Josef Ročeň (ve funkci jen do roku 1970, kdy jej vystřídala Alena Stančevová, která ve funkci – dle nových stanov ČSČK pojmenované úřadující místopředseda ČÚV ČSČK – působila až do roku 1989).

V dalším období tzv. normalizace došlo opět k návratu postavení ČSČK před období roku 1968. Tuto změnu kodifikovaly Stanovy ČSČK z roku 1974 (napravily také zavádějící ustavení ČČK a SČK, jak jsme již zmínili). Ve Stanovách se opět objevil odkaz na vedoucí úlohu Komunistické strany Československa, avšak zůstalo zachováno zakotvení ČČK jako součásti Mezinárodního červeného kříže. V čele ČSČK zůstává předseda FV ČSČK. Funkce vedoucího sekretariátu FV ČSČK je opět nazvána „úřadující místopředseda“.

⁶⁰ Připomeňme, že ústavním zákonem č. 143/1968 Sb., o československé federaci, se od 1. 1. 1969 stalo Československo federativním státem složeným ze dvou nově vzniklých republik – České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky.

⁶¹ 29.–30. 5. 1969

⁶² 28. 5. 1969

⁶³ Na území každého státu může působit pouze jediná národní společnost. Její působnost musí být přímá a celostátní. Zde se předpokládalo, že ČSČK plní své mezinárodní úkoly prostřednictvím ČČK, resp. SČK.

⁶⁴ Pod tímto názvem proběhly jen dva – v roce 1969 a 1974. Stanovy ČČK a SČK byly zrušeny a obě republikové organizace se od roku 1974 řídily již jen stanovami ČSČK.

Předsedou FV ČSČK se v roce 1970 stává **MUDr. František Valíček**, kterého v roce 1974 vystřídal **prof. MUDr. Imrich Hatiar, CSc.**, který tuto funkci zastával až do listopadových událostí roku 1989 (z funkce jej 11. 12. 1989 uvolnilo mimořádné zasedání FV ČSČK). Funkci úřadujícího místopředsedy FV ČSČK zastával Miroslav Brož (do r. 1983) a František Novotný (až do zmíněného mimořádného zasedání FV ČSČK).

Dalším předělem v postavení ČSČK byly listopadové události roku 1989, byť již před nimi docházelo k určitému mírnému uvolnění politického dohledu nad Červeným křížem a formální akcentaci jeho humanitární úlohy, což se projevilo na sjezdech ČSČK na jaře roku 1989.

PRVNÍM
VIDITELNÝM
DŮSLEDKEM
LISTOPADOVÝCH
UDÁLOSTÍ BYLY
ZMĚNY VE VEDENÍ
ČSČK

Prvním viditelným důsledkem listopadových událostí byly změny ve vedení ČSČK, novou předsedkyní zvolil FV ČSČK v prosinci **MUDr. Olga Královou** a současně bylo obměněno jeho předsednictvo. I na úrovni české organizace došlo ke změnám, bylo rekonstruováno předsednictvo ČUV ČSČK a novým předsedou ČUV ČSČK se v prosinci 1989 stává **MUDr. Zdenko Vlk, CSc.** (tuto funkci zastával až do rozdělení ČSČK a v roce 1993 se stal prezidentem nově vytvořeného Českého červeného kříže). Ve funkci úřadující místopředsedkyně ČUV ČSČK byla ponechána PhDr. Václava Marešová, která se své funkce ujala nedlouho předtím a byla po odvolání RSDr. Františka Novotného pověřena výkonem funkce úřadující místopředsedkyně i federálního výboru.

Změny v Československém červeném kříži, pro něž byly listopadové události v Československu impulsem, neznamenal samozřejmě jen změnu ve vedení ČSČK a v řadách vedoucích zaměstnanců jeho sekretariátů (federálních i republikových). Uvnitř ČSČK byl formulován zásadní požadavek na změnu postavení ČSČK, respektování jeho mezinárodně daného statusu, dodržování Základních principů Červeného kříže a změnu i poslání ČSČK tak, aby byl nestrannou a nezávislou humanitární organizací.

Závěrem úvah o postavení ČSČK v letech 1948–1989 lze říci, že národní společnosti Hnutí ČK a ČP jsou zavázány být **partnerem veřejné správy** na poli zdravotním, sociálním a humanitárním, plnit roli pomocné organizace vojenského zdravotnictví a spolupracovat s orgány státu při šíření znalostí humanitárního práva a všude tam, kde si to zájem humanity a potřeby lidí nacházejících se v tísní vyžadují. Požadavkům ze strany státu, které jsou v souladu se Základními principy ČK a ČP, musejí vyhovět. Z druhé strany jsou však státy – smluvní strany Ženevských úmluv – zavázány nejen k podpoře národních společností při plnění jejich humanitárního poslání, ale též k **respektování jejich nezávislého a neutrálního postavení**. Důvodem tohoto závazku je snaha o to, aby národní společnosti (totéž platí i vůči ostatním složkám Hnutí ČK a ČP) mohly svou službu potřebným vykonávat opravdu nestranně, tj. bez jakéhokoli nepříznivého rozlišování, a neutrálně, tj. při uchování plné důvěry jak ze strany příjemců pomoci, tak ze strany autorit, v jejichž moci se nacházejí. Tyto závazky – byť různě formulovány – jsou platné již od vzniku Mezinárodního červeného kříže. Pro ČSČK bylo ve zmíněném období mnohdy velmi obtížné jim vždy plně dostát, lze však konstatovat, že se jim alespoň v maximální možné míře snažil přiblížit, neboť převážná většina jeho členů, pracovníků a funkcionářů se v ČSČK angažovala z důvodů humanitárního přesvědčení. Dokazuje to na mezinárodní úrovni např. již zmíněné udělení dvou **medailí Henriho Dunanta** Františku Janouchovi a Gejzovi Mencerovi.

Činnosti ČSČK v letech 1948–1989

Únor 1948 přinesl také zásadní změnu systému československé zdravotní a sociální péče. Napříště se mělo jednat výhradně o veřejné služby plně zajišťované státem. Do systému jednotného zdravotnictví tak nezapadala zdravotnická zařízení ani zařízení sociální péče Československého červeného kříže. Uvedené činnosti se tedy již od ČSČK nežádaly a tyto činnosti, na nichž v podstatě založil svou dosavadní existenci, mu byly postupně odebírány, což se ovšem týkalo také jejich materiální podstaty.

ČSČK tak např. roku 1952 předal státu fungující síť 392 záchranných stanic **Zdravotní záchranné služby ČSČK**⁶⁵ včetně 804 sanitních automobilů, budov a veškerého vybavení, podobně bylo naloženo se sanatorii a dalšími **zdravotnickými i sociálními zařízeními, sociální a zdravotnické školy ČSČK** rovněž převzal stát. Síť uvedených ústavů a zařízení byla budována po celé období první republiky, obnovena po druhé světové válce a financována také ze zahraničních darů.

Počínaje odevzdáním Zdravotní záchranné služby státu nastal schodek mezi příjmy a výdaji hospodaření ČSČK, který byl nadále pokrýván státní dotací, čehož do roku 1952 nebyvalo třeba.⁶⁶ Tím se stal ČSČK **finančně závislý na státu**. Tento **proces se ukázal jako nevratný**, ani po roce 1990 proto nemohl ČSČK zaujmout takové místo na „trhu“ ve sféře zdravotní či sociální péče, jaké mu náleželo do půnorových změn, tedy obvyklé u národních společností „na západ“ od našich hranic.

Z uvedeného úhlu pohledu státní politiky již nebylo ani třeba činnosti charitativní... A fungování dětských organizací bylo v podstatně státem monopolizováno rovněž.

---

⁶⁵ V poválečném období začal být pro Automobilovou záchrannou službu ČSČK užíván název Zdravotní záchranná služba ČSČK. Podle plánu rozvoje sestaveného ještě ČSČK mělo být v roce 1953 dosaženo stavu 750 záchranných stanic s 1 000 sanitními vozy.

⁶⁶ Například v roce 1973 počítal rozpočet Českého červeného kříže s výdaji 55,4 mil. Kčs (odpovídá hodnotě 490 milionů Kč – pro srovnání: subjekty ČČK dnes hospodaří s přibližně 340 miliony Kč), na straně příjmů pak s 33,0 mil. Kčs a dotací ÚV NF ČSR ve výši 22,4 mil. Kčs. Zajímavé jistě je, že z ročních výdajů představovalo 14,6 mil. Kčs (tj. přes jednu čtvrtinu) výdaje na činnosti související s civilní obranou a brannou výchovou.

Obecně lze říci, že – jak již bylo zmíněno – měl být ČSČK „**dobrovolnou lidovou zdravotnickou organizací**“, tedy měl vytvářet doplněk ke státem zajišťované péči. Měl a mohl plnit jen takové úkoly, kterými byl státem, konkrétně Ministerstvem zdravotnictví, pověřen. Ministerstvo tak vydávalo detailní pokyny k realizaci úkolů ČSČK.

Posláním ČSČK se tak (i na základě zákona⁶⁷) stalo **získávat a cvičit občany** pro plnění těchto zdravotnických a sociálních úkolů. Takto vyškolení členové ČSČK byli pak k dispozici síti státních zdravotnických zařízení, především praktických lékařů – např. síť místních skupin ČSČK tak byla v roce 1953 zcela změněna a přizpůsobena tehdy vzniklým zdravotnickým obvodům –, a napomáhali též orgánům státní zdravotní správy v oboru preventivní a léčebné péče, hygienické a protiepidemické péče a podíleli se na zdravotní výchově obyvatelstva (zde šlo zejména o masovou výuku první pomoci). Dále ČSČK školil a organizoval speciální zdravotnické útvary pro zdravotnickou pomoc obyvatelstvu při živelních pohromách a jiných hromadných neštěstích a také při zdravotnickém zabezpečení obrany státu.

---

⁶⁷ Postavení a úkoly ČSČK vymezoval nejen zákon č. 60/1952 Sb., o Československém kříži..., ale od roku 1966 také základní kodex zdravotní legislativy – zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, a samozřejmě řada podzákonných norem, které na základě zmíněných zákonů byly vydány.

Prezident republiky Ludvík Svoboda s chotí přijali bezpříspěvkové dárce krve v doprovodu vedoucích představitelů ČSČK, Pražský hrad, 20. 1. 1972

Tyto úkoly byly samozřejmě zcela v souladu s posláním národních společností Červeného kříže, avšak při současném vynětí zdravotnických, sociálních a dalších zařízení z působnosti ČSČK znamenaly **jednostrannou orientaci** na sice prospěšné, ale svou povahou v podstatě servisní činnosti státní zdravotní a sociální správě. ČSČK ztratil možnost je samostatně určovat a – na rozdíl od dřívějšíka – hlavně možnost poskytovat tyto služby v ucelené podobě, tedy včetně provozování odpovídajících zdravotnických či sociálních zařízení.

Zaměříme se nyní na stručný přehled činnosti Československého červeného kříže a jejich vývoj.

Bezpríspevkové dárcovství krve

První novou oblastí, v níž začal ČSČK působit, bylo dárcovství krve, které mělo být do budoucna založeno na dárcovství dobrovolném. Usnesením vlády ze dne **7. prosince 1948** byla zřízena **Národní transfuzní služba (NTS)**. Červenému kříži připadl v rámci budovaného státního transfuzního programu úkol výchovy obyvatelstva k dárcovství krve, nábor dobrovolných dárců a jejich registrace a případná výpomoc při odběrech, zejména výjezdních. K tomu pak od šedesátých let přistoupilo oceňování bezpríspevkových dárců krve. Provozování transfuzních zařízení však bylo v rukou státu, nikoli ČSČK, v tom byl zásadní rozdíl mezi účastí ČSČK a národních společností „na západ od našich hranic“ – např. Německého či Rakouského červeného kříže, které provozují transfuzní službu v její úplnosti.

Znakem NTS se stala modrá holubice na prsou se štítkem s červeným křížem, který symbolizoval účast ČSČK, a nápisem „Národní transfuzní služba“. Podíl na náboru (a později i oceňování) dárců krve se stal jedním z **hlavních programů ČSČK** a zůstal jím i do současnosti.

Všeobecná propagační akce ČSČK zahrnovala plakáty, letáky, brožurky, rozhlasové relace, výzkum veřejného mínění, rozhovory se známými osobnostmi a další. Obsahem bylo nejen seznámení např. se zdravotními předpoklady dárcovství, pokyny, jak se dárcem krve stát, ale přirozeně i popis využití dárcovy krve jako léčebného přípravku či obecné informace o lidské krvi a její funkci. Kontaktní složku kampaně vedl ČSČK na pracovištích, ve školách či vojenských útvech. Využíval při nich jak pracovníky okresních výborů, tak členy místních a závodních skupin ČSČK. V podstatě lze říci, že tento popis kampaně zahájené na sklonku roku 1948 odráží s malými obměnami praxi trvající dodnes.

Efekt výchovy k dárcovství lze sledovat na rostoucím počtu dárců krve – bylo-li zastoupení dárců krve v populaci před vznikem NTS cca 0,2 %, byla to brzy po jejím vzniku již 2 % a na konci osmdesátých let dokonce 4,6 %. Tehdy bylo ročně získáváno cca 50 tisíc prvodárců.

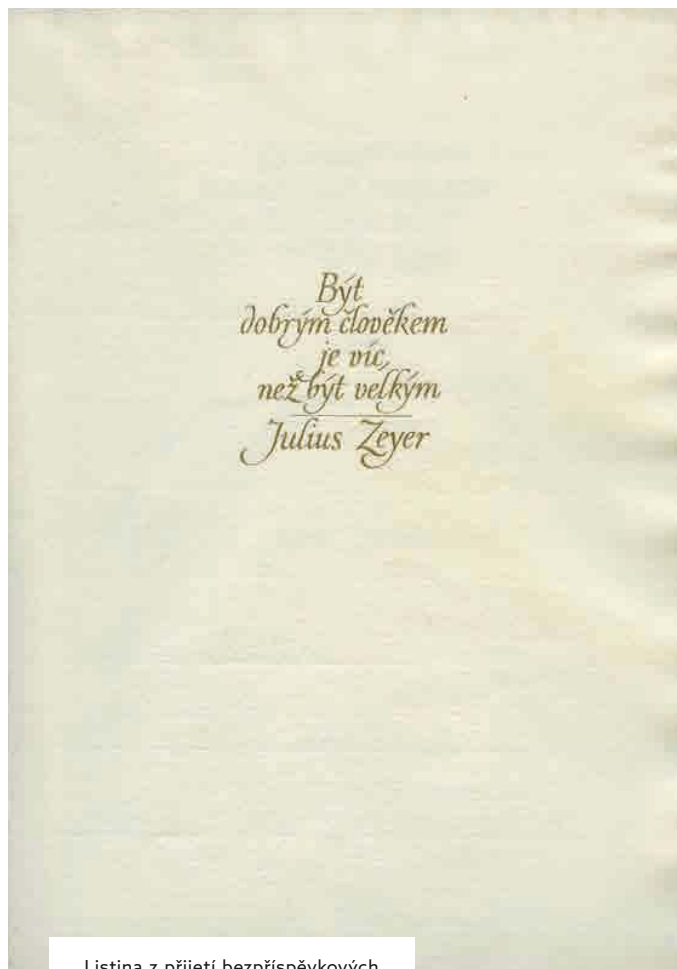
V poválečných letech, kdy se u potravin ještě uplatňoval lístkový systém, dostávali dobrovolní dárci krve zvláštní lístky na zlepšení stravování, po jeho zrušení pak tzv. **příspěvek** na zlepšení stravování. Ten v případě plné krve činil po měnové reformě z roku 1953 200 Kčs (a mimochodem nebyl nikdy zvýšen, později jen přibýly příspěvky za další typy odběrů).

V roce 1958 vyzvala Liga společností Červeného kříže (tj. dnešní Mezinárodní federace) národní společnosti, aby usilovaly o **dárcovství krve zcela oproštěné od finančních motivů**. Kromě důvodů etických tu byla a je snaha o vyšší bezpečnost příjemce krevní transfuze. Toto bylo později potvrzeno i rezolucemi Mezinárodní konference ČK, tedy i hlasy

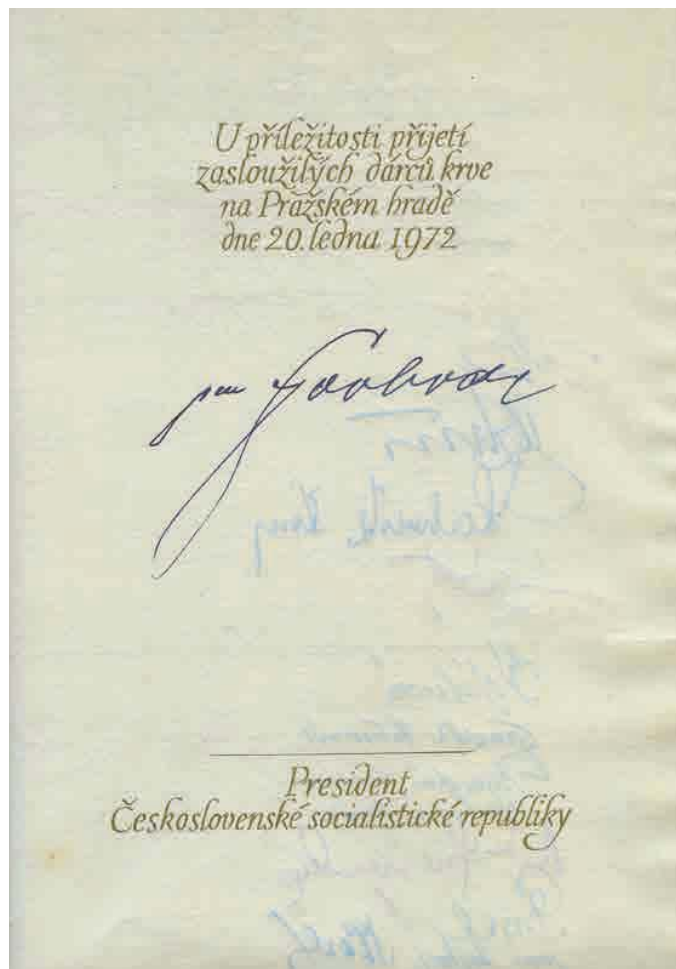

80. léta 20. stol.: Legitimace dobrovolného dárcu krve a hromadná přihláška dárců krve, v obou případech patrný znak NTS

1919
2019

Listina z přijetí bezpříspěvkových dárců krve u prezidenta Svobody, Pražský hrad, 1972

Českému červenému kříži plně svěřena – v roce 1964 tak ČSČK v dohodě s Ministerstvem zdravotnictví zahájil vyznamenávání opakovaných bezpříspěvkových dárců krve **plaketami** nazvanými po českém objeviteli systému čtyř krevních skupin profesoru **MUDr. Janu Janském**, které jsou (ve formě medailí) udělovány dosud. Tradičně je již po desetiletí předávána dárcům za první bezpříspěvkový odběr **Krůpěj krve** s červeným křížem. První Janského plakety (za 10 čestných darů) byly uděleny v roce 1964, a to 19 dárcům. Od roku 1965 byl také zaveden odznak Vzorný dárcce krve a Zasloužilý dárcce krve, a to za 3, resp. 6 bezpříspěvkových darů. Teprve v roce 1971 byla Janského plaketa rozdělena do tří stupňů, tak jako je tomu dodnes.⁷⁰

V roce **1960** registroval ČSČK prvních 900 bezpříspěvkových dárců krve, v roce následujícím již 2 200. Jejich jména pravidelně ČSČK zveřejňoval. V roce 1963 již bylo dosaženo 70 000 bezpříspěvkových odběrů, což činilo 26 % všech odběrů krve, koncem šedesátých let byl zaznamenán pokles, ale v roce 1970 již bylo dosaženo zlepšení na 40 % a v roce 1972 bylo poprvé překročeno symbolických 50 % (celkem 147 000 bezpříspěvkových odběrů krve).

⁷⁰ Udělují se za 10 (bronzová), 20 (stříbrná) a 40 (zlatá) bezpříspěvkových odběrů.

Setkání generála Ludvíka Svobody s vedoucími představiteli ČSČK, Pražský hrad, 1972

V rámci České socialistické republiky byla veškerá běžná spotřeba krve pokryta jen bezpříspěvkovými odběry krve v roce 1982 a v rámci celého Československa se tak stalo v roce **1988**. Tehdy také počet všech udělených bronzových Janského plaket přesáhl 180 000, stříbrných 45 000 a počet nositelů zlaté plakety činil 2 626.

V samém závěru období, jemuž je tato kapitola věnována, v roce 1989, navštívil Československo také Dr. Anthony Britten, ředitel krevního programu Mezinárodní federace společností ČK a ČP (stalo se tak u příležitosti X. sjezdu ČSČK).

Dobrovolní zdravotníci a zdravotnické útvary, spolupráce se zdravotní správou

V roce 1951 je zahájeno vytváření sítě **stanic první pomoci** na vesnicích a později na hlavních železničních tratích a hlavních silničních tazích. Doplněna je síť vyškolených dobrovolných zdravotníků vybavených základním zdravotnickým materiálem a označených typickou smaltovanou tabulkou „**Zdravotník ČSČK**“. Úkolem této sítě bylo zajistit předlékařskou první pomoc do příjezdu lékaře. Např. v roce 1960 bylo těchto stanic 2 641 a v roce 1988 pak 7 612.

Zajímavým úkolem bylo, na základě požadavku Ministerstva zdravotnictví, vytvoření sítě tzv. lidových zdravotníků (později lidových hygieniků) jako pomocných orgánů samosprávy,⁷¹ s nimiž bylo započato v roce 1951. V roce 1958 tento institut nahradily „**zdravotnické hlídky ČSČK**“, např. v roce 1961 v nich působilo 10 000 a v roce 1975 pak 9 000 lidových hygieniků. Do jejich působnosti patřilo zejména sledovat hygienické a epidemické podmínky a plnění příslušných předpisů, přesvědčovat obyvatele o důležitosti hygienických postupů a protiepidemických opatření nebo upozorňovat obvodního lékaře na závady. Kontrolovali také hygienické podmínky na železnici. Činnost zdravotnických hlídek byla na návrh ČSČK ukončena v roce 1986 jejich převedením do zdravotnických družstev útvarů CO.⁷²

Rok 1953 je zrodem speciálních útvarů určených pro poskytování zdravotnické pomoci obětem zejména živelních katastrof, průmyslových havárií a v případě válek. Začaly být vytvářeny Zdravotnické družiny ČSČK (ZD), které později nesly název **Zdravotnické družiny civilní obrany**, neboť ČSČK byl součástí Zdravotnické služby civilní obrany. Zdravotnická služba CO⁷³ disponovala jednak pohyblivými útvary (tzv. oddíly lékařské pomoci), tak stálými zařízeními. ZD byly součástí právě oddílů lékařské pomoci, kde působily pod vedením lékaře a středního zdravotnického personálu. Personál ČSČK byl určen i jako doplnění personálu zdravotnických zařízení pro mimořádné situace. Pro tyto účely připravoval ČSČK dobrovolné zdravotníky s kvalifikací **dobrovolná sestra ČSČK** (např. za rok 1960 jich bylo vyškoleno 26 000, součástí kurzu je i praxe v nemocnicích).

Zdravotnická družina měla celkem 23 členů (většinou tedy členek) a byla tvořena čtyřmi 5člennými družstvy, velitelem, jeho zástupcem a hospodářem. Byly vytvářeny na úrovni OV ČSČK, ve větších závodech a ve větších městech daného okresu. Kurz člena ZD ČSČK měl rozsah 96 hodin. Pravidelně byly pořádány školení, cvičení a soutěže ZD ČSČK (např. v roce 1976 se okresních soutěží zúčastnilo 600 ZD).

Prvním rozsáhlejším „ostrým“ nasazením personálu ČSČK byly povodně v roce 1954 na Dunaji a jiných řekách na Slovensku, ale i v Čechách (např. na Vltavě). Nejrozsáhlejším nasazením zdravotnických družin a dobrovolných sester v letech 1948–1989 byly patrně mohutné povodně na Dunaji v červnu 1965. ČSČK tehdy ošetřoval raněné a zdravotnický zabezpečil evakuaci 50 000 osob či nouzové zásobování potravinami a základními životními potřebami. ÚV ČSČK na humanitární pomoc postiženým uvolnil 1 000 000 Kčs (dnešních cca 11,9 milionu Kč), další prostředky byly získány z úrovně okresních a základních organizací ČSČK.

⁷¹ Jen v roce 1951 jich bylo vyškoleno přes 5 000 a například v roce následujícím dalších 1 500. Působili na základě vyhlášky ministerstva zdravotnictví č. 228/1952 Ú. I., o lidových hygienících.

⁷² Poslední právní úpravou zdravotnických hlídek byla vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 45/1966 Sb., o vytváření a ochraně zdravých životních podmínek, a je zajímavé, že byla zrušena až v roce 2001.

⁷³ Náčelníkem Zdravotnické služby (ZDRS) CO byl ministr zdravotnictví, dále měla své organizační stupně na úrovni kraje a okresu. Náčelníci na všech těchto úrovních měli své štáby ZDRS CO, v nichž byl vždy zastoupen ČSČK.

Členky Zdravotnické družiny Tesla
Valašské Meziříčí v elegantních uni-
formách (1981)

Členky zdravotnických družin se v „běžné době“ přirozeně podílely na zdravotnických dozorech a podobných aktivitách ČSČK. Koncem 80. let bývalo ročně vyškoleny 8,5 tisíce nových členů zdravotnických družin a přes 7 tisíc dobrovolných sester.

Po roce 1990 Zdravotnická služba CO zanikla stejně jako jednotné zdravotnictví. Zkušenosti s přípravou ZD využil ČČK při tvorbě vlastních útvarů (pomocných záchranných týmů, záchranných jednotek a pozdějších humanitárních jednotek). Jejich personální rozsah je však o několik řádů skromnější.⁷⁴

⁷⁴ Dobrovolný zdravotnický personál ČSČK, zahrnující členy ZD i dobrovolné sestry, čítal na konci 80. let 50 000 až 100 000 osob.

KONCEM 80. LET
BÝVALO ROČNĚ VYŠKOLENO
8,5 TISÍCE NOVÝCH ČLENŮ
ZDRAVOTNICKÝCH DRUŽIN
A PŘES 7 TISÍC
DOBROVOLNÝCH SESTER

Koncem 50. let se zdravotnice ČSČK staraly i o brigádníky

Dobrovolní zdravotníci ČSČK měli své nezastupitelné místo při **zdravotnických dozorech při různých společenských či sportovních akcích**. Tradiční a rozsáhlou akcí bylo zdravotnické zabezpečení československých spartakiád, konaných každých pět roků mezi léty 1955 až 1985 – do služeb na první z nich bylo zapojeno 21 tisíc zdravotníků ČSČK (celkem odsloužili 303 000 hodin, ošetřili 81 000 osob), z toho jen na celostátním cvičení na Strahově bylo nasazeno 6 000 zdravotníků! Na poslední spartakiádě v roce 1985 odsloužilo 23 000 dobrovolných zdravotníků celkem 141 000 hodin.

Dobrovolní zdravotníci poskytovali při zdravotnických dozorech každoročně ošetření několika stovkám tisíc občanů (roční průměr činil koncem 50. let 550 000, koncem 80. let pak 579 000, což je zajímavě vyrovnané, někdy to bývalo i více – např. v roce 1973 bylo ošetřeno 900 000 osob).

Velmi významnou akcí bylo zahájení plošného **očkování proti dětské obrně**, k níž Československo přistoupilo během jara 1957. Naočkovat 2 300 000 dětí třemi dávkami⁷⁵ v co nejkratší době byl nelehký úkol, který se podařilo splnit i díky pomoci 35 000 zdravotníků ČSČK. Hlavní hygienik ČSSR MUDr. Vilém Škovránek k tomu uvedl: „Úspěch této očkovací akce je úspěchem i dobrovolných zdravotníků ČSČK, neboť k němu přispěli svou pohotovostí, obětavostí a akceschopností.“

Červený kříž se rovněž podílel i na dalším hromadném očkování, které proběhlo v roce 1960, při němž bylo přes 3,5 milionů dětí očkováno již perorálně. I díky těmto aktivitám ČSČK se v roce 1961 stalo Československo první zemí na světě, kde bylo ukončeno šíření této závažné infekční nemoci.

Z důležitých celoplošných akcí, na nichž se ČSČK podílel, jmenujme ještě rentgenologické vyšetření většiny obyvatelstva na tuberkulózu tzv. **snímkováním ze štítu** zahájené na konci 50. let či očkování proti tetanu.

⁷⁵ Očkovalo se tehdy injekčně (Salkovou vakcínou). Perorálně se u nás očkuje od roku 1960.

Dobrovolní zdravotníci ČSČK – zdravotnické zabezpečení Československé spartakiády 1980

V mimořádné době po **invazi vojsk Varšavské smlouvy** po 21. srpnu 1968 byl ČSČK aktivní – angažoval se v ochraně sanitek, přepravě rodiček, nemocných a raněných a zdravotnických zařízení, ale také dětí i dospělých vracejících se z prázdnin a dovolených. Získával také potřebné dárce krve.

Soustava dobrovolných zdravotníků byla v české části federace doplněna v roce 1987 zdravotníky speciálně školenými pro poskytování první pomoci v silničním provozu, jejichž vozidla byla pak opatřena terčíkem „Zdravotník ČSČK“ (tuto zkušenost převzal Český ústřední výbor ČSČK ze Slovenska). Už v roce následujícím bylo držitelů tohoto terčíku 5 466.

Zdravotnice ČSČK na chmelové brigádě v JZD Kně-
ževs, září 1959

Zdravotní výchova, výuka první pomoci

ČSČK pokračoval ve zdravotní výchově obyvatelstva, kterou zahájil již za první republiky. Zaměřovala se na boj proti úrazovosti, boj proti infekčním nemocem, boj proti alkoholismu a jiným toxikomániím, na hygienické zásady, hygienu společného stravování, hygienu školního prostředí, ozdravní životního a pracovního prostředí, racionální výživu, bezplatné dárčování krve, péči o pitnou vodu a další témata. Ostatně věst „ke zvyšování zdravotního uvědomění, ke zdravému způsobu života a k aktivní účasti na opatřeních v péči o zdraví lidí“ patřilo stejně jako vychovávat „občany k účasti na plnění zdravotnických úkolů“, tedy i ke znalosti první pomoci, k zákonným úkolům ČSČK.⁷⁶

Zdravotní výchova aspirovala rovněž na masové pojetí a skutečně ho dosáhla – jen za první čtvrtletí 1951 se zdravotnických přednášek a filmových projekcí v Čechách a na Moravě zúčastnilo **700 000** lidí a např. v letech 1955–1960 proběhlo více než 1,6 milionu zdravotně výchovných přednášek a podobných akcí včetně **53 000** akcí zaměřených na boj s tuberkulózou.

⁷⁶ Stanovil tak ve svém § 10 zákon o péči o zdraví lidu přijatý v roce 1966.

Od roku 1952 ČSČK zahajuje „**všenárodní zdravotnickou přípravu obyvatelstva**“, což znamená podstatné zvýšení rozsahu školení první pomoci. V tomto roce vyškolil ČSČK v základech první pomoci (20h kurz) 165 000 občanů a do roku 1956 přípravou prošlo přes **1 200 000** osob. Později zajišťoval ČSČK školení první pomoci v rámci školení obyvatelstva v modulu POCO (Příprava obyvatelstva k civilní obraně). Koncem osmdesátých let jím procházely přibližně 3 miliony osob ročně.

Hlášení o ukončení prověřovacího cvičení (2. 9. 1982)

Prověřovací cvičení
ZD CO (1982)

ČSČK se zaměřuje na **výuku první pomoci dětí a mládeže** (v letech 1952–1956 v ní vyškolil 550 000 dětí, tedy v průměru 110 tisíc ročně, v roce 1975 to bylo 130 tisíc a v roce 1985 bylo vyškoleny 220 tisíc mladých zdravotníků). Cílem bylo, aby na každé škole působil kroužek mladých zdravotníků vedený prostřednictvím ČSČK školeným tzv. učitelem-zdravotníkem (v roce 1956 tomu bylo na 2 500 školách, v roce 1964 na 6 000). Děti se v kroužcích nenásilně seznamují se složením a funkcí lidského těla a zejména se základy první pomoci. Již od roku 1956 si mladí zdravotníci mohou porovnávat své dovednosti v postupových soutěžích – od okresního po celostátní kolo (od roku 1980) – při ošetřování realisticky namaskovaných zranění. I tento projekt je realizován dosud, stejně jako tábory s výukou první pomoci, jejichž tradice byla zahájena v roce 1959. Pro učitele-zdravotníky pořádá ČSČK školení a předává jim publikace a jiné materiály pro práci kroužků.

V ROCE 1988 POPŘVÉ VYŠEL MAGAZÍN MLADÉHO ZDRAVOTNÍKA

V roce 1978 se objevil zajímavý doplněk školení mladých zdravotníků – rozhlasová zdravotně výchovná hra „**Abeceda docela malých doktorů**“ připravená ČÚV ČSČK a určená žákům 3. a 4. tříd základních škol. Postavě doktora Hojíto propůjčil hlas Vlastimil Brodský. Následovala další zdravotně výchovná hra „**Když Alenka stůně**“ určená pro děti předškolního věku. Na základě dohody ČÚV ČSČK s českým Ministerstvem školství byla zařazena do osnov mateřských škol. Její první realizace na podzim 1983 se zúčastnilo 200 tisíc dětí.

V roce 1988 vydal ČSČK poprvé „**Magazín mladého zdravotníka**“ pro děti i učitelky-zdravotnice a učitele-zdravotníky na základních školách. Tyto oblíbené Magazíny vyjdou ještě v dalších třech letech (1989–1991)⁷⁷.

⁷⁷ Jeho vydávání bylo obnoveno v roce 2003 a vychází dodnes.

Národní kolo Hlídky mladých
zdravotníků (1985)

Jako školitele první pomoci využívá ČSČK své členy – zdravotnické pracovníky a zintenzivňuje také přípravu vlastních lektorů, tzv. **zdravotnických instruktorů ČSČK**, pro které pořádá zvláštní internátní 14denní kurzy v Ústřední škole ČSČK, která od roku 1949 až do roku 1995 sídlila v Líšnu u Benešova. ČSČK však neškolí pouze své zdravotníky – pořádá instruktorské kurzy například pro hlavní sestry ČSD či sestry státní zdravotní správy (např. v letech 1957–1960 jich absolvovalo 587), sanitární pracovníky hygienických stanic či pro učitele Svazarmu.

Ocenění členek Zdravotnických družin ČSČK

V roce 1961 uspořádal ČSČK v Ústřední škole celostátní instruktáž o jednotné metodice ožívování vypracované ČSČK.

V roce 1968 byla ustavena **Vodní záchranná služba ČSČK**. Byla reakcí na vysoký počet utonulých na vodních plochách v Československu. Počet členů ČSČK v jejich oddílech se na konci 80. let pohyboval kolem 1 tisíce. V roce 1988 se stala přidruženým členem Mezinárodní organizace vodní záchranné služby (FIS).

ČSČK se stal hlavní organizací školící v naší republice první pomoc – byla to celá škála kurzů určených ať již veřejnosti obecně (např. základní norma zdravotnických znalostí), nebo kurzy zdravotnické přípravy v autoškolách, v rámci přípravy obyvatele k CO, kurzy pro zdravotníky na pionýrských táborech, kurzy první pomoci pro zaměstnance, odborné normy pro členy zdravotnických družin a dobrovolné sestry ČSČK apod.⁷⁸ Bylo proto logické, že byl Ministerstvem zdravotnictví ČSR a SSR, Federálním ministerstvem národní obrany, Federálním ministerstvem vnitra a Ústředním výborem Národní fronty ČSSR pověřen, aby po schválení těmito orgány vydal metodický postup závazný pro výuku laické první pomoci. Po několikaleté práci, během níž byly využity zkušenosti zahraničních národních společností i stanoviska tzv. hlavních odborníků pro vybrané lékařské obory ministerstev zdravotnictví, byly v roce 1982 Předsednictvem FV ČSČK schváleny **Jednotné zásady poskytování první pomoci** vydané v několika edicích (v této linii pokračuje ČČK dosud, od roku 2001 pod názvem Standardy poskytování první pomoci). V návaznosti na ně vydal ČSČK např. v roce 1983 nákladem **100 000** výtisků učebnici První pomoc⁷⁹.

⁷⁸ Např. jen v roce 1985 prošlo školeními první pomoci 95 tisíc občanů (mimo POCO), 505 tisíc řidičů a 219 tisíc mladých zdravotníků.

⁷⁹ Dvořáček Ivan, Hrabovský Jaromír, Švec Zdeněk: První pomoc. Praha 1983, 186 s.

Aby ČSČK zdůraznil (mnohdy podceňovaný) význam znalosti první pomoci, rozhodl v roce 1983 český – a o rok později i federální – výbor ČSČK o oceňování laických zachránců života, ať již dětských či dospělých, medailí **Za záchranu života** (později změněna na plaketu). Udělována je dodnes.

Na sklonku 80. let se ČSČK zapojil i do zdravotně výchovné akce „Šance pro 3 miliony“ zaměřené na boj proti kouření.

ČERVENÝ KŘÍŽ
BYL HLAVNÍ
ORGANIZACÍ ŠKOLÍCÍ
V NAŠÍ REPUBLICE
PRVNÍ POMOC

Pobyty pro zdravotně oslabené děti

Na své dřívější tradice v péči o zdravotně oslabené děti navázal ČSČK v roce 1960, kdy se pro ně uskutečnil první z těchto pobytů (tehdy označované jako tábory). Konal se v Líšnu, zúčastnilo se jej 64 dětských kardiaků a za povšimnutí stojí, že jej navštívil přední český pediatr prof. MUDr. Josef Švejcar. Financován byl prodejem slosovatelné známky. Další dva tábory se konaly opět v Líšnu, a to v roce 1962 – jeden pro děti s chlopňovými vadami, druhý pro děti s vadami páteře.

Cílem táborů je od té doby dosud díky odbornému dohledu a léčebnému režimu umožnit zdravotně oslabeným dětem prázdninové pobyty. Tábory jsou členěny podle diagnóz, od roku 1974 zejména pro děti s vadami pohybového ústrojí.

Po těchto počátcích nabyly tábory masovějšího charakteru, a to od roku 1963, ve kterém tři týdny prázdnin na táborech ČSČK s léčebným režimem strávilo 13 000 zdravotně oslabených dětí. V roce 1966 to bylo přes 4 200 dětí (odhadovaná potřeba byla údajně 20× větší). Tábory byly tehdy financovány z výtěžku loterie ČSČK. Dále již tyto tábory byly (a dodnes jsou) podporovány Ministerstvem zdravotnictví. V roce 1976 se uskutečnilo 29 turnusů za účasti 2 818 dětí a v roce 1988 to bylo již 96 turnusů pro 5 812 dětí.

Dobrovolná pečovatelská služba ČSČK

Po ukončení provozování svých dřívějších sociálních zařízení a poté, co ošetrovatelské a zdravotní služby v rodinách předal ČSČK v roce 1952 státní zdravotní správě, zaměřil se ČSČK na poskytování pečovatelské služby v rodinách prostřednictvím **dobrovolných pečovatelek** ČSČK, které pro tento úkol školil z řad svého členstva. Například v roce 1964 měly v péči 46 000 potřebných občanů. Na konci osmdesátých let registroval ČSČK 21 600 dobrovolných pečovatelek, které měly v péči téměř 25 000 občanů, u nichž každoročně vykonaly 438 000 návštěv.

K provozování sociálních zařízení a zřízení domácí ošetrovatelské péče a pečovatelské služby se mohl Červený kříž vrátit až po roce 1990.

Program Úcta ke starším

Cílem tohoto programu, který byl zahájen v roce 1980, bylo obrátit pozornost společnosti ke starším lidem a jejich potřebám. Jeho současní byly současně aktivity zaměřené na seniory, prosazoval myšlenku tzv. aktivního stárnutí. Tento program inicioval ČSČK (na návrh českého ústředí) a částečně znamenal určitý myšlenkový návrat k předválečným tradicím. Podařilo se jej prosadit v rámci státních orgánů – bylo do něj zapojeno celkem pět resortů a 11 spolupracujících organizací. Garantem a koordinátorem projektu byl ČSČK. V rámci tohoto programu se ustavily **Akademie třetího věku**, později **Univerzity třetího věku** (ty se později přesunuly na vysoké školy⁸⁰), jako instituty seniorského vzdělávání. Dále OV ČSČK pořádaly pro seniory rehabilitační cvičení, kulturní a společenské akce, zájezdy apod. Pro seniory rovněž ČSČK organizoval vystoupení dětí v domovech důchodců. Došlo k posílení sousedské výpomoci a součástí programu byla také výchova dětí ke správnému chování k seniorům.

Zahraniční pomoci

Jako součást Mezinárodního červeného kříže poskytoval ČSČK také četné pomoci do zahraničí. Adresáty naší pomoci jsou partnerské národní společnosti Červeného kříže (půlměsíce) v dané zemi.

ČSČK zřídil **Fond solidarity** ČSČK, na který přispívali členové ČSČK, místní skupiny (základní organizace), podniky, instituce i jednotliví občané Československa (dnes je tento fond nazýván **Fond humanity ČČK**). Materiální pomoc bývala také zajišťována hmotnými dary řady československých podniků. Pomoci byly také financovány z příspěvku státu.

Tak například v letech 1957–1960 poskytl ČSČK materiální pomoc do 21 zemí v hodnotě 41,5 mil. Kčs⁸¹.

V letech 1960–1964 byla materiální pomoc ČSČK v hodnotě 26 mil. Kčs poskytnuta 26 zemím stíženým především přírodními katastrofami.

Největší pomoc směřovala do Alžírka, na Kubu a do Jugoslávie. Pomoc Jugoslávskému červenému kříži v roce 1963 byla určena obětem zemětřesení – první část (léky, krevní plazma, zdravotnický materiál, stany, pokrývky) byla přepravena letecky a další pak (prostředky pro nouzové ubytování 300 osob) vlakem. Na rozdíl od pomoci v předchozím období byla plně kryta z příspěvků na Fond solidarity ČSČK.

Roku 1971 činila hodnota poskytnuté pomoci ČSČK 1,7 mil. Kčs a v roce 1973 poskytl ČSČK pomoc na obnovu nemocnice ve vietnamském Haiphongu zničené válkou nebo Afghánistánu a Indii zasaženým povodněmi.

⁸⁰ První začala být organizována v roce 1986 na Lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci za spoluúčasti OV ČSČK Olomouc.

⁸¹ To by dnes odpovídalo částce 580 mil. Kč.

Z Fondu solidarity ČSČK bylo za léta 1979–1985 financováno 66 materiálních pomoci v hodnotě přes 17 mil. Kčs⁸², nejvýznamnější byla Mexiku zasazenému v roce 1985 zemětřesením.

V roce 1987 pak bylo opět z Fondu solidarity ČSČK financováno 12 materiálních pomoci – mezi jinými do Mongolska (zdravotnický materiál), Mezinárodnímu výboru ČK (pohotovostnímu skladu MVČK v Kyperské republice), do Ugandy (příkrývky – sucho), Vietnamu (zubní dětská ambulance v Ho Či Minově Městě), Ekvádoru (stany a příkrývky – zemětřesení), Afghánistánu (zdravotnický materiál, léčiva, očkovací látky), Angoly (projekt MFČK v boji se suchem – prádlo, kbelíky, nádobí, mýdlo, příkrývky), Tanzanie (školní potřeby opět dle projektu MFČK) a Demokratické republiky Svatého Tomáše a Princova ostrova (kuchyňské vybavení, léčiva – projekt MFČK) v hodnotě 2,8 milionu Kčs.

⁸² To by dnes přesahovalo částku 120 mil. Kč.

Roku následujícího putovala pomoc ČSČK opět MVČK do Kyperské republiky, Etiopie, Mongolska, SSSR (Černobyl – zařízení ordinace školního lékaře), na Kubu, do Afghánistánu, Vietnamu, Angoly, Nikaraguy. A v závěru roku 1988 poskytl ČSČK okamžitou materiální pomoc Arménii, kterou zasáhlo zemětřesení, v hodnotě přes 5 mil. Kčs⁸³.

V posledním roce sledovaného období, v roce 1989, poskytl ČSČK pomoc například Afghánistánu (zdravotnický materiál Afghánskému ČP – nepokoje), Mongolsku (zdravotnický materiál), Nikaragujskému ČK (zdravotnický materiál), Angolskému ČK (potraviny – cholera) a ČK Demokratické republiky Svatého Tomáše a Princova ostrova (potraviny – cholera).

V roce 1989 také ČSČK u nás zajistil 6týdenní rekreaci arménským dětem z oblasti postižené zemětřesením.

Rok 1989 je spojen s exodem občanů Německé demokratické republiky, kteří utíkali na Západ přes pražskou ambasádu Spolkové republiky Německo – v září 1989 na zahradě ambasády pobývalo několik stovek uprchlíků, 30. září však již čtyři tisíce. Velvyslanectví nemohlo zvládat přítomnost takového počtu osob a v září 1989 se obrátilo na ČSČK s žádostí o pomoc při péči o emigranty. ČSČK pomáhal při nouzovém ubytování a stravování uprchlíků a pořizoval hygienické potřeby či dětskou výživu a dětské pleny. Později mu poskytl své kvalitní vybavení pro nouzové ubytování a stravování Červený kříž SRN.

V prosinci 1989 došlo v souvislosti se snahou o svržení režimu Nicolae Ceaușesca k rozsáhlým nepokojům v Rumunsku. Zprávy o násilnostech vyvolaly v Československu vlnu solidarity s rumunským obyvatelstvem. Po přibližně týdnu živelných aktivit občanů se československá federální vláda obrátila na ČSČK a pověřila jej koordinací pomoci Rumunsku. V jejím rámci a ve spolupráci s Mezinárodním výborem Červeného kříže vyslal ČSČK kromě materiální pomoci také svůj tým zdravotníků.

⁸³ To by dnes odpovídalo částce 25 mil. Kč.

Příprava zásilek humanitární pomoci

MATERIÁLNÍ POMOC
BÝVALA TAKÉ ZAJIŠŤOVÁNA
HMOTNÝMI DÁRY
ŘADY ČESKOSLOVENSKÝCH PODNIKŮ

Červený kříž a řecká emigrace

V letech 1946–1949 probíhala v Řecku občanská válka. Jejím následkem opustilo Řecko na 100 tisíc politických uprchlíků. Již v jejím závěru, od roku 1948, probíhala evakuace dětí ohrožených válkou a hladem. Část dětských i dospělých uprchlíků přijala i československá vláda. První řecké děti dorazily do ČSR v dubnu 1948, dospělí emigranti v srpnu 1949. V roce 1952 v ČSR pobývalo na 12 000 řeckých emigrantů, kteří se následně plně integrovali do československé společnosti. Z pověření československé vlády se na péči o ně podílel ČSČK. Jednalo se jednak o zdravotně-humanitární asistenci ve sběrných táborech, v nichž byli zpočátku umístěni, ale trvalou záležitostí je jejich evidence prostřednictvím Pátracího odboru ČSČK. Tato evidence ve formě tzv. řeckých evidenčních listů dodnes těmto spoluobčanům nahrazuje matriku a pátrací službu z ní vyhotovuje konkrétním osobám výpisy a jiná potvrzení.

Červený kříž a únos československých občanů v Angole

V březnu 1983 bylo v Angole povstaleckým hnutím UNITA zadrženo 66 československých občanů, které vyslala naše vláda na pomoc místnímu průmyslu (naši odborníci byli v Angole i s rodinami). Jednání o jejich propuštění bylo poměrně dlouhé a nakonec se i díky Mezinárodnímu výboru Červeného kříže, který se jednání ujal, podařilo, že byly propuštěny nejen ženy a děti (v červnu 1983), ale i muži – rok poté. Za pomoc MVČK poděkoval prezidentu Alexandremu Hayovi při jeho návštěvě Československa v roce 1984 také prezident Gustáv Husák.

Kde se zrodily Základní principy Červeného kříže?

Možná se ptáte, jakou má tato otázka souvislost s ČSČK. Vraťme se do roku 1959. Kromě toho, že si celý svět připomněl 100. výročí bitvy u Solferina a ČSČK zasílá na stavbu pomníku této památné bitvy, která byla spouštěčem vzniku organizace Červeného kříže, základní kámen, koná se v Athénách zasedání Rady guvernérů Ligy společností Červeného kříže⁸⁴, které rozhodne, že příští zasedání bude hostit **Praha**.

Na přelomu září a října 1961 tak Praha hostila dvě zasedání – zasedání nejvyššího orgánu Ligy společností ČK (**Radu guvernérů**), ale také orgánu ještě vyššího – spojujícího všechny složky Mezinárodního červeného kříže (**Radu delegátů ČK**). A bylo zřejmé, že již minimálně tím vejde pražské jednání do dějin Červeného kříže – do té doby se totiž Rada delegátů ČK tradičně scházela pouze v roce, na který současně připadala Mezinárodní konference ČK, a to již od roku 1884. Protože však byly vážné body k projednání, sešla se poprvé i v mezidobí, kdy konference nezasedala, což se následně stalo normou. Zasedání, včetně přípravných jednání, probíhala 25. září – 7. října 1961 a vybrán pro ně byl pražský hotel International, dokončený jen o pět let dříve, který byl schopen poskytnout dostatek prostoru pro vlastní jednání i pro práci komisí a též zázemí příslušného standardu.

⁸⁴ V dnešní terminologii Valné shromáždění MFČK.

Přijetí prezidenta MVČK A. Haje (a předsedy FV CSČK I. Hatiara) prezidentem republiky G. Husákem (1984)

Prezident Mezinárodního výboru ČK Léopold Boissier v Praze, 1963, sídlo ČSČK

Slavnostní zahajovací ceremoniál se konal v Rudolfinu **30. září**. Úvodní pozdrav přednesl předseda hostitelské národní společnosti **František Janouch**, předseda ČSČK. V čele sálu zasedli dále předseda Stálé komise ČK **André François-Poncet**, předseda Ligy společností ČK **John A. McAulay** a její generální tajemník **Henrik Beer** i prezident Mezinárodního výboru Červeného kříže **Léopold Boissier**. Vládu hostitelské země zastupoval **Josef Plojhar**, ministr zdravotnictví.⁸⁵

Dne 6. října byli účastníci vrcholných zasedání Mezinárodního červeného kříže přijati na Pražském hradě prezidentem republiky Antonínem Novotným.

Vlastní zasedání Rady guvernérů, pod předsednictvím Johna A. McAulayho, se konalo ve dnech 30. září – 7. října s přestávkou ve dnech 3. a 5. října 1961, kdy zasedala Rada delegátů. Její zasedání otevřel předseda Stálé komise Červeného kříže André François-Poncet a řídil je prezident Mezinárodního výboru ČK Léopold Boissier. Uvádí se, že zastoupeno bylo 72 národních společností (tedy téměř všechny z tehdejšího počtu), celkem 220 účastníků.

Obě zasedání byla pro Mezinárodní červený kříž významná – na každém z nich můžeme, kromě jiných důležitých, identifikovat rozhodnutí trvalého významu.

Na zasedání Ligy společností ČK bylo totiž na návrh Československého červeného kříže přijato další z hesel Mezinárodního červeného kříže. Vedle do té doby jediného hesla pocházejícího z roku 1863 a „vzhledem k tomu, že od původní myšlenky Červeného kříže, zrozené na bitevním poli u Solferina a vyjádřené heslem *Inter Arma Caritas*⁸⁶, rozšířilo se mnoho mírových aktivit, jako pomoc obětem přírodních katastrof, epidemií, hladomoru, zdravotní a sociální služby, výcvik dobrovolníků a probudil se duch nezištné služby mezi mladými lidmi, činností, které nesouvisejí s válkou, ale jsou založeny na principu lidskosti a pomáhají zachovat a obnovit mír mezi obyvateli téže země stejně jako mezi všemi lidmi⁸⁷“, bylo přijato druhé heslo: **Humanitou k míru / Per Humanitatem ad Pacem**, které měly národní společnosti užívat současně s heslem prvním.

⁸⁵ Josef Plojhar, dr. h. c. (1902–1981), katolický kněz, za války vězněn v Buchenwaldu a Dachau. V době únorové krize 1948 podpořil předsedu vlády Klementa Gottwalda a stal se členem „obrozené vlády Národní fronty“. Byl nejdéle sloužícím ministrem zdravotnictví v dějinách Československa i České republiky – úřad zastával v letech 1948–1968, tedy 20 let.

⁸⁶ Česky Milosrdenství mezi zbraněmi.

⁸⁷ Rezoluce č. 44 XXVI. zasedání Rady guvernérů Ligy společností Červeného kříže.

Zasedání vrcholných orgánů Mezinárodního červeného kříže - hotel International, Praha, 1961

Pohled do hlavního sálu při pražském zasedání Mezinárodního červeného kříže v roce 1961

Zasedání Rady delegátů Červeného kříže se mělo zabývat zásadními otázkami doktríny Červeného kříže – a sice jeho **základními principy**, které stanovují hodnoty a zásady činnosti a organizace všech složek Mezinárodního ČK. Systém těchto principů má zajímavou historii, v níž pražské zasedání sehrálo rozhodující roli. Proto si jí všimneme poněkud blíže.

První čtveřici principů (předvídatost, solidarita, centralizace, vzájemnost), formulovaných roku 1875 samotným **Gustavem Moynierem**, jedním z pěti otců-zakladatelů Červeného kříže, přeformuloval MVČK v roce 1921 na nestrannost, politickou, náboženskou a ekonomickou nezávislost, univerzalitu Mezinárodního ČK a rovnost všech složek Mezinárodního ČK. XVIII. mezinárodní konference ČK konaná v roce 1952 potvrdila upravenou soustavu Základních principů,⁸⁸ přičemž je důležité zmínit, že již první z doplněných principů potvrdil nezávislost národních společností, když zdůraznil jejich autonomii v řízení svých záležitostí, devátý z nich zdůraznil nutnost vnitřní demokratické samosprávy a jedna z aplikačních zásad výslovně požaduje, aby si národní společnost vždy uchovala charakter dobrovolné nezávislé organizace, neboť „privilegovaný status národní společnosti ČK by byl ohrožen, pokud by si neudržela nezávislost a integritu postupu dle Principů Červeného kříže“. Podotkněme, že účastníci Mezinárodní konference – tedy i československá vláda – se zavázali tyto principy ve vztahu k národním společnostem ctít. Dodržovat je musely přirozeně i národní společnosti samy.

Takto vzniklá soustava ovšem čítala již 25 položek, což ztěžovalo orientaci v nich i jejich pochopení. Významný teoretik mezinárodního humanitárního práva a Červeného kříže profesor **Jean Pictet**⁸⁹ po systematické analýze předložil v roce 1955 návrh na novou, pouze sedmiprvkovou soustavu základních principů. Stálá komise Červeného kříže ustavila zvláštní pracovní skupinu, která se návrhem zabývala a výslednou (doporučující) zprávu předložila nejbližšímu zasedání Rady delegátů ČK, což bylo právě její pražské zasedání.⁹⁰

⁸⁸ Šlo o soustavu principů z roku 1921 doplněnou o tzv. Oxfordské principy formulované Radou guvernérů Ligy společností ČK (tedy dnešní terminologií řečeno Valným shromážděním MFČK). Tímto rozhodnutím torontské konference se počet principů zvýšil o dalších 13 a šest aplikačních zásad.

⁸⁹ Jean Pictet (1914–2002) působil v MVČK od roku 1937 jako právní tajemník, později dokonce jako viceprezident MVČK (1971–1979). Podílel se již na přípravě textů Ženevských úmluv (1949) i uznávaných komentářů k nim, stejně jako na jednáních o přijetí dvou dodatkových protokolů k Ženevským úmluvám (1977) či formulaci Statutu Mezinárodního hnutí ČK a ČP a řady dalších důležitých dokumentů. V roce 2005 byl oceněn medailí Henriho Dunanta, nejvyšším vyznamenáním Červeného kříže a Červeného půlměsíce.

⁹⁰ Věc poměrně spěchala, blížilo se totiž 100. výročí založení Červeného kříže – 1963 – a v onom roce měly být Základní principy předloženy Mezinárodní konferenci Červeného kříže, jež se měla konat symbolicky v Ženevě. Předtím ovšem musely být projednány právě Radou delegátů, ta se proto mimořádně sešla již v roce 1961. Pro úplnost dodejme, že XX. mezinárodní konference ČK se nakonec v roce 1963 nekonala, z politických důvodů (nejasný status „dvou Čín“) byla odložena až na rok 1965.

Rada delegátů ČK tedy diskutovala o návrhu na nové Pictetovo znění základních principů a po „živé až bouřlivé diskusi, v níž však vládl krásný duch smíření a vzájemného porozumění, stejně jako ušlechtilé myšlení“, byl nakonec „tento důležitý text“⁹¹, tj. návrh Základních principů, přijat jednomyslně.

Sedm základních principů, jak je známe dnes, tedy humanita – nestrannost – neutralita – nezávislost – dobrovolnost – jednota – univerzalita, bylo na úrovni Mezinárodního červeného kříže **schváleno roku 1961 v Praze**. Následně byly předloženy k finálnímu rozhodnutí XX. mezinárodní konference Červeného kříže, kde jsou účastny i vládní delegace, a ta je přijala v roce 1965 ve Vídni.

Schválení Základních principů mezinárodní konferencí ve Vídni je obecně známo, zatímco jejich „pražská historie“ je i u nás prakticky neznáma...

⁹¹ Citováno dle zprávy Mezinárodního výboru Červeného kříže o průběhu jednání. Neuškodí snad citovat její závěrečný odstavec: „Organizace zasedání byla po všech stránkách dokonale. Všichni delegáti byli velmi laskavě přivítáni československými úřady a Červeným křížem a nebude jim ležet zapomenat na příjemné a přínosné dny, které strávili v krásném hlavním městě země, kde se konala letošní zasedání.“

Národní kolo Hlídky mladých zdravotníků (1985)

7.
ČSČK
poslední léta
existence

Když se koncem roku 1989 začalo diskutovat o změně postavení ČSČK a návratu k plnému respektování jeho funkce jako národní společnosti Červeného kříže, tak málokdo tušil, že mu zbývají již jen tři roky existence. Byly to roky bouřlivého vývoje, které 31. 12. 1992 vedly, tak jako v případě československé federace, k rozdělení ČSČK na dvě národní organizace, které se následně staly samostatnými národními společnostmi Červeného kříže. Vzhledem k tomu, že v roce 1969 došlo de facto k vnitřní „federalizaci“ ČSČK, nebyl zrod Českého i Slovenského červeného kříže provázen žádnými mimořádnými těžkostmi.

ČSČK jako opět nezávislá národní společnost Červeného kříže

Základním bodem pro rozvoj ČSČK byla **mimořádná celostátní konference ČSČK**, o jejímž svolání bylo rozhodnuto v prosinci 1989. Konala se **6.–7. dubna 1990**. Konference kodifikovala v nových stanovách požadované změny postavení ČSČK – vyjadřovaly přihlášení se ČSČK k ideálům a základním principům Mezinárodního hnutí ČK a ČP, které byly do stanov explicitně vloženy, a vytvořily tak předpoklad pro jeho transformaci v nových společenských podmínkách.

Stanovy, shodně s mezinárodním územ, zavedly pro nejvyššího představitele pojmenování „prezident“ a do této funkce byl zvolen **MUDr. RNDr. PhMr. Václav Burian, CSc.**, který ji zastával až do ukončení existence ČSČK.

Pozměnila se také konstrukce federálních orgánů – Federální výbor ČSČK byl napříště tvořen přímo předsednictvy obou republikových výborů, tj. Českého výboru a Slovenského výboru ČSČK,⁹² což zajistilo větší vazbu federálního orgánu na obě republikové organizace Červeného kříže. Členy FV ČSČK byl dále prezident ČSČK a oba jeho viceprezidenti.

Výkonným a řídicím orgánem ČSČK se (namísto předsednictva voleného dříve plénem FV ČSČK) stalo 5členné prezidium ČSČK, které bylo nově konstruováno tak, že je tvořil prezident ČSČK, oba jeho viceprezidenti a dále předsedové obou „republikových“ výborů, českého a slovenského, kterými byli **MUDr. Zdenko Vlk, CSc.**, a **MUDr. Miroslav Chovanec**.

V čele sekretariátu FV ČSČK namísto „úřadujícího místopředsedy FV ČSČK“ stál, podobně jako v době první republiky, ústřední ředitel ČSČK. V případě sekretariátů ČV a SV ČSČK se podobně jednalo o ředitele daného sekretariátu⁹³. Později byl opuštěn i termín „sekretariát“ a nahrazen pojmem „Úřad FV ČSČK“, stejně tak na úrovni ČV a SV ČSČK. Za období let 1990–1992 se v čele Úřadu FV ČSČK vystřídali Ing. Ivan Volný a MUDr. Miloš Láznička, CSc.

⁹² Protože pojem „ústřední výbor“ měl nepříznivé dobové konotace, bylo slovo „ústřední“ z názvu českého i slovenského výboru vypuštěno.

⁹³ Na úrovni okresních výborů byl název funkce „vedoucí tajemník OV ČSČK“ nahrazen „vedoucím sekretariátu OV ČSČK“.

Vnučky T. G. Masaryka Herberta a Anna společně s prvním polistopadovým prezidentem ČSČK Václavem Burianem

Volba Dr. Václava Buriana prezidentem ČSČK byla symbolická – šlo o lékaře, který byl po desítky let činný v hygienické službě i v Červeném kříži. Po roce 1968 nuceně opustil jak své pracoviště, tak i funkce, které v ČSČK zastával. Jeho instalace do vrcholné funkce ČSČK tak symbolizovala snahu o odčinění křivd a návrat k původnímu apolitickému poslání ČSČK. Václav Burian zemřel v červenci 2009 ve věku 86 let v Olomouci, kde předtím dlouhá léta působil. In memoriam mu byla r. 2010 udělena **medaile Alice Masarykové**, nejvyšší vyznamenání Českého červeného kříže.

Další významnou změnou organizace ČSČK bylo konstituování **Mládeže ČSČK** jako samostatného a samosprávného hnutí v rámci ČSČK. Návrh na její zřízení předložili zástupci studentů lékařských fakult již koncem prosince 1989 a bezprostředním impulzem bylo patrně zdráhání, s nímž tehdejší výkonný místopředseda FV ČSČK František Novotný na počátku studentské stávky v listopadu 1989 oddaloval vydání zdravotnických brašen a materiálů členům ČSČK pro služby první pomoci při shromážděních v Praze na Letné (což bylo jedním z důvodů jeho odvolání 11. 12. 1989). Mládež ČSČK se měla zásadně odlišovat od Dorostu ČSČK, jenž byl řízen shora, takřkajíc „dospělými“ funkcionáři.

Program Mládeže ČSČK byl součástí programu ČSČK a zahrnoval ochranu zdraví a života, vzájemnou pomoc a solidaritu a národní a mezinárodní porozumění a přátelství. Organizační struktura mládeže byla jen velmi volně spojena se strukturou ČSČK, jejím základem byla tzv. Oblastní skupina Mládeže ČSČK. Prvním prezidentem Mládeže ČSČK byl zvolen František Pícek, student medicíny. V roce 1992 se prezidentem Mládeže ČSČK stává Jan Šťoviček.

Od volnější struktury M-ČSČK a její samosprávy si její zakladatelé i ČSČK jako takový slibovali, že umožní lepší seberealizaci mladých členů ČSČK a přitáhne početnější zájemce o členství v Červeném kříži, kteří po dovršení věku 26 let přejdou do „seniorských“ struktur. Už bolestí Dorostu ČSČK totiž byla malá „prostupnost“ do ČSČK. Toto se však nepodařilo překonat ani Mládeží ČSČK (a později ČČK)... V roce 1992 měla Mládež 2 110 členů⁹⁴.

Důležitým aktem byla **ratifikace obou dodatkových protokolů** k Ženevským úmluvám, které byly přijaty 8. června 1977. Kromě významu pro závazky československého státu i pro postavení ČSČK jako národní společnosti, které bylo protokoly posíleno, šlo také o akt symbolický, kterým se Československo hlásilo k pokrokovým instrumentům mezinárodního humanitárního práva. Československo bylo při sjednávání protokolů na diplomatické konferenci 1974–1977 velmi aktivní a oba protokoly podepsalo již 6. prosince 1978, Federální shromáždění ČSSR vyslovilo s ratifikací jednomyslný souhlas **20. června 1979**. Pak se ovšem ukázalo, že některé západní země s ratifikací nijak nespěchají (ba v případě USA k ní ani nemíní přistoupit⁹⁵), a proto byl i v Československu dán tento proces „k ledu“. Dlužno podotknout, že ČSČK o přijetí protokolů i o jejich obsahu již před Listopadem informoval (a také vydal jejich znění ještě dříve, než byly publikovány ve sbírce zákonů). Jejich ratifikace tak provedl až prezident Václav Havel a příslušné listiny byly v Bernu uloženy **14. února 1990**.

⁹⁴ To bylo samozřejmě mnohem méně než v případě dorostu ČSČK (věk 14–18 let), který vykazoval v roce 1989 v rámci celé ČSSR 156 tisíc členů. Ti však byli organizováni (stejně jako za první republiky) podle tříd, v uvedenou dobu ovšem na středních zdravotnických a pedagogických školách. Naproti tomu Mládež ČSČK byla od počátku chápána jako výběrová organizace.

⁹⁵ Očekávalo se, že za tehdejší vnitropolitické situace by v Kongresu mohla ratifikace „narazit“, a proto mu ani žádost o souhlas nebyla předložena, ačkoli USA protokoly podepsaly již 12. 12. 1977. USA se řídí jejich ustanoveními majícími obyčejovou povahu. Některá ustanovení (např. důležité definice vojenského a civilního objektu) také později převzaly jiné mezinárodní smlouvy, které již USA ratifikovaly (např. Úmluva o zákazu nebo omezení některých konvenčních zbraní z roku 1980).

Roli národních společností Červeného kříže, jejich spolupráci v nových podmínkách v reakci na změny, k nimž v Evropě došlo, mělo ukázat sympozium **Změna v Evropě – humanitární perspektiva**, které se konalo 12. a 13. června 1990. Pro ČSČK bylo ctí, že za místo konání byla vybrána Praha. Zaměřeno bylo nejen na nutnost nalezení syntézy mezi vývojem v Evropě a Základními principy Červeného kříže, jak uvedl Pär Stenbäck, generální tajemník Ligy společností ČK a ČP, ale také na reakci národních společností na nárůst počtu uprchlíků směřujících do Evropy, nezaměstnanost, ekologické problémy či pokušení být sobecký a úzkoprsý, což jsou výzvy, které dle slov prezidenta MVČK Cornelia Sommarugy budou před evropskými Červenými kříži stát. Symposia se zúčastnilo 27 evropských národních společností. Spolu s prezidentem ČSČK dr. Václavem Burianem je zahájila místopředsdkyně České národní rady MUDr. Jaroslava Moserová, DrSc.

Počínaje rokem 1990 se začal ČSČK potýkat s výrazným **odlivem členů**⁹⁶, a to zejména zdravotnických pracovníků, kteří do té doby byli v ČSČK organizováni ve vysoké míře – kolem 90 % zdravotníků z povolání bylo členy ČSČK! To sice velmi usnadňovalo získávání např. kvalifikovaných lektorů či odborné vedení zdravotnických činností, ale s ohledem na společenské výzvy, kterým po roce 1990 zdravotníci čelili – tedy především nutné zakládání soukromých praxí – to bylo jedním z důvodů poklesu členské základny. Významně se také na jejím poklesu projevil odchod těch, kteří byli v ČSČK spíše z „nutnosti být organizován“, a když tento vnější tlak pomínil, neměli již důvod v něm zůstat. V neposlední řadě to byly i ekonomické změny ve společnosti, počáteční menší pochopení některých zaměstnavatelů pro činnost ČSČK a podobně. Na druhou stranu tento pokles vedl k tomu, že členy ČSČK (a později ČČK) zůstávali ti, kteří byli takřikajíc „červenokřížáky“ z přesvědčení a od nichž se dala tedy očekávat i jiná aktivita než jen platba členských příspěvků.

Dne 5. března 1992 přijalo Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky nový zákon o Československém červeném kříži – byl to **zákon č. 126/1992 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o Československém červeném kříži**, který nabyl účinnosti dne 1. července 1992. Tento zákon se dle ústavního zákona České národní rady č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem

České a Slovenské Federativní Republiky, stal **součástí právního řádu i samostatné České republiky** a platí dodnes. Ve své první části zakotvuje do našeho právního řádu závazky Československa na úseku ochrany znaku Červeného kříže, jak vyplývají z Ženevských úmluv na ochranu obětí válek. **Zakazuje** se zde jakékoli neoprávněné použití znaku Červeného kříže, ale i symbolů, které by jej napodobovaly.

V druhé části zákon **uznává existenci Československého červeného kříže** jako jediné národní společnosti Červeného kříže v Československu,⁹⁷ zakotvuje jeho úkoly, jak vyplývají z mezinárodně platných norem, a v § 5 v souladu s mezinárodními závazky států – smluvních stran Ženevských úmluv také stanoví, že na tuto činnost poskytne vláda každoroční příspěvek. Stanoví také úlevy v oblasti daní, poplatků a cel.

⁹⁷ Zákon také potvrdil změnu právní formy ČSČK, který se z „dobrovolné organizace“, za níž ho prohlásily zákony z let 1951 a 1952, stal společností ve smyslu zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.

⁹⁶ Mezi 31. 12. 1989 a 31. 12. 1992 poklesl počet členů české organizace ČSČK o jednu třetinu – z 649 na 444 tisíc.

Pro ČSČK měl tehdy význam § 6, kterým došlo k symbolické nápravě majetkových křivd, když bylo Československému červenému kříži vráceno celkem 21 nemovitostí, z toho 13 v ČR. Byly zde objekty pro ČSČK významné – např. **Dětská odborná léčebna Charlotty G. Masarykové v Bukovanech** i s pozemky (dvě položky) či Ústav M. R. Štefánika v Martině – ale také objekty zcela bezcenné, v havarijním stavu. Šlo spíše o velmi významné, avšak symbolické gesto státu, kterým uznal, že ČSČK byl po roce 1948 majetkově poškozen. Nešlo však o majetek, který by mohl být srovnatelný s hodnotou movitých i nemovitých věcí, o něž ČSČK přišel. V tehdejších poměrech bylo nemyslitelné, aby byla ČSČK např. navrácena zdravotnická záchraná služba či aby byl pověřen úplným provozováním služby transfúzní, což by jej mohlo učinit opět na státu nezávislým, jak tomu bylo před bezprostředně předcházející epochou československých dějin...

Uvedený zákon současně zrušil předchozí zákon č. 60/1952 Sb., o Československém Červeném kříži a o užívání znaku, odznaku a názvu Červeného kříže, a s ním i přímou podřízenost ministerstvu zdravotnictví při plnění úkolů ČSČK. Možnost stanovit bližší podmínky k provedení zákona přenesl z ministerstva zdravotnictví na úroveň vlády.

S ohledem na výsledky jednání českých a slovenských politiků po volbách v roce 1992 začalo být jasné, že dojde k rozdělení československé federace na dva samostatné státy, což nakonec kodifikoval ústavní zákon přijatý Federálním shromážděním ČSFR 25. listopadu 1992, podle něž dnem 31. 12. 1992 Česká a Slovenská Federativní Republika zaniká a dnem **1. 1. 1993** se Česká i Slovenská republika stávají samostatnými státy. Proces jednání o rozdělení státu přiměl i Československý červený kříž, aby se na rozdělení federace připravil. Znamenalo to demontovat strukturu federální, reprezentované Federálním výborem ČSČK a jeho úřadem, dohodnout se na rozdělení majetku náležícího FV ČSČK a vytvořit z obou republikových organizací ČSČK samostatné národní společnosti již suverénních republik – české a slovenské.

To poslední bylo nakonec to nejjednodušší, neboť již od roku 1969 měly česká i slovenská organizace své orgány, které jim umožňovaly samostatnou existenci. Na rozdělení majetku se nakonec také mezi FV, ČV i SV ČSČK dosáhlo shody, vycházelo se z územního principu a u movitého majetku z principu „2 : 1“, tedy shodných zásad, jaké byly zvoleny na úrovni dělení majetku československého státu.

O rozdělení Československého červeného kříže, tedy přechodu práv a povinností federálních orgánů ČSČK na republikové orgány ČSČK, k poslednímu dni trvání Československa se rozhodlo na společném zasedání všech tří výborů ČSČK dne **7. listopadu 1992** v Mlynčech na Slovensku.

PROCES JEDNÁNÍ O ROZDĚLENÍ STÁTU PŘIMĚL I ČESKOSLOVENSKÝ ČERVENÝ KŘÍŽ, ABY SE NA ROZDĚLENÍ FEDERACE PŘIPRAVIL

Činnosti ČSČK

Kromě činností, které ČSČK uskutečňoval již v předchozím období, se začaly objevovat i činnosti nové, resp. navazující na tradice ČSČK z doby před změnou jeho postavení začátkem 50. let.

Ochrana znaku Červeného kříže

Od devadesátých let také nabyla na významu ochrana znaku Červeného kříže před jeho zneužíváním. Podle Statutu Mezinárodního hnutí ČK a ČP jde o jeden z důležitých úkolů národních společností, při jehož naplňování spolupracují se státními orgány.

Znak Červeného kříže je chráněn mezinárodním právem (Ženevskými úmluvami a jejich dodatkovými protokoly) nejen za války, ale i v době míru – aby **v myslí lidí zůstala uchována jeho ochranná hodnota**. Proto jej nelze užívat v rozporu s jeho určením – např. pro komerční účely. Úkolem národních společností Červeného kříže je šířit informace o účelu znaku Červeného kříže a o jeho oprávněných uživateli a dále pak sledovat, zda nedochází k jeho zneužití.⁹⁸

Důvodem, proč po roce 1990 – až do současnosti – je třeba v oblasti ochrany znaku Červeného kříže vyvíjet vyšší aktivitu, je rozmach množství (především podnikatelských) subjektů, které mají snahu symbolem Červeného kříže či jeho napodobeninou označovat své nejrůznější výrobky či poskytované služby.

Zákonná úprava vychází z mezinárodních závazků Československa a je promítnuta v zákoně č. 126/1992 Sb. (věcně shodně jako v jeho předchůdci – zrušeném zákoně č. 60/1952 Sb.). Právo užívat znak Červeného kříže je striktně omezeno. V době míru jej **může užívat jen**: vojenská zdravotnická služba, mezinárodní organizace Červeného kříže⁹⁹ a Československý (nyní Český) červený kříž, který rovněž může dát **souhlas** s jeho použitím provozovatelům ambulancí a zdravotnických zařízení poskytujících bezplatnou zdravotní péči. Každé neoprávněné použití znaku Červeného kříže či jeho napodobeniny zákon postihl jako správní delikt, kdy je držitel povinen takové označení neprodleně odstranit, nebo tak učini na jeho náklad příslušný správní orgán. Správní orgán může také takové osobě udělit pokutu.

Vydávání souhlasů s užíváním znaku ČK bylo až do června 1992 v kompetenci Federálního výboru ČSČK a tehdy bylo usnesením Prezidia ČSČK ze dne 17. června 1992 přeneseno na Úřad Českého, resp. Slovenského výboru ČSČK.

Připomeňme, že od počátku padesátých let, kdy byla zestátněna Zdravotní záchranná služba ČSČK a další jeho zdravotnická zařízení (samozřejmě včetně označení Červeným křížem), byl stát (ministerstvo zdravotnictví) držitelem souhlasu ČSČK s užíváním znaku Červeného kříže. Od uvedené doby až do počátku devadesátých let neexistovalo jiné než státní zdravotnictví. A státní zdravotnická zařízení (a samozřejmě též vojenská zdravotnická služba a zdravotnické útvary Červeného kříže) v době války mohou na svou ochranu znak Červeného kříže používat.

⁹⁸ Chráněn je přitom nejen znak Červeného kříže sám, ale je rovněž zakázáno neoprávněným osobám užití jakýchkoli symbolů či slovních spojení jej napodobujících. Za napodobeninu znaku ČK se přitom považuje jakýkoli symbol, v němž lze identifikovat alespoň část kříže v červené barvě, bez ohledu na barvu podkladu.

⁹⁹ Tedy Mezinárodní výbor Červeného kříže, Mezinárodní federace společností ČK a ČP a Stálá komise ČK a ČP.

Po roce 1990 však bylo rozhodnuto o **odstátnění československého zdravotnictví** a na jaře 1992 byl pro to vytvořen zákonný rámec.¹⁰⁰ Počet subjektů poskytujících zdravotní péči tak začal postupně narůstat a stát si ponechal jen některá zdravotnická zařízení. V souvislosti s tím vyvstala otázka, zda prodloužit tehdy platnou dohodu mezi ČSČK a oběma národními ministerstvy zdravotnictví o užívání znaku ČK. Prezidium FV ČSČK to již neprovedlo a neučinily tak po 1. 1. 1993 ani nové národní společnosti.¹⁰¹ Poskytování souhlasů tak začalo být řešeno případ od případu u vědomí toho, že má jít o záležitost výjimečnou,¹⁰² byl tak také poskytován rozumný čas na změnu označení zejména sanitních vozidel, u nichž byl do té doby znak Červeného kříže normou. Počet držitelů souhlasu postupně výrazně poklesl a dnes jde pouze o jednotky případů.¹⁰³

¹⁰⁰ Dne 19. 3. 1992 přijala Česká národní rada zákon č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních, ačkoli jednotlivá privátní zařízení se dokonce objevovala již souběžně.

¹⁰¹ Zajímavostí je, že ještě v době platnosti souhlasu vydalo 28. července 1992 Ministerstvo zdravotnictví ČR vyhlášku č. 434/1992 Sb., o zdravotnické záchranné službě, která počítala s tím, že vozidla ZZS budou označena znakem Červeného kříže, a dokonce že tak bude označen i vedoucí lékář záchranné akce a jeho pracoviště (k čemuž obecně nedošlo). Tyto požadavky byly později z vyhlášky vypuštěny (novelizací vyhláškou MZ ČR č. 51/1995 Sb.).

¹⁰² Souhlas ČČK pod číslem 1 byl vydán Zdravotnické službě Ministerstva vnitra, která je jeho držitelem dosud (jde o souhlas na dobu neurčitou).

¹⁰³ Viz http://www.cervenykriz.eu/cz/znak_ck_souhlas.asp

Často se však i dnes ČČK setkává s případy neoprávněného užívání znaku Červeného kříže.

Obecné humanitární aktivity

Krátce po začátku roku 1990 byly z věznic propouštěny tisíce vězňů na základě amnestie prezidenta Václava Havla. ČSČK se zapojil do sociálně humanitární **pomoci propouštěným**, kteří často neměli patřičné rodinné zázemí, ale ani oděv přiměřený mrazivému počasí.

Do Československa v těchto letech také zamířil tok uprchlíků z Albánie, Rumunska a dalších balkánských zemí, věc do té doby neznámá. Zpočátku byla tato agenda přiřknuta ČSČK, který zřídil i své vlastní **uprchlické tábory** v Jablonečku, Rozvadově¹⁰⁴ a v Jedlové. Jejich provoz nebylo jednoduché zajistit, ostrahy se ujala Československá armáda. ČSČK byl první organizací v ČSFR, která se uprchlíků ujala. Poté celou agendu uprchlických zařízení převzal stát, od roku 1993 již na provoz zařízení ČSČK nepřispíval, takže provoz vlastních zařízení již nebylo možné udržet. ČSČK se zaměřil na doplňkovou pomoc humanitární povahy (ošacení, zdravotnické asistence, aktivity pro děti apod.).

Bezpríspevkové dárcovství krve

V roce 1990 si ČSČK připomněl 30. výročí bezpríspevkového dárcovství krve. Bohužel – jak to při společenských zlomech bývá (podobně tomu bylo např. v letech 1968–1969) – došlo k poklesu procenta bezpríspevkových odběrů na 90 %. ČSČK posílil své propagační aktivity, takže tento pokles trval jen do roku 1993 (82 %), kdy se trend naštětí zase obrátil. Důvody byly psychologické – jednak bylo mnohdy neoprávněně zpochybňováno to, co lidé dobrovolně dělali pro jiné, a dále se společnost začala orientovat více konzumně. Byl to ale také neutěšený stav řady transfuzních oddělení budovaných v šedesátých letech a dárči, přicházející darovat zdarma svou krev, mají také své nároky na pohodlí a prostředí.

Úvahy o odstátnění transfuzní služby hodlal ČSČK využít k provozování vlastních transfuzních zařízení. K převzetí některých ze stávajících či zřízení vlastních nakonec nedošlo, avšak na rozdíl od doby před rokem 1990 byla spolupráce mezi ČSČK a transfuzními stanicemi založena na smluvním základě, který vymezil zapojení ČSČK. Tak je tomu dodnes.

¹⁰⁴ Jen tímto střediskem prošlo přes 2 000 osob.

Výuka první pomoci, zdravotnické vzdělávání

Výuka první pomoci v kurzech ČSČK probíhala obvyklým způsobem. Kvantitativně se však projevil menší zájem – již jsme zmínili **pokles osob školených na požadavek státu** (zdravotnické družiny, příprava obyvatelstva k civilní obraně, dobrovolné sestry) a státních podniků, ale i autoškol dříve monopolně provozovaných Svazarmem. ČSČK se musel více zaměřit na veřejnost. Do budoucna se **nosnými typy školení** stávají zejména základní norma první pomoci, zdravotník zotavovacích akcí a (až za éry ČČK) opět školení zaměstnanců firem a jiných institucí. V roce 1991 byly vydány novelizované **Jednotné zásady poskytování první pomoci**.

Provoz Ústřední školy ČSČK v Lišnu zkomplikoval restituční nárok potomků původních majitelů, kterým byl podle tzv. Benešových dekretů zámek zkonfiskován a následně přidělen ČSČK. Soud předběžným opatřením zakázal ČSČK se zámkem nakládat (soudní spor skončil úspěchem ČČK až v roce 2007). To, spolu se změnou financování ČSČK a později ČČK ze strany státu, kdy Červený kříž již musel nést náklady na údržbu objektu, a také s poklesem zájmu organizací a státních podniků¹⁰⁵ o školení, která pro ně předtím pořádal ČSČK, se projevovalo v nerentabilitě jejího provozu. Školení v Lišně proběhla naposledy v roce 1993 a od té doby je školící činnost „Ústřední školy“ zajišťována v prostorách pronajímaných pro danou akci.

V oblasti **přípravy profesionálních zdravotnických pracovníků** bylo významné ustavení Střední zdravotnické školy ČSČK v Brně, kterou ČSČK otevřel v roce 1991.¹⁰⁶ Provozoval ji OV ČSČK Brno-město (po roce 1993 Oblastní spolek ČČK Brno-město). Šlo o navázání na tradici ošetřovatelských škol ČSČK.

V téže oblasti například OV ČSČK Olomouc zahájil kvalifikační kurzy pro nižší zdravotnický personál. Probíhaly dále v Brně-městě, Ostravě a Šumperku.

Poprvé v historii se roku 1990 ČSČK zúčastnil **Evropské soutěže první pomoci**, která se konala v Heidelbergu. Družstvo ČSČK (z Prahy 6) obsadilo 11. místo. Stejně místo obsadí i v roce 1992, kdy se evropská soutěž konala ve švédském Halmstadu.

Projekt **První pomoc dětí a mládeže** se dále rozvíjí, jeho podstata, tedy práce s mladými zdravotníky, se nemění. Stává se však stále těžší přesvědčovat učitele, aby se – byť za bezplatné podpory ČSČK – práci s dětmi v mimoškolním čase věnovali. Do uskutečňování tohoto projektu se v devadesátých letech zapojila Mládež ČSČK.

¹⁰⁵ Např. Svazarm, ČSD, státní zdravotní správa aj.

¹⁰⁶ Fungovala však jen do roku 1998.

POPRVÉ V HISTORII
SE ROKU 1990
ČSČK ZÚČASTNIL
EVROPSKÉ SOUTĚŽE
PRVNÍ POMOCI,
KTERÁ SE KONALA
V HEIDELBERGU

Poskytování zdravotní péče, řešení mimořádných situací

Systém Civilní obrany jako zvláštní organizace byl rozvolněn. Stát tak ztratil zájem o početné sbory Zdravotnických družin a přestal dotovat jejich výcvik. Obecně tehdy převládal názor, že není nutné počítat s potřebou většího počtu personálu pro mimořádné situace. Namísto Zdravotnických družin působících v rámci CO tak začaly být Československým červeným křížem v duchu jeho mezinárodně definovaného poslání (i ustanovení zákona č. 126/1992 Sb.) vytvářeny podstatně méně početné útvary – **Záchranné týmy ČSČK**¹⁰⁷ tvořící tzv. Záchranný podsystém ČSČK kompatibilní se záchranným systémem státním¹⁰⁸. Pro koordinaci poskytování pomoci při mimořádných událostech byly zřizovány krizové štáby na úrovni OV ČSČK.¹⁰⁹

¹⁰⁷ V roce 1991 bylo v ČR vytvořeno 128 Pomocných záchranných týmů ČSČK určených k poskytování pomoci při katastrofách, velkých průmyslových haváriích apod. Měly 2 030 členů, kteří se rekrutovali především z rušených zdravotnických družin CO a dobrovolných sester ČSČK. Šlo o několik řádů nižší počty.

¹⁰⁸ V roce 1993 byl v ČR pro státní záchranný systém zaveden pojem „Integrovaný záchranný systém ČR“, a to usnesením vlády č. 246 z 19. 5. 1993.

¹⁰⁹ Tento systém byl převzat v roce 1993 Českým červeným křížem a později (1998) kodifikován v jeho stanovách.

Dobrovolné sestry ČSČK jsou určeny pro doplnění kádru zdravotnických pracovníků pro potřeby zdravotnictví za mimořádných situací a branné pohotovosti státu.¹¹⁰ Ministerstva zdravotnictví každoročně stanovovala požadavky na počet sester zařazených do tohoto „krizového managementu“.¹¹¹ I několik let po roce 1989 registroval, školil a doškoloval ČSČK dobrovolné sestry v poměrně značných počtech. Počet nově školených však výrazně klesal,¹¹² podobně též celkový počet evidovaných. Zlom nastává již za éry ČČK, kdy roku 1994 naposledy stanovalo MZ ČR požadavek na dobrovolné sestry ČSČK.

Také v oblasti **poskytování zdravotní péče** se ČSČK vrací k provozování zdravotnických zařízení. V roce 1992 získává ČSČK znovu do vlastnictví budovu dětské ozdravovny v Bukovanech a od roku 1994 se – již ČČK – stává i provozovatelem tohoto zdravotnického zařízení a dosáhne povýšení jejího statusu na **dětskou odbornou léčebnu**. V několika okresech se podaří zřídit i **dopravní zdravotní službu** – např. 1. 11. 1992 je to Pelhřimov, který svou první sanitku získává darem od Rakouského červeného kříže. V Olomouci zahajuje provoz ordinace praktického lékaře. Rozsahu poskytované zdravotní péče z doby před jejím zestátněním však ČSČK již nedosáhne...

Návratem k tradičním aktivitám ČSČK bylo také obnovení **domácí ošetrovatelské péče** ČSČK, nově nesoucí jméno **Alice**, po zakladatelce ČSČK. V roce 1992 (40 let od převzetí této služby státem) zahájila činnost první agentura domácí ošetrovatelské péče, a to při OV ČSČK Kutná Hora.¹¹³ Registrována byla také ochranná známka této služby s tradičním olejo- vým kahanem zdravotních sester. Tyto agentury poskytují zdravotní ošetrovatelskou péči v domácnosti zdravotními sestrami, včetně základní rehabilitace a poskytování ošetrovatelských pomůcek. Hlavní myšlenkou je citlivý, lidský přístup při ošetřování pacienta, prováděný v domácím prostředí, což vytváří předpoklad rychlejšího a úspěšnějšího výsledku. Vliv na psychiku pacienta je prokazatelný. Zahájení činnosti agentury byla

¹¹⁰ Tyto sestry v případě potřeby povolávacím rozkazem povolával příslušný Okresní ústav národního zdraví spolu s OV ČSČK. Dnem nastoupením služby se dobrovolná sestra ČSČK stala řádným zaměstnancem příslušného zdravotnického zařízení. Náležel jí plat plně kvalifikovaného zdravotníka na dané pozici, a pokud by její plat jako zdravotnické pracovnice byl nižší než dosavadní výdělek, byl jí příslušný rozdíl doplácen. Celkové počty dobrovolných sester i číselné požadavky na ně byly až do poloviny devadesátých let řazeny k utajovaným skutečnostem. Školení dobrovolných sester zahrnovalo samozřejmě i praxi v nemocnicích a hospicích ve zdravotnických zařízeních byla součástí i jejich průběžného doškolení.

¹¹¹ V roce 1993 ještě ČSČK v České republice evidoval 36 tisíc dobrovolných sester (v roce 1990 to bylo 55 tisíc) a Ministerstvo zdravotnictví ČR mělo požadavek celkem na 20 473 dobrovolných sester.

¹¹² Bylo-li v roce 1988 nově vyškoleny 7 283 dobrovolných sester, pak v roce 1993 to bylo již jen 698 sester.

¹¹³ Zakladatelkou této agentury byla Olga Jurková, pozdější členka Výkonné rady ČČK a nositelka medaile Alice Masarykové.

Povolávací rozkaz

příjmení, jméno, adresa

V duchu humanitních zásad Červeného kříže, jejichž nositelem jste se stala i Vy svým členstvím v Čs. červeném kříži a jehož poslání jste se zavázala plnit převzetím funkce dobrovolné sestry ČSČK (členky zdravotnické hlídky ČSČK, ***)

a podle vyhlášky ministra zdravotnictví o zajištění potřebného počtu zdravotnických pracovníků pro trvalou práci ze zdravotnických zařízení v době branné pohotovosti státu povoláváme Vás k nástupu zaměstnání do zdravotnického zařízení v _____ místo

*) Službu jste povinná nastoupit *) do _____ hodin,
po vyhlášení situace ohrožení do _____ hodin,
v _____ a hlásit se u _____
název zdravot. zařízení a místo funkce

**) Váš dosavadní zaměstnavatel je povinen podle výše uvedené vyhlášky Vás ihned na předložení tohoto povolávacího rozkazu uvolnit pro nástup do zdravotnického zařízení.

Od dne nastoupení služby stáváte se řádným zaměstnancem zdravotnického zařízení a vztahují se na Vás všeobecně platné předpisy o úpravě pracovních poměrů zdravotnických pracovníků za branné pohotovosti státu. Jste zařazena na funkční místo jako plně kvalifikovaná zdravotnická pracovníce podle platové úpravy zdravotnických pracovníků.

**) Bude-li Váš plat zdravotnické pracovníce nižší než dosavadní výdělek, bude Vám doplácet příslušně zdravotnické zařízení rozdíl mezi průměrným hrubým výdělkem za poslední 3 měsíce v dřívějším zaměstnání a platem zdravotnické pracovníce.

**) Po ukončení pracovního poměru ve zdravotnickém zařízení je Váš dřívější zaměstnavatel povinen Vás přijmout znovu do pracovního poměru.

Datum _____

OV ČSČK:
razítko, podpis

OUNZ (MUNZ):
razítko, podpis

*) Nehodící se škrtněte!

**) Škrtněte se u zdravotníků ČSČK, kteří nejsou v zaměstnaneckém poměru

***) Škrtněte se u zdravotnických pracovníků povolávaných na výzvu.

Zde oddělili _____

Potvrzuji převzetí povolávacího rozkazu na jméno _____

adresa _____

Příkaz jsem převzala dne _____ v hodin _____

Podpis: _____

TZ 4-43 - 0997 82

Povolávací rozkaz
dobrovolné sestry

přítomna i Anna Masaryková, vnučka TGM, která řekla: „To by měla Elis radost, že jste vzkřísili červenokřížskou záslužnou práci o lidi.“ V roce 1993 ji provozovalo již 12 oblastních spolků ČČK, nyní je to již každý čtvrtý oblastní spolek ČČK.

Nadále pokračovalo poskytování **zdravotnických dozorů na nejrůznějších sportovních či kulturních akcích** zdravotníky ČSČK. Jednou z prvních hromadných akcí byla první návštěva papeže Jana Pavla II. v Praze a na Velehradě. Každoročně tak bylo odslouženo cca 250 tisíc hodin a ošetřeno 100 000 občanů. Postupně však byl utlumován provoz stanic první pomoci na hlavních tratích ČSD, které již neobnovovaly smlouvy s ČSČK.

Pobytů pro zdravotně oslabené děti se v roce 1990 zúčastnilo 5 893 dětí, tedy stejně jako v letech předchozích i následujících.

V roce 1991 byla založena v Olomouci tradice **Dnů zdravotně postižených** spojených s festivalem Vivat Vjta. Akci spolupůřadala Mládež ČSČK.

V činnosti pokračovala i **Vodní záchranná služba ČSČK**, a to i když byla zrušena legislativa stanovující povinnost provozovatelům vodních ploch vodní záchrannou službu zajistit.

Sociální aktivity

Kromě pokračování činností založených na dobrovolných pečovatelkách se ČSČK v oblasti sociálních aktivit navrátil opět k **provozování vlastních zařízení**. Příkladem jsou dva Domy Červeného kříže v Olomouci, otevřené v letech 1992 a 1993, poskytující překlenovací bydlení těm, kteří momentálně nemají možnost vlastního bydlení. Následovaly azylové domy či útulky pro lidi bez domova při řadě dalších OV ČSČK. V Mladé Boleslavi byla zřízena chráněná dílna, v níž pracují zdravotně postižení spoluobčané. Téměř všechny okresní organizace ČSČK zřídily také ošacovací střediska.

Logo ČSČK určené pro zahraniční aktivity

Činnost Mládeže ČSČK

Mládež ČSČK uspořádala v roce 1990 Mezinárodní studijní středisko Červeného kříže, na které přijelo 39 účastníků z 9 zemí. Další se konalo v roce 1991.

Zatímco do roku 1990 se soutěží první pomoci účastnily jen děti (mladí zdravotníci) nebo členové Zdravotnických družin ČSČK, uspořádala Mládež ČSČK první ročník soutěže pro družstva první pomoci mládeže. Byl nazván Kubínův memoriál¹¹⁴ (a po roce 2000 byl sloučen s republikovým kolem soutěží první pomoci dospělých).

Důležitou roli hrají i zdravotně-výchovné a zdravotně-sociální projekty, které samostatně provozuje Mládež ČSČK – jsou to HIV/AIDS a život nás všech zaměřený na prevenci této smrtelné infekce, a Help Trans (Pomoc v pohybu), v rámci něhož jsou zajišťovány doprovody tělesně handicapovaných k lékaři, na nákupy apod.

Zahraniční pomoci

Adresáty pomoci jsou zpravidla partnerské národní společnosti Červeného kříže (půlměsíce) v dané zemi.

V roce 1990 pokračovala pomoc **Rumunsku** zahájená v prosinci 1989. V letech 1990–1992 dosáhla hodnota pomoci ČSČK 20 810 000 Kčs. Jednalo se o pomoc obětem vnitřních nepokojů, ale také řešení tíživé sociální a zdravotní situace – poskytnuto bylo např. vybavení zdravotnickým střediskům, dětským domovům a domovům důchodců, dále šlo o léky a potraviny. Pomoc byla asi z jedné čtvrtiny určena také obětem povodní, které Rumunsko postihly.

Pomoc ČSČK dále směřovala na **Ukrajinu** na zmírnění následků černobylské katastrofy a později obecně obtížných sociálních a zdravotních podmínek daných rozpadem SSSR (potraviny, lůžkoviny, příkrývky, léky a zdravotnický materiál), v ČSFR se uskutečnil také rekreační pobyt pro děti z černobylské oblasti. Celková hodnota pomoci činila 1,6 mil. Kčs (řada komodit materiální pomoci byla získána od podniků či humanitárními sbírkami, na čemž se výrazně podílely okresní organizace ČSČK, a započtena je pouze doprava).

¹¹⁴ Ing. Zdeněk Kubín, člen Ústředního lektorského sboru ČSČK a Vodní záchranné služby ČSČK, tragicky zahynul v roce 1987.

PRŮZKUMOVÁ SKUPINA ČSČK V RUMUNSKU

Ve dnech 5.–10. ledna t. r. pobývala v Rumunsku průzkumová skupina Záchraného útvaru FV ČSČK. Jejím posláním bylo zjistit všeobecnou situaci v župách Arad a Bihor, navázat styk s orgány místního ČK, dále uskutečnit průzkum skutečných potřeb místních obyvatel a účinnost poskytované pomoci. Konečně to bylo i předání humanitární pomoci ve formě rodinných balíčků přímo obyvatelům.

Dvanáctičlennou skupinu tvořili včetně řidiče autobusu lékaři, zdravotní sestry, pracovníci záchranných útvarů ČSČK, tlumočník, etnolog a tři novináři z rozhlasu a televize. Skupina měla k dispozici autobus, nezbytnou zásobu potravin, zdravotnický materiál a potravinářské výrobky jako dary v rodinném balení, knižní dárky pro místní obyvatele české a slovenské národnosti a školní pomůcky pro děti.

Během svého pobytu se skupina setkala s učiteli a profesory slovenského gymnázia, dále navštívila zdravotnické středisko v Nadlacu, kde odevzdala zdravotnický materiál, dětské mléko Sunar a rýži. Ubytování poskytly české rodiny. S krajany se skupina setkala při různých příležitostech, odevzdala jim dárkové balíčky a navázala přátelské styky. Skupina jednala v župách i s tajemníky ČK a představiteli státní moci.

Cesta splnila svůj účel v podobě mnoha poznatků o skutečných potřebách, obsahu, rozsahu a formě poskytování humanitární pomoci. Skupina doporučila ČSČK, aby další pomoc Rumunsku byla poskytována cíleně na základě předběžného průzkumu, protože veškerá poskytnutá pomoc Rumunsku (až na výjimky potravin, jež by podlehly zkáze), je ve velko-skladech a podle získaných informací má být předána do velkoobchodní sítě, což nesplňuje její poslání. Proto je zapotřebí vyslat s pomoci skupinu zástupců ČSČK, pomoc předávat osobně občanům ve formě rodinného balení.

Karel LEŠTINA

Přijetí naší skupiny ve škole v Sinteu.

Foto: P. ŠTAJER

Pomoc v hodnotě přes 30 milionů Kčs směřovala do oblastí ozbrojeného konfliktu planoucího od roku 1991 v zemích bývalé **Jugoslávie**, a to do všech jejích republik poznamenaných násilným rozpadem země. Pomoc ČSČK zahrnovala dodávky léčiv, zdravotnického materiálu, ošacení a obutí, příkrývek, potravin a hygienických potřeb.

Další pomoci směřovaly do míst zasažených přírodními katastrofami (Írán¹¹⁵, Etiopie, Tanzánie, Nikaragua, Kostarika, Egypt), válkami a nepokojem (Irák, Kuvajt, Jordánsko, Litva, Lotyšsko, Kurdistan, Náhorní Karabach a Somálsko), ale také do zemí zasažených uprchlíky či sociální a zdravotní tísni (Maďarsko, Bulharsko, Albánie, Mongolsko). Jednalo se o léky, zdravotnický materiál, stany, příkrývky apod. v hodnotě přes 6 mil. Kč.

Humanitární pomoci v letech 1990–1992 byly ze 43 % kryty prostředky ČSČK, zbytek činila státní dotace a dary sponzorů.

¹¹⁵ Na pomoc obětem zemětřesení v roce 1990 byl připraven tým FV ČSČK zasahující předtím v Rumunsku. Byl již svolán do Prahy, ale Irán nakonec své stanovisko ohledně personální pomoci změnil.

8.
Český červený kříž
první čtvrtstoletí

Rozdělení Československa na dva samostatné státy – Českou republiku a Slovenskou republiku – nutně znamenalo ukončení existence ČSČK a naopak si vyžádalo, v souladu s principem jednoty, vznik dvou samostatných národních společností Červeného kříže.

Tak se zrodil Český červený kříž, nyní již jako samostatná národní společnost Červeného kříže s působností v České republice. Počáteční období nebylo jednoduché. Kromě toho, že bylo nutno ČČK ustavit a dosáhnout jeho mezinárodního uznání, bylo nutno reagovat na změněnou ekonomickou situaci – započal tak proces nazývaný „transformace ČČK“ zahájený přijetím Stanov ČČK v červnu 1993.

S nutností zásadně změnit své fungování, nalézt nové činnosti, způsob hospodaření a financování – tedy nalézt nové způsoby získávání zdrojů poté, co si stát přestal dříve „nosné činnosti“ objednávat – i způsob své organizace, se lidé tvořící ČČK dokázali vyrovnat. Obdobím transformace i přes řadu kolísání tak ČČK úspěšně prošel a našel nové místo jak na lokální, tak i centrální úrovni, u institucí, orgánů veřejné správy i veřejnosti.

Po dvou desetkách let je ČČK stabilizovanou národní společností Červeného kříže, adekvátně reagující na různé potřeby příjemců svých služeb a pomoci, lidí v tísní různého druhu, ať již – primárně – v naší zemi, tak i v jiných státech, kde v rámci Mezinárodního hnutí ČK a ČP poskytuje svou pomoc.

V následujícím textu stručně popíšeme postavení ČČK a jeho vývoj od roku 1993 do současnosti a všimneme si jeho hlavních činností. Podrobný přehled současné programové činnosti ČČK je obsahem samostatné kapitoly.

Prezident republiky Václav Havel, podpis pamětního listu ze setkání s představiteli ČČK a dárci krve

PO ROZDĚLENÍ ČESKOSLOVENSKA
SE ZRODIL ČESKÝ ČERVENÝ KŘÍŽ,
NYNÍ JIŽ JAKO SAMOSTATNÁ NÁRODNÍ
SPOLEČNOST ČERVENÉHO KŘÍŽE
S PŮSOBNOSTÍ V ČESKÉ REPUBLICE

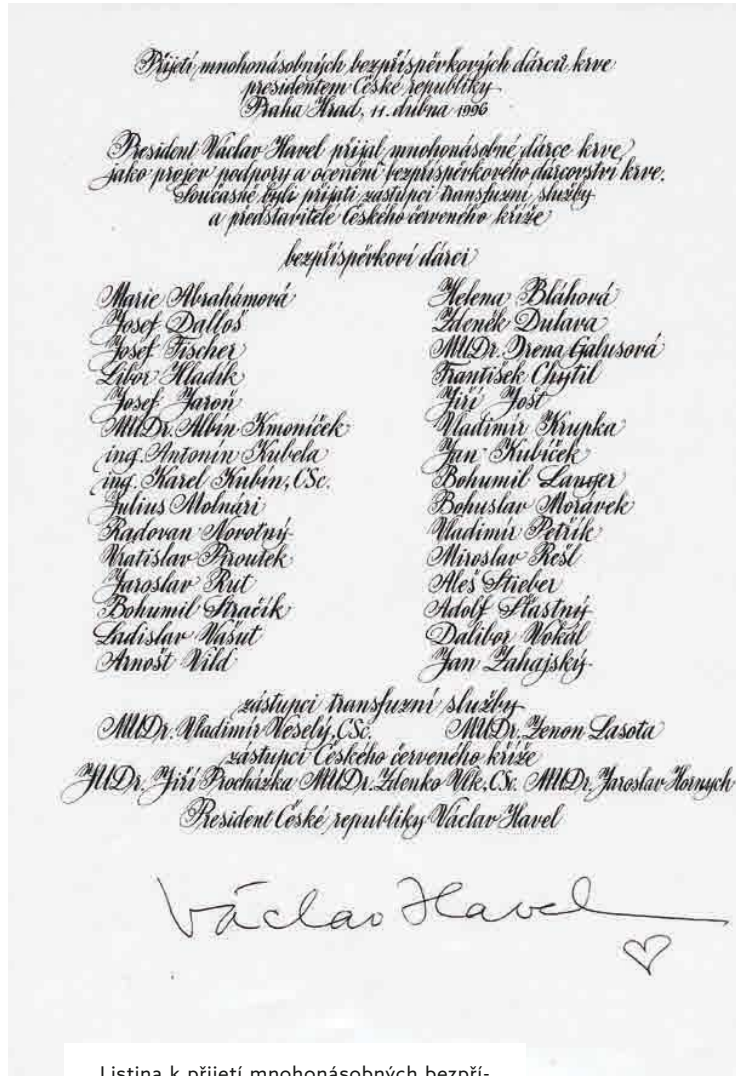
Postavení a základní determinanty Českého červeného kříže

Zánikem federálních struktur ČSČK se dnem 1. 1. 1993 osamostatnily obě republikové organizace ČSČK, které jej do té doby tvořily a byly již od svého vzniku v roce 1969 právníckými osobami. Přešel na ně také dohodnutým způsobem majetek bývalého Federálního výboru ČSČK a práva federálních orgánů ČSČK.

Zákon č. 126/1992 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o ČSČK, se stal součástí právního řádu ČR a **upravuje nadále i postavení ČČK**. Právní formou ČČK je od 1. 1. 2013 opět **spolek**¹¹⁶ – stejně jako za první republiky. Společnost ČČK je spolkem hlavním, jednotlivě oblastní spolky ČČK (viz dále) jsou spolky pobočnými.¹¹⁷ Tato právní forma je obvyklá ve většině států a odpovídá povaze národní společnosti Červeného kříže, jak ji vymezuje Statut a další dokumenty Mezinárodního hnutí ČK a ČP. Umožňuje totiž to, aby národní společnost měla jak členy, což je základní pojmový znak národních společností, tak i odborné zaměstnance, a mohla tak získávat občany pro plnění daných úkolů a vytvářet rámec pro jejich přípravu.

¹¹⁶ Ke změně právní formy došlo ze zákona (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

¹¹⁷ V době přijetí stanov ČČK měly právní subjektivitu Společnost ČČK, oblastní spolky ČČK i místní skupiny ČČK. Reforma občanského práva byla impulzem pro přehodnocení postavení místních skupin ČČK a po změně stanov ČČK již od 1. 1. 2013 právní subjektivitu obecně nemají. Jsou organizační jednotkou daného oblastního spolku ČČK a hospodaří jen s majetkem, který je jim svěřen do užívání.

Listina k přijetí mnohonásobných bezpříspěvkových dárců krve prezidentem České republiky Václavem Havlem (Pražský hrad, 11. dubna 1996)

Nutno ovšem zdůraznit, že ČČK je spolkem se **zvláštním statusem** vyplývajícím z toho, že je současně z pohledu mezinárodního práva národní společností Červeného kříže, a tedy partnerem veřejné správy na poli zdravotním, sociálním a humanitárním.

Na jaře roku 1993 proběhly mimořádně okresní konference ČSČK a na 4. až 5. červen 1993 byl do Prahy do hotelu Pyramida svolán republikový sjezd české organizace ČSČK, označovaný již jako **I. sjezd Českého červeného kříže**. Sjezd přijetím Stanov ČČK kodifikoval její změnu v Český červený kříž.¹¹⁸ ČČK se tak stal právním nástupcem ČSČK v ČR.¹¹⁹ Stanovy ČČK byly Ministerstvem vnitra zaregistrovány dne 10. 6. 1993 a jsou (po přijetí celkem devíti dodatků) platné dodnes.

Stanovy zásadně změnilý systém orgánů ČČK a jeho organizačních jednotek. Po vzoru prvorepublikových stanov ČSČK se nejvyšším orgánem stalo Shromáždění delegátů ČČK tvořené zástupci jednotlivých

¹¹⁸ Ostatně jak již víme z předchozí kapitoly, česká organizace ČSČK již jednou Českým červeným křížem byla, a to v letech 1969–1974. Proto také označení červeného sjezdu za „I. sjezd ČČK“ bylo duplicitou, neboť šlo de facto již v pořadí o třetí sjezd pod tímto názvem...

¹¹⁹ Proto má i stejné identifikační číslo (IČO) jako česká organizace ČSČK.

oblastních spolků ČČK, které nahradilo dosavadní republikový sjezd, konferenci i Český výbor ČSČK. První sjezd ČČK tak byl současně jeho sjezdem posledním. Podobně na úrovni oblastních spolků ČČK nahradilo valné shromáždění jak územní konferenci, tak územní výbor. Došlo tak k výraznému „zeštíhlení“ funkcionářského sboru.

V čele ČČK stojí dle nových stanov **prezident ČČK**, kterým byl zvolen stávající předseda Českého výboru ČSČK **MUDr. Zdenko Vlk, CSc.** Svou funkci zastával až do roku 2005, kdy již dále nekandidoval. Současným prezidentem ČČK je **doc. RNDr. Marek Jukl, Dr.**, zvolený 22. 5. 2005. Prezidentu Z. Vlkovi bylo téhož dne, jako prvnímu, propůjčeno čestné členství ČČK, což je nejvyšší z ocenění zásluh o ČČK.¹²⁰

Obdobným orgánem ČČK zůstal Úřad ČV ČSČK, nyní pod názvem Úřad ČČK. Jeho ředitelem byl do roku 2010 JUDr. Jiří Procházka, který nahradil PhDr. Václavu Marešovou odvolanou předsednictvem ČV ČSČK v únoru 1993. Od roku 2010 je ředitelem Úřadu ČČK RNDr. Josef Konečný.

Řekli jsme, že Stanovy ČČK se inspirovaly prvorepublikovými stanovami ČSČK. Tehdy bylo obvyklé, že národní společnosti ČK mívaly své protektory v hlavách států, ať již korunovaných či volených. I prezident ČSR byl z titulu své funkce protektorem ČSČK (do přijetí stanov z roku 1953). Protože však dnes je úřad hlavy státu vnímán jako politická funkce, nebyla tato tradice obnovena. Stanovy však znají funkci čestného prezidenta¹²¹, kterou může být významná osobnost ČR angažující se v humanitárních a sociálně zdravotních oblastech.¹²²

Společnost ČČK je stanovami definována jako soubor oblastních spolků ČČK organizovaných na územním principu, které se součástí ČČK stávají registrací u Výkonné rady ČČK¹²³. V čele oblastního spolku je předseda oblastní výkonné rady. Tyto oblastní spolky se dále skládají z místních skupin ČČK, které se jejich součástí stávají opět na základě registrace – tentokrát u oblastní výkonné rady ČČK.

Oblastními spolky ČČK se dle stanov staly stávající okresní a obvodní organizace ČSČK, podobně se **místními skupinami ČČK** staly stávající základní organizace ČSČK.

¹²⁰ Čestné členství bylo dále propůjčeno JUDr. Jiřímu Procházkovi (2010), Adolfu Štátnému (2011), MUDr. Miloslavu Hlachovi (2015) a MUDr. Vladimíru Valtovi (2017).

¹²¹ Připomeňme, že ji zavedly „válečné“ stanov ČSČK, znaly ji i stanov z roku 1948 a zrušily ji až stanov z roku 1953. Tehdy byla vázána na choť hlavy státu.

¹²² Jedinou čestnou prezidentkou ČČK byla v letech 2003–2008 Viktorie Špidlová.

¹²³ Výkonná rada ČČK je výkonný orgán společnosti ČČK volený shromážděním delegátů. Nahradila dřívější předsednictvo ČV ČSČK.

Pojem „úřad“ zavedly stanovy i pro stávající sekretariáty okresních výborů ČSČK, nyní oblastních spolků ČČK.

Protože Česká ani Slovenská republika nevznikly oddělením (cesí) od československé federace, ale jejím rozdělením, přičemž ČSFR jako stát zanikla, musely obě nástupnické národní společnosti – Český i Slovenský červený kříž – požádat Mezinárodní výbor Červeného kříže v Ženevě o své uznání za národní společnosti Červeného kříže ve smyslu Ženevských úmluv. V případě ČČK se tak stalo dne **26. 8. 1993**.

Následně tak mohl být ČČK přijat za člena Mezinárodní federace společností ČK a ČP, k čemuž došlo v Birminghamu **25. 10. 1993**.

Vraťme se nyní zpět ke změnám daným stanovami z 5. 6. 1993. Nešlo v nich jen o změny názvů organizačních jednotek a orgánů. Stávající ČSČK byl poměrně monolitní organizací, která se sice původně deklarovala jako masová, avšak systém řízení byl centralistický a jak funkcionáři, tak zaměstnanci „na okresech“ (a podobně členstvo v základních organizacích) byli zvyklí očekávat pokyny „shora“. Tento systém řízení však v nových podmínkách nemohl obstát, nedokázal totiž pružně reagovat na lokální potřeby a podmínky. Navíc bylo jasné, že centrální financování obvyklé za předchozího modelu ČSČK v dané podobě končí, neboť se značně snížil rozsah činností, které si stát u Červeného kříže centrálně objednával (zejména přípravu obyvatelstva k civilní obraně či organizování pomocných útvarů – zdravotnických družin, dobrovolných sester), a bylo zřejmé, že zdroje musí ČČK hledat na oblastní úrovni včetně obcí, okresů, resp. později krajů, a reagovat tak pružně na poptávku po humanitárních a zdravotně sociálních činnostech přímo v místě působení oblastních spolků. Centrální financování mělo do budoucna hrát menší roli a mělo mít „výkonovou“ povahu.

Pro tuto změnu vytvořily stanovy předpoklad tím, že s účinností od 1. 1. 1994 převedly zaměstnance ČČK na úrovni oblastních spolků ČČK pracovní právní přímo na tyto oblastní spolky. Dále stanovy upřednostnily **vztahy smluvní a koordinační** a řízení metodické před principem přírodního řízení (samozřejmě s výjimkou krizové připravenosti a poskytování pomoci v případě katastrof a jiných mimořádných událostí nebo válek).

Stát, v souladu se svými mezinárodními závazky, plynoucími z Ženevských úmluv o ochraně obětí ozbrojených konfliktů, Statutu Mezinárodního hnutí ČK a ČP, rezolucí Mezinárodních konferencí ČK a ČP a zákona č. 126/1992 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o ČSČK, podporoval a podporuje činnost ČČK i nadále. Způsob poskytování státní podpory i její výše a počty podpořených projektů se od roku 1993 vyvíjely, dnes jde zejména o podporu v rámci

grantů vypisovaných především Ministerstvem zdravotnictví¹²⁴ a o tzv. institucionální podporu dle § 5 zákona č. 126/1992 Sb. Projekty realizované na základě grantové podpory jsou zejména celospolečensky významné aktivity, k jejichž podpoře prostřednictvím svých národních společností ČK se státy obecně zavazují. V případě Ministerstva zdravotnictví jde zejména o oceňování bezpříspěvkových dárců krve a jejich složek a propagaci bezpříspěvkového dárcovství, rekondiční pobyty pro děti s určitými diagnózami (v 90. letech i ozdravné pobyty pro děti z ekologicky nepříznivých oblastí), výuku první pomoci dětí a mládeže apod. Institucionální podporou se pak rozumí podpora struktury organizace a její připravenost pro činnosti za mimořádných okolností a její zapojení do mezinárodních struktur Červeného kříže.

¹²⁴ Dále též Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvem vnitra – Generálním ředitelstvím HZS ČR, Ministerstvem zahraničních věcí (a v malé míře též Ministerstvem obrany). Do tohoto okruhu též patřovalo do roku 2006 Ministerstvo práce a sociálních věcí, později však podpora sociálních aktivit byla z úrovně ministerstva přesunuta na úroveň krajů.

Například v roce 2016 hospodařil ČČK (včetně všech jeho subjektů) s příjmy **353 milionů Kč**, z čehož státní dotace činila 9 %.¹²⁵

Přechod z centrálního financování (a řízení) na stav předvídaný stanovami se osvědčil. Ilustrovat jej lze například na zvýšení rozsahu sociálních činností – ČČK a oblastní spolky ČČK dnes provozují na čtyři desítky zařízení se sociálním určením, což do roku 1990 nemělo obdoby. Je zajímavé, že počet zaměstnanců ČČK a oblastních spolků k 31. 12. 1992 činil 400 osob (včetně Ústřední školy v Líšnu), k 31. 12. 2017 činil 640, což je dáno právě zřízením nových zařízení zdravotně sociálních.¹²⁶

Pokles počtu členů, který jsme zmínili v předešlé kapitole, pokračoval i po vzniku ČČK. Kromě toho, že ČČK opustili členové, kteří v něm byli jen z důvodu „společenské angažovanosti“, přibyl další negativní faktor v případě členů-lékařů, a tím byl počínající proces privatizace zdravotnictví, který na ně kladl vyšší nároky. Konečně je třeba zmínit i úbytek potenciálních členů v dvou pro dobrovolné činnosti

¹²⁵ Je zajímavé, že oproti 80. letům se vlastní příjmy ČČK (tedy příjmy bez státní dotace) prakticky nezměnily (v přepočtu na dnešní ceny by činily cca 300 mil. Kč), ovšem státní dotace tehdy představovala 40 % veškerých příjmů, tedy dalších cca 200 mil. dnešních Kč.

¹²⁶ Naopak např. počet pracovníků Úřadu ČČK poklesl oproti stavu k 31. 12. 1992 o celých 80 %.

Foto z návštěvy prezidenta MVČK Jakoba Kellenbergera (na horním snímku uprostřed), 2009

významných kategoriích, a to mladých lidí i důchodců – v prvním případě dnes mladí už při studiu často pracují a v druhém případě jde o důsledky zvýšení věku odchodu do důchodu. Počet členů tak z 359 tisíc (1993) poklesl na stávajících 17 tisíc (včetně tzv. dobrovolníků¹²⁷), je však také třeba říci, že od roku 2011 jsou započítáváni jen členové platící členský příspěvek. Zajímavé ovšem je, že **zmenšení členské základny se nepromítá do rozsahu činnosti ČČK**, který je v hlavních ukazatelích rostoucí či setrvalý.¹²⁸

Dochází také ke **změně chápání významu členství v ČČK**. Obecně lze sledovat, že ubývá členů v obcích, určitými „krystalizačními jádry“ se naopak stávají sídla oblastních spolků (tedy větší – okresní – města), kde se kolem úřadu OS ČČK či jeho výkonné rady sdružují lidé nikoli ze zájmu o tzv. spolkovou činnost, ale především o zajímavé činnosti naplňující poslání ČČK, jakými jsou např. zdravotnické asistence, školení první pomoci, činnost humanitárních jednotek. Z větší části tito lidé zůstávají dobrovolníky ČČK, jen z menší části se stanou členy ČČK. Naproti tomu v menších obcích převládá spíše spolková činnost, členství založené na rodinné tradici. To v podstatě odpovídá vývoji vztahů mezi lidmi v dnešní společnosti našeho typu – volně řečeno, byla-li v 19. století spolková činnost motivována snahou o osobní setkání a spolu s tím o naplnění prospěšného cíle spolku, jsou dnes osobní vazby přenášeny na sociální síť a jako hlavní motivace je tak „osamocen“ již jen onen prospěšný cíl. O to ovšem musí být sama činnost atraktivnější. Toto ostatně můžeme pozorovat ve srovnání národních společností ČČK takřkajíc našeho kulturního okruhu a národních společností např. země třetího světa. Vykazoval-li Mezinárodní červený kříž v 80. letech přes 250 milionů členů, je dnes členů jen kolem 80 milionů, a to především mimo země našeho kulturního okruhu.

Územní struktura ČČK od roku 1993 dosud má jako základní organizační prvek okres (v Praze pak městský obvod). K 1. 1. 1993 existovalo 75 okresních a 10 pražských obvodních výborů ČSČK, rozšiřováním územní působnosti některých z nich se dospělo k současnému stavu, kdy je ČČK tvořen celkem 67 oblastními spolky ČČK (z toho na území hl. města Prahy působí tři OS ČČK) při zachování působnosti ČČK na celém území republiky.

Po **vzniku krajů** (a zrušení okresních úřadů) byly v roce 2000 v rámci ČČK zřízeny tzv. krajské koordinační rady tvořené zástupci jednotlivých oblastních spolků ČČK. Systém koordinační rad se však neosvědčil

¹²⁷ Pojmem „dobrovolník“ se dle § 18a Stanov ČČK rozumí osoba, která sice není registrovaným členem ČČK, ale ztotožňuje se se jeho cíli a naplňuje konkrétní činnosti jeho poslání, a to na základě dohody s některou součástí ČČK. Jde tedy o osoby, které před formálním členstvím v organizaci, spojeným např. s podílem na rozhodování prostřednictvím voleb orgánů ČČK, dávají přednost vazbě založené na spolupráci. Často se však pojmem „dobrovolník“ rozumí jak členové, tak právě popsaní dobrovolníci.

¹²⁸ Na počtech členů by na první pohled měla záviset zejména výuka první pomoci či zdravotnické dozory. Ovšem roční počet dospělých vyškolených v první pomoci za období 1993–2017 poklesl jen 1,1krát, počet zdravotníků na zdravotnických dozorech klesl 1,3krát (a např. počet jízd v projektu Help Trans vzrostl 165krát). Přitom počet členů poklesl 21krát.

a byl v roce 2003 nahrazen institutem tzv. **pověřeného oblastního spolku** pro daný kraj, na který Společnost ČČK delegovala oprávnění jednat ve věcech ČČK v daném kraji.

Kromě oblastních spolků ČČK (a jejich místních skupin ČČK) tvoří Český červený kříž ještě dva další typy entit – **zvláštní složky a kolektivní členové**.

Zvláštní složky má ČČK v současnosti dvě. Je jimi Mládež Českého červeného kříže a Dětská odborná léčebna Charlotty G. Masarykové.

Mládež ČČK byla původně „výběrovou organizací“ vzniklou (jako Mládež ČSČK) uvnitř ČSČK v roce 1990. Nepodařilo se však naplnit to, aby byla generátorem mladých členů ČČK, což bylo spatřováno v její určité separaci od struktury „seniorského ČČK“, po dovršení maximálního věku pro členství v Mládeži ČČK (26 let) většina členů Mládeže (a tím i ČČK) opouštěla. Počet členů Mládeže ČČK klesal – z 2 110 (1993) poklesl do roku 2011 na 412 osob.

V roce 2012 bylo proto postavení Mládeže ČČK změněno – stala se integrální součástí ČČK, kdy se za její členy považují členové ČČK ve věku 6–26 let. Členové Mládeže ČČK se tak stali členy Místních skupin ČČK, čímž dosavadní oddělení skončilo. Nadále však mohou mladí lidé v ČČK ustavovat své vlastní orgány a věnovat se činností specifickým jejich věku. Počet členů Mládeže ČČK v roce 2017 činil 890.

Dětská odborná léčebna Charlotty G. Masarykové v Bukovanech je jedním ze zdravotnických zařízení ČČK. Jak jsme již uvedli, byla založena ČSČK již roku 1931. V roce 1949 byla sice zestátněna, ale od roku 1994 je jejím zřizovatelem opět Český červený kříž. Od roku 2012 je držitelem akreditace Společné akreditační komise.¹²⁹

ČČK zajišťuje dostupnost léčby pro všechny děti bez rozdílu sociálního postavení rodičů. Léčebna má nadregionální, celorepublikovou působnost v celém rozsahu činnosti (je určena pro pacienty s opakujícími se a chronickými onemocněními dýchacích cest, nosohltanu, vedlejších dutin nosních, hrтанu, průdušek, plic, dále pro děti s alergickými rýmami, astmatem, vrozenými i získanými poruchami obranyschopnosti a alergickými chorobami kůže).

Součástí ČČK jsou rovněž kolektivní členové. Jde o členství právnické osoby v ČČK. Kolektivním členem může být právnická osoba se sídlem v ČR, která se ztotožňuje s principy a posláním ČČK a aktivně je naplňuje nebo k jeho naplnění přispívá. Poskytuje součinnost ostatním složkám ČČK při poskytování pomoci v případech katastrof a jiných mimořádných situací. Prvním z nich se stala

¹²⁹ Z celkem 260 odborných léčeben v ČR má z nich tuto akreditaci pouze dalších 12.

Zástupci ČČK na XXXII. mezinárodní konferenci ČK a ČP (Ženeva, 2015)

Vodní záchranná služba ČČK, která byla do roku 1995 zvláštní složkou ČČK. Dalšími kolektivními členy jsou v současnosti Horská služba ČR, Svaz záchranných brigád kynologů ČR, Skalní záchranná služba chráněné krajinné oblasti Broumovsko, Česká speleologická společnost a MediClinic.

Pro historii ČČK mělo symbolický význam **uložení urny s popelem „předsedkyně-zakladatelky“** Alice Masarykové, o něž se ČČK významně spoluzasloužil. K návratu první předsedkyně ČSČK do vlasti došlo 4. září 1994, kdy byla urna s jejím popelem pietně uložena do hrobu Masarykových v Lánech. Aktu se zúčastnila i vnučka TGM PhDr. Herberta Masaryková. Medaili nazvanou po zakladatelce ČSČK uděluje ČČK od roku 2003 jako své nejvyšší vyznamenání.¹³⁰

V době existence Červeného kříže v samostatné České republice došlo také k již zmíněné změně sídla národní společnosti. V letech 2003–2008 otevřel ČČK postupně dva domy pro seniory v areálu v Praze poblíž Bílé hory nazývaném „Hvězda“. V tomto areálu mezi ulicemi Rozdělovská a Thurnova byla rovněž vybudována

¹³⁰ Do roku 2018 bylo uděleno celkem 77 těchto medailí.

ČČK zajišťoval zdravotnické zabezpečení návštěvy papeže Jana Pavla II. v roce 1995 (poděkování papeže předsedovi OS ČČK Olomouc MUDr. V. Juklovi)

administrativní budova, do níž v roce 2015 přenesl Český červený kříž své sídlo. Namísto památkově chráněné, avšak z pohledu údržby a provozu velmi náročné budovy na Malé Straně, do níž se přestěhoval po 2. světové válce a která i z pohledu počtu pracovníků ústředí ČČK byla po roce 2000 již silně předimenzovaná, tak ČČK získal elegantní moderní sídlo, navíc v těsném spojení s provozováním svých programových činností. Jeho adresa je **Rozdělovská 63**.

Projevem příslušnosti ČČK do Mezinárodního hnutí ČK a ČP byla **oficiální návštěva prezidenta Mezinárodního výboru Červeného kříže** Cornelia Sommarugy u příležitosti 80. výročí založení ČSČK v květnu 1999. Prezidenta MVČK v doprovodu představitelů ČČK přijal prezident republiky Václav Havel, předsedkyně Senátu Parlamentu ČR Libuše Benešová a předseda vlády Miloš Zeman. Přijat byl rovněž vedním ministerstev obrany a zahraničních věcí.

U příležitosti oslav 40. výročí zahájení kampaně za bezpříspěvkové dárcovství krve navštívila v dubnu 2000 Český červený kříž **prezidentka Mezinárodní federace ČK a ČP** Astrid Heiberg. Spolu s ministrem zdravotnictví prof. Bohumilem Fišerem se zúčastnila koncertu Symfonického orchestru hl. m. Prahy FOK pro držitele zlatých medailí prof. Janského ve Smetanově síni Obecního domu v Praze. Přijata byla také náměstkem ministra zahraničních věcí Martinem Paloušem.

O devět let později, v lednu 2009, navštívil Český červený kříž v pořadí již čtvrtý prezident MVČK¹³¹ v naší poválečné historii, Jakob Kellenberger. Pracovní jednání proběhlo u ministra zahraničí Karla Schwarzenberga a poté na Úřadě ČČK, kde prezident MVČK převzal z rukou prezidenta ČČK medaili Alice Masarykové.

¹³¹ Kromě Cornelia Sommarugy jimi byli Léopold Boissier (1961, 1963) a Alexandre Hay (1984).

1919
2019

Setkání prezidenta MVČK Cornelia Sommarugy s prezidentem republiky Václavem Havlem na Pražském hradě (1999)

Činnosti ČČK

Ve svých činnostech navázal ČČK na počínající transformaci aktivit Červeného kříže u nás, která začala již v roce 1990 a o níž jsme již psali v předešlé kapitole.

Programovým činnostem je věnován podrobný přehled v následující části této publikace, proto bude následující výčet jen stručný.

Bezpříspěvkové dárcovství krve

V této tradiční oblasti své činnosti provádí ČČK propagaci bezpříspěvkového dárcovství krve a jejích složek a morální oceňování těchto dárců. Cílem oceňování dárců krve je dát společnosti příklad hodný následování a přispět ke zvýšení společenské vážnosti těchto obětavých lidí.¹³² Dále OS ČČK dle místních podmínek spolupracují s transfuzními stanicemi, včetně např. spolupráce při zajišťování výjezdních odběrů.

ČČK se rovněž účastní činnosti **Národní transfuzní komise Ministerstva zdravotnictví**.

Jak jsme již uvedli, je – z důvodů nejen etických, ale i pro vyšší bezpečnost příjemce transfuzních přípravků – cílem dosažení plné **bezpříspěvkovosti odběrů krve a jejích složek**. K tomuto vyzývá nejen řada rezolucí Světové zdravotnické organizace, Mezinárodní federace společností ČK a ČP i Mezinárodních konferencí ČK a ČP, ale od devadesátých let je tato snaha rovněž zakotvena v evropské legislativě (viz třeba doporučení Rady Evropy č. R (95) 14 z roku 1995¹³³ nebo směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropy č. 2002/98/ES z roku 2003).

Pokles procenta bezpříspěvkových odběrů plné krve, který započal roku 1990, byl výzvou pro ČSČK, resp. ČČK. Naštěstí trval jen do roku 1993 (82 %), kdy podíl bezpříspěvkových odběrů začal růst, až od roku 2006 činí opět 100 %.

¹³² Oceňování bezpříspěvkových dárců krve provádí ČČK za podpory Ministerstva zdravotnictví ČR. Například v roce 2017 byly náklady na projekt oceňování BDK 13,6 mil. Kč, z čehož dotace MZ ČR činila 8 mil. Kč.

¹³³ Toto doporučení také přebírá definici bezplatného dárcovství krve a jejích složek Mezinárodní federace ČK a ČP.

ČČK pokračuje v tradičních aktivitách na poli propagace BDK (různé typy společenských akcí, výchovných aktivit apod.), obohatil je však i novými prvky – využívá například partnerství významných institucí, zde můžeme jmenovat například dlouhodobý projekt Daruj krev s Českým rozhlasem, prohloubil kontakty s vysokými školami (projekty Studentské krvebrani v Českých Budějovicích, Daruj krev s Univerzitou Palackého v Olomouci, Cesty krve ve Zlíně apod.), využil i osobních příkladů v oblasti showbyznysu a podobně.

Od roku 2004 se ČČK podílí na připomenutí důležitosti dárcovství krve formou **Světového dne dárců krve** – 14. červen, který v tomto roce zavedla Světová zdravotnická organizace spolu s MFČK.

Na tradici **přijetí dárců krve a představitelů ČČK** zahájenou prezidentem Ludvíkem Svobodou navázal v roce 1996 Václav Havel. Od toho roku se každoročně koná setkání mnohonásobných dárců krve v doprovodu představitelů ČČK na Pražském hradě, zpravidla s první dámou.

System ocenění pro dárcce krve od roku 1993 zahrnuje kromě tradičního odznaku za první odběr a tří stupňů **medaile prof. MUDr. Jana Janského**¹³⁴ nově také **Zlaté kříže ČČK**¹³⁵ udělované ve třetí až první třídě za 80, 120 a 160 bezpříspěvkových odběrů krve nebo jejich složek. V roce 2008¹³⁶ zahájil ČČK oceňování mnohonásobných dárců krve, kteří dosáhli 250 bezpříspěvkových darů. Pro tento účel byla zřízena plaketa **Dar krve – dar života / Donum sanguinis – donum vitae** udělovaná jednou za dva roky. Opuštěn byl oproti tomu již v polovině 90. let odznak Vzorný dárcce krve a Zasloužilý dárcce krve.

Ročně ČČK ocení Janského medailemi cca 25 tisíc dárců, zlatými kříži pak přibližně 3 600 bezpříspěvkových dárců krve. Aktuálně (včetně roku 2018) eviduje ČČK již celkem 23 937 nositelů Zlatého kříže

¹³⁴ Do roku 1991 šlo o plakety prof. MUDr. Jana Janského.

¹³⁵ Jejich podoba byla inspirována vyznamenáním Německého červeného kříže.

¹³⁶ U příležitosti 50. výročí vydání výzvy Ligy společností Červeného kříže k bezpříspěvkovému dárcovství krve.

ČČK, z čehož je 3 098 nositelů Zlatého kříže 1. třídy za 160 darů krve. Plaketami Dar krve – dar života bylo dosud oceněno 452 dárců krve a jejich složek.

Přes všechny tyto aktivity není lehké dosáhnout dostatečného „přílivu“ nových dárců krve či jejich složek a stávající počet bezpříspěvkových dárců krve (250 tisíc) není pokládán odbornou veřejností za dostatečný. Lidé si mnohdy neuvědomují, že lidskou krev nelze uměle vyrobit ani zajistit dovozem. Stále, přes veškerý pokrok lékařské vědy, platí, že každý zdravý člověk by měl s plnou vážností přemýšlet o tom, zda se stát bezpříspěvkovým dárcem krve...

Výuka první pomoci, zdravotnické vzdělávání

Působení ČČK v této oblasti vyplývá ze Statutu Mezinárodního červeného kříže a zákona o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o ČSČK¹³⁷. ČČK se zaměřuje zejména na děti a mládež, uchazeče o řidičský průkaz, zaměstnance podniků a institucí a samozřejmě širokou veřejnost.¹³⁸

Došlo sice k výraznému omezení dříve masivního školení dobrovolných sester ČČK a ukončení školení první pomoci v rámci připravenosti obyvatelstva k civilní obraně i poklesu počtu vyškolených v autoškolách, což byly před rokem 1990 „nosné“ programy, ale naopak opět vzrostl zájem obecné veřejnosti i zájem firem o školení zaměstnanců.¹³⁹

Pokračuje samozřejmě i projekt První pomoc dětí a mládeže, který je významný tím, že právě v mladém věku lze nejefektivněji vštípit přesvědčení, že „poskytnout první pomoc je normální“. Potenciál ČČK však není plně využit, s nárůstem jiných povinností pedagogických pracovníků je nelehké získat je ke spolupráci. Kromě práce zájmových kroužků mladých zdravotníků sem patří nadále i pořádání letních táborů s výukou první pomoci, tzv. studijních středisek.

Na základě akreditace Ministerstva zdravotnictví, resp. Ministerstva práce a sociálních věcí připravují vybrané OS ČČK **zdravotnické pracovníky** (sanitáře), resp. **pracovníky v sociálních službách**.

¹³⁷ Viz § 4 písm. e) zákona.

¹³⁸ Jedná se o přibližně 50 tisíc vyškolených ročně.

¹³⁹ V těchto dvou kategoriích bylo v roce 2017 vyškoleny 37 tis. osob, zatímco v roce 1994 jen 12 tisíc.

Český červený kříž je držitelem různých akreditací pro výuku první pomoci – konkrétně jde o mezinárodní certifikát **EFAC** (od roku 2000) a **akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy** pro vzdělávací programy Základy první pomoci a Zdravotník zotavovacích akcí.

Pro výuku první pomoci vydává ČČK také rozsáhlou řadu edičních titulů – od každoročního Magazínu mladého zdravotníka po učebnice pro jednotlivé typy uskutečňovaných kurzů – příručky Základy první pomoci, Zdravotník zotavovacích akcí, Dobrovolná sestra ČČK, Mladý zdravotník apod.

Výuka první pomoci v části věnované praktickému nácviku využívá **realistické znázorňování poranění** (maskování), které ošetřujícímu dokonale imituje příslušné poranění a stav ošetřovaného.¹⁴⁰ V rámci vnitřního systému vzdělávání připravuje ČČK vlastní maskéry. Jejich dovedností využívá ČČK nejen v rámci ČČK, ale i pro jiné subjekty – armádu, hasičský záchranný sbor či zdravotnickou záchrannou službu při jejich cvičeních nebo soutěžích.

I nadále je ČČK považován za autoritu v oblasti výuky a výcviku první pomoci laiků. Na Jednotné zásady poskytování první pomoci (první edice z roku 1982) navazují **Standardy poskytování první pomoci** (poprvé vydány roku 2002), schválené ministerstvy zdravotnictví, školství, mládeže a tělovýchovy, obrany, vnitra a dopravy jako závazné pro přípravu laiků v těchto resortech.¹⁴¹ Kromě expertů zařazených v příslušné databázi ČČK je předpokladem i členství v MFČK, která pravidelně vydává příslušná doporučení odrážející aktuální stav vědeckého poznání, i členství v síti odborníků FAEN. Od roku 2002 proběhly tři revize jejich znění, poslední podoba Standardů je z roku 2017¹⁴².

ČČK je zastoupen také v **Radě vlády pro bezpečnost silničního provozu** (BESIP).

S významem a základy první pomoci však ČČK neseznamuje veřejnost jen v kurzech první pomoci.

Jednou z významných aktivit je **Světový den první pomoci** (původně „Evropský“) zavedený MFČK v roce 2000. Připadá vždy na druhou zářijovou sobotu. Při této příležitosti pořádá ČČK, stejně jako ostatní národní společnosti, akce pro veřejnost, kde se každý může nejen dozvědět, jak první pomoc v případě život ohrožujících stavů poskytnout, ale rovněž si to pod vedením instruktorů ČČK vyzkoušet.

Dále jsou v hromadných sdělovacích prostředcích (např. ČT či TV Prima) vysílány spoty ČČK s tematikou první pomoci (jednalo se např. o kampaň „Nebojte se zachraňovat“, „Pozdě“ nebo „Když jde o život“ či 26dílný seriál ČT).

ČČK převzal od ČSČK i tradice soutěží první pomoci. Jde o **Soutěž mladých zdravotníků**, kdy si na okresní, krajské i celostátní úrovni účastníci zájmových kroužků („mladí zdravotníci ČČK“) mohou na realisticky znázorněných poraněních vyzkoušet své dovednosti nabyté během práce v kroužku. Soutěže zdravotnických družin ČSČK se transformovaly do Soutěže zdravotnických družstev záchranných jednotek ČČK a následně v současnosti **Soutěž zdravotnických družstev humanitárních jednotek ČČK – Kubínův memoriál**, odkud může vítězné družstvo postoupit do **Evropské soutěže poskytování první pomoci** (FACE). Doplňme, že zatím nejlepšího umístění dosáhl tým ČR v roce 1994, kdy se FACE konala v britském Canterbury a tým ČČK¹⁴³ se umístil na 4. místě.

¹⁴³ Tým soutěžil ve složení: A. Beránková, J. Bostl, R. Dušek, M. Pokorná, M. Slezáková a B. Šteklková.

¹⁴⁰ O dovednostech maskérů ČČK svědčí i to, že v roce 2000 uspořádal ČČK mezinárodní maskérský kurz pro účastníky z 11 národních společností ČR.

¹⁴¹ Přípomínkové řízení proběhlo kromě zmíněných resortů také v odborných společnostech ČLS JEP – České společnosti neodkladné péče, urgentní medicíny a medicíny katastrof, České společnosti pro úrazovou chirurgii, České pediatrické společnosti a na Katedře urgentní medicíny a medicíny katastrof IPVZ.

¹⁴² Členy autorského kolektivu jsou MUDr. Juljo Hasik, MUDr. Pavel Srnský, MUDr. Josef Škola, MUDr. Karel Štěpánek a MUDr. Petr Vlk. Standardy jsou v elektronické podobě dostupné na webu ČČK (www.cervenykruz.eu/cz/standardy.aspx).

Pořadatelem FACE jsou jednotlivé národní společnosti Červeného kříže, v roce 2003 byl pořadatelem Český červený kříž a soutěž se konala pod záštitou předsedy vlády ČR Vladimíra Špidly. Vedoucí výprav přijal místopředseda Senátu Parlamentu ČR Přemysl Sobotka.¹⁴⁴

Soutěže s tematikou první pomoci pořádají i kolektivní členové ČČK – **Vodní záchranná služba** a **Horská služba**.

ČČK rovněž pokračuje v předávání vyznamenání **Za záchranu života** určeném laickým záchráncům. V posledních letech je slavnostně předáváno v Senátu Parlamentu ČR u příležitosti Světového dne Červeného kříže.

¹⁴⁴ Ředitelkou soutěže byla Mgr. Jana Majrlichová a hlavním rozhodčím MUDr. František Pícek. Bylo to vůbec poprvé, kdy se tato soutěž konala v českých zemích.

Poskytování péče o zdraví

V této oblasti jednak ČČK provozuje několik zdravotnických zařízení a dále zajišťuje zdravotnické dozory. V tomto textu neuvádíme zdravotní služby poskytované kolektivními členy ČČK.

K provozování **vlastních zdravotnických zařízení** se ČČK vrátil po 40leté odluce po roce 1990 a ČČK na tento trend navázal. Neměl však dostatečné zdroje na to, aby se vrátil k rozsahu poskytované péče v době před zestátněním Automobilové záchranné služby a zdravotnických zařízení.

Kromě Dětské odborné léčebny Charlotty. G. Masarykové, o níž jsme v této publikaci již několikrát pojednali a která se dále rozvíjí (a to i za podpory dobrovolných podporovatelů), poskytuje ČČK zdravotní služby v několika dalších zdravotnických zařízeních.

Jde celkem o 18 registrovaných zdravotnických zařízení provozovaných oblastními spolky ČČK, mezi něž patří agentury domácí ošetrovatelské péče, dopravní zdravotní služba (tři OS ČČK), dětský dechový stacionář, ordinace praktického lékaře, paliativní péče.

Za tradiční činnost, plynoucí ze zákona č. 126/1992 Sb., lze označit poskytování péče o zdraví formou **zdravotnických asistencí** na sportovních či společenských akcích a ve stanicích první pomoci¹⁴⁵. V současnosti se jedná cca o 4 tisíce akcí ročně. Kromě kvalifikovaných zdravotníků mají některé OS ČČK k dispozici i vlastní sanitní automobily.

ČČK se podílí na zajištění akcí většího rozsahu, jakými jsou např. všesokolské slety, zdravotnický zabezpečoval rovněž návštěvu papeže Jana Pavla II. v Olomouci v roce 2005¹⁴⁶.

Do této oblasti patří i léčebné a rekondiční pobyty pro děti (a do roku 1997 také klimatické pobyty pro děti žijící v nevyhovujících ekologických podmínkách).

¹⁴⁵ Naopak již v devadesátých letech ČČK ukončil provozování stanic první pomoci na hlavních tratích či silničních tazích, neboť již na jejich provoz nedostával finanční prostředky.

¹⁴⁶ Na akci bylo nasazeno 115 zdravotníků ČČK, kteří tvořili tzv. první linii a závažnější stavy signalizovali přítomným zdravotníkům ZZS.

Sociální aktivity

V oblasti sociálních činností pokračoval jejich úspěšný rozvoj zahájený ještě v rámci ČSČK po roce 1990. Jedná se o poradenskou činnost zdravotním skupinám obyvatelstva, pokračuje také provozování ošacovacích středisek při většině oblastních spolků ČČK.

Dobrovolná pečovatelská služba a podobné aktivity tvořící de facto jedinou náplň této činnosti od padesátých let do roku 1990 se usku-tečňují i nadále, především však na úrovni místních skupin ČČK. Většího významu však již v devadesátých letech nabyla **zařízení vlastněná či provozovaná Českým červeným křížem**.

Ústředí ČČK provozuje celkem čtyři domy určené seniorům – dva z nich jsou přímo v areálu „Hvězda“ v Praze na Břevnově, další je v Ostrožské Nové Vsi a čtvrtý v Moravském Písku. Do provozu byly uváděny v letech 1998–2008. Podstatně větší počet zařízení provozují oblastní spolky ČČK – jedná se o 32 zařízení ve všech krajích ČR. Jsou to azylové domy a ubytovny, domy sociální péče, domy poskytující překlenovací bydlení, seniordoprava, odlehčovací služby, pečovatelská služba, gerontocentra, terénní služba pro osoby ohrožené domácím násilím apod.

Jednou z výukových norem ČČK se stává kurz Rozumíme si, pomáháme si, který připravuje zájemce z nejrůznějších institucí či firem k jednání s osobami majícími některý smyslový, tělesný či mentální handicap.

V této oblasti se ČČK dokázal plně vrátit k tradicím ČSČK z dob před druhou světovou válkou a krátce po ní. Důležitější však je, že dokázal reagovat na různorodé potřeby sociálních aktivit v regionech, kde působí.

Řešení mimořádných situací, tuzemské humanitární pomoci

Po řešení mimořádných situací musí každá národní společnost vytvářet personální i materiální zdroje. Kromě Statutu Mezinárodního červeného kříže a Ženevských úmluv definuje toto poslání i § 4 zákona č. 126/1992 Sb.

Po opuštění systému zdravotnických družin CO a oddílů lékařské pomoci CO začal ČSČK vytvářet své vlastní struktury – Pomocné záchranné týmy spolu se systémem krizových štábů. Tyto převzal ČČK a dále je transformoval v **Záchranné jednotky ČČK** budované na úrovni OS ČČK. Na ústřední úrovni byla zřízena Ústřední pohotovostní záchranná jednotka ČČK.

Záchranné jednotky ČČK se již začaly zaměřovat i na jiné formy pomoci, než byla u dřívějších útvarů Červeného kříže dominantní zdravotnická činnost. Po rozpuštění organizace Civilní obrany ČSFR navazuje ČČK smluvní vztahy s tehdejšími okresními úřady (nejčastěji prostřednictvím referátů zdravotnictví) a do systému krizového managementu okresů (a později krajů¹⁴⁷) a vznikajícího integrovaného záchranného systému zapojuje dle místních podmínek Záchranné jednotky ČČK jako jednotky nejméně druhého sledu.

¹⁴⁷ Dle vnitřních předpisů ČČK přísluší v těchto situacích tzv. pověřenému OS ČČK i řízení ostatních OS ČČK v kraji.

Impulesem k transformaci jednotek ČČK do současné podoby byly rozsáhlé povodně na Moravě v roce 1997, v legislativní oblasti přijetí zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému (IZS), a v neposlední řadě zkušenosti Německého červeného kříže¹⁴⁸. Ukazuje se, že při katastrofách velkého rozsahu se na místě neštěstí nalézají postižení cca z 20 % těžce ranění, asi z 40 % lehce ranění a zbytek tvoří osoby nezraněné, vyžadující však pomoc. O těžce raněné se postarají základní složky IZS – především zdravotnická záchranná služba. Druhosledové složky, kde je místo pro ČČK, pak mají na starosti postižené z dalších kategorií – kromě ošetření případných lehkých zranění potřebují psychosociální pomoc, nouzové stravování či přístřeší, ošacení apod. Právě pro činnost tzv. druhého sledu jsou určeny **Humanitární jednotky ČČK** (HJ ČČK), o jejichž ustavení (transformaci Záchranných jednotek ČČK) rozhodla Výkonná rada ČČK v červnu 2001. Jejich členové jsou samozřejmě schopni poskytnout první pomoc či vyhledávat raněné,¹⁴⁹ jsou však specializováni i na další činnosti.

¹⁴⁸ Německý Červený kříž mj. vyslal k ČČK svého delegáta pro otázky krizové připravenosti Rolanda Alberta.

¹⁴⁹ Takže z pohledu mezinárodního humanitárního práva jde o tzv. zdravotnické jednotky.

Dvacet jedna členů HJ ČČK se dělí do sekcí zdravotnické (poskytování první pomoci raněným v návaznosti na zasahující profesionální zdravotnickou záchrannou službu, ošetrovatelská péče o odsunuté osoby), ubytovací (zabezpečení nouzového ubytování osob odsunutých z místa neštěstí), stravovací (zajišťování nouzového stravování osob odsunutých z místa neštěstí), psychosociální (poskytování sociální a psychologické pomoci, vedení registrace odsunutých osob, poskytnutí ošacení a základních hygienických potřeb, případná spolupráce s Pátrací službou ČČK při vyhledávání a spojování členů rozdělených rodin) a technické (spojení, doprava, materiální vybavení, logistika HJ ČČK, návaznost na krajské sklady, příp. na Ústřední sklad ČČK). Humanitární jednotky se zřizují na úrovni oblastních spolků ČČK.¹⁵⁰

ČČK organizuje v rámci svého vnitřního vzdělávání kurzy jak pro členy HJ ČČK, tak pro jejich specializace včetně kurzu Velitel HJ ČČK.¹⁵¹

Členové HJ ČČK se v „běžné době“ podílejí na řadě činností svých OS ČČK – zejména jde o propagační akce (např. Světový den první pomoci) či zdravotnické asistence na různých sportovních či kulturních akcích.

Na ústřední úrovni byla Ústřední pohotovostní záchranná jednotka ČČK přeměněna v roce 2012 na Ústřední krizový tým ČČK. Ten je schopen kromě působení v ČR (samostatně či k posílení místně příslušných HJ ČČK) také zajišťovat zahraniční pomoci ČČK. Jeho prostřednictvím je také ČČK zastoupen v Evropské síti pro psychosociální pomoc.

Přestože požadavky na **dobrovolné sestry ČČK** ze strany Ministerstva zdravotnictví nejsou (od roku 1995) uplatňovány a postupně poklesly i požadavky z úrovně veřejné správy na místní úrovni, má ČČK stále tuto normu zařazenu v rámci svého systému vnitřního vzdělávání. Vychází z povinnosti každé národní společnosti připravovat zdravotnický personál pro dobu váleku či jiných pohrom.¹⁵² Ročně je však školenο již jen několik desítek sester, pro potřeby ČČK slouží k doplnění zdravotnické sekce humanitárních jednotek.

¹⁵⁰ Spolu s oblastními krizovými štáby ČČK jsou zřízeny při 75 % OS ČČK a tvoří je cca 1 100 osob.

¹⁵¹ Proces vzdělávání byl iniciován v letech 2001 a 2002, kdy bylo ve spolupráci s lektory Německého červeného kříže zorganizováno několik týdenních turnusů školení pro všechny tehdejší velitele HJ ČČK a odpovědné pracovníky úřadů OS ČČK (typicky ředitelé a ředitelky úřadů).

¹⁵² „Volunteer nurse“ tedy „dobrovolná sestra“ je tradiční pojmenování pro jeho příslušníky.

System ČČK pro mimořádná opatření, nyní nazývaný krizovou připraveností, umožnil ČČK účinně poskytovat pomoc při lokálních i velmi rozsáhlých mimořádných událostech. Z druhé skupiny připomeňme především **rozsáhlé povodně na Moravě** v roce 1997 a v **Čechách** o pět let později. Objem pomoci ČČK se pohyboval ve stamilionech korun a tisících tun,¹⁵³ podrobněji se o projektech pomoci ČČK dočtete v části věnované programovým činnostem ČČK.

Na základě dohody o plánované pomoci na vyžádání uzavřené s Generálním ředitelstvím HZS ČR je ČČK řazen mezi **ostatní složky IZS**. Dále jsou uzavírány dohody jednotlivých OS ČČK s krajskými ředitelstvími HZS, které respektují místní podmínky a potřeby ze strany veřejné správy.

Rámcovou dohodu o spolupráci má ČČK, jako výlučně uznaná pomocná zdravotnická služba Armády ČR, uzavřeno rovněž s Ministerstvem obrany.

Světový den Červeného kříže a Červeného půlměsíce

Tradice velikonočního míru ČSČK se po druhé světové válce přetavila ve Světový den Červeného kříže a Červeného půlměsíce, který připadá na 8. květen. Připomínal si jej ČSČK a pochopitelně je od počátku slaven i v ČČK. Od roku **2000** navázal ČČK na tradici založenou ČSČK (a přerušenu po únoru 1948) v tom, že ústřední oslava Světového dne ČK a ČP probíhá na půdě **Senátu Parlamentu ČR** pod záštitou jeho předsedy. Kromě slavnostních projevů představitelů ČČK a Senátu je hlavní náplní oslav ocenění a vyznamenání těch, kteří Červenému kříži umožňují pomáhat – jeho dlouholetých členů, zaměstnanců a dobrovolníků, kolektivních členů, oblastních spolků ČČK realizujících významné projekty či podporovatelů ČČK. Předáváno rovněž bývá vyznamenání Za záchranu života určené laickým záchráncům. Oslav se účastní také zástupci partnerských národních společností Hnutí ČK a ČP.

¹⁵³ Šlo o 896,6 milionu Kč, pro zajímavost uvedme, že provozní režie ČČK činila pouhých 8 promile. Další, materiální pomoc obsáhla 11,5 tisíce tun.

Mezinárodní humanitární právo a ochrana znaku Červeného kříže

Mezinárodní humanitární právo (MHP) představuje soubor norem určujících chování bojujících stran v mezinárodních ozbrojených konfliktech i tzv. občanských válkách. Jeho iniciátorem byl Henri Dunant a jeho rozvoj i monitorování jeho naplňování je stálým úkolem Červeného kříže. Mimořádný význam má ovšem také šíření znalostí jeho ustanovení jak mezi ozbrojenými silami, zdravotníky, příslušníky bezpečnostních sborů, tak mezi veřejností obecně. Důležitou roli hraje jeho šíření mezi mladými lidmi. Platí totiž, že neznalost práva znemožňuje jeho správnou aplikaci. Jde o povinnost všech států – smluvních stran Ženevských úmluv a úkol všech složek Mezinárodního hnutí ČK a ČP, tedy i Českého červeného kříže. V případě ČČK se promítá i do úkolů vymezených v § 4 zákona č. 126/1992 Sb.

Ani před rokem 1990 nebyly aktivity ČSČK na tomto poli zanedbatelné – vydával texty Ženevských úmluv, zařazoval základy znalosti o MHP do systému vnitřního vzdělávání, připravoval dobrovolných sester apod.

Širší aktivity v této oblasti však přicházejí až po roce 1990, kdy Československo ratifikovalo první a druhý dodatkový protokol k Ženevským úmluvám a stát se přihlásil ke svým závazkům mj. v oblasti šíření MHP. V letech 1990–1992 vydal ČSČK opět texty Ženevských úmluv z roku 1949 včetně dodatkových protokolů z roku 1977.

Po vzniku ČČK bylo určitým aktivizačním momentem zřízení Delegace Mezinárodního výboru ČK v Budapešti. V roce 1993 tak byl ve spolupráci s MVČK uspořádán první **kurz školitelů** (diseminátorů) MHP. Zařazení šíření MHP mezi zásadní programy ČČK potvrdila v roce 1999 Výkonná rada ČČK a ustavila garanta¹⁵⁴ pro šíření mezinárodního humanitárního práva. Uzavřena byla rovněž smlouva mezi ČČK a MVČK o spolupráci v této oblasti. V roce 1993 vydal ČČK nákladem 10 000 výtisků texty Ženevských úmluv a dodatkových protokolů spolu s výkladovým slovníkem. Byly distribuovány i v rámci Armády ČR.

¹⁵⁴ Tímto garantem byl jmenován tehdejší člen VR ČČK Marek Jukl.

Rok 1999 byl rokem 50. výročí přijetí Ženevských úmluv. Ve spolupráci s Mládeží ČČK byla realizována národní varianta projektu MVČK People on War pod názvem **Lidé a válka**. Vychází stručný přehled Ženevských úmluv a dodatkových protokolů vhodný pro diseminátory a v rámci projektu Lidé a válka se koná kurz pro diseminátory.

Rok 2001 přináší další důležitý krok, když ve spolupráci s MVČK probíhá „**modelový kurz**“ pro diseminátory MHP. Pro jeho absolventy vydává ČČK upravenou pomůcku Mezinárodního výboru ČK – tzv. **Diseminační manuál**¹⁵⁵. Právě kurz z roku 2001 je možné pokládat za počátek pravidelného pořádání samostatných kurzů MHP vedených Českým červeným křížem.¹⁵⁶ ČČK je pro uvedený kurz držitelem akreditace MŠMT. Pro absolventy těchto kurzů pořádá ČČK pravidelné pokračovací semináře zaměřené na aktuální vývoj MHP. Součástí vzdělávacího programu ČČK je i výcvik v řešení modelových situací.

Cílem ČČK je dosáhnout toho, aby stejně jako v případě výuky první pomoci disponoval každý z oblastních spolků také diseminátory MHP. Tito diseminátoři na úrovni svých OS ČČK znalost MHP dále šíří, jak v rámci ČČK, tak především navenek.¹⁵⁷

Kurzy MHP však nepořádá ČČK jen pro své diseminátory, ale i pro další subjekty. Od roku 2009 jsou každoročně jejich posluchači i příslušníci **Armády ČR**, do jejíhož systému vzdělávání je kurz ČČK, pořádaný ve spolupráci s Ministerstvem obrany, zařazen.

Poučení o mezinárodním humanitárním právu je zahrnuto do programu vnitřního vzdělávání v ČČK, ale také v přiměřené formě do kurzů první pomoci pro veřejnost, do publikací ČČK pro mladé zdravotníky apod.

Na základě smluvní spolupráce s řadou vysokých škol usnadňuje ČČK naplnění závazku ČR zapojovat MHP do studijních programů na univerzitách.

¹⁵⁵ Vydání Diseminačního manuálu národním společenstvem doporučoval a jeho vydání financoval MVČK. ČČK se stal první z „východoevropských“ národních společenství, který tuto obsáhlou pomůcku (252 s.) převedl do místního jazyka a adaptoval na naše poměry. Na české verzi vydané Úřadem ČČK v roce 2002 se podíleli V. Bílková, M. Jukl, T. Kláblenová a J. Švejnoha. Je dosud distribuován všem účastníkům kurzů pro diseminátory MHP. V elektronické podobě je umístěn na webu ČČK (www.cervenyrkiz.eu/cz/mhp/knihovna/MANUAL/Diseminační_manuál.pdf).

¹⁵⁶ Rozsah základního kurzu MHP je 25 hodin.

¹⁵⁷ V současnosti se s MHP seznámí přibližně 3,5 tisíce osob ročně.

Pokračuje spolupráce s armádou, akademickou sférou¹⁵⁸, ministerstvem zahraničí a dalšími subjekty. ČČK spolupůsobí při prosazování ratifikace důležitých mezinárodních smluv z oblasti MHP, nejvíce úsilí bylo věnováno úspěšné snaze o ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. Zmínili jsme již, že členem československé vládní delegace na diplomatické konferenci sjednávající první dva dodatkové protokoly k Ženevským úmluvám přijaté v roce 1977 byl Gejza Mencer, expert ČSČK na problematiku MHP. Podobně byl ČČK ve vládní delegaci ČR na diplomatické konferenci ke sjednání třetího dodatkového protokolu v roce 2005 zastoupen prezidentem Markem Juklem.

ČČK usiloval o to, aby i v ČR byl ustaven stálý mezesortní orgán zabývající se implementací MHP.¹⁵⁹ Podaří se to v roce 2005, kdy je ustaven na pracovní bázi při mezinárodněprávním odboru Ministerstva zahraničních věcí, dne 10. října 2011 je podpisem ustavujícího ujednání institucionalizován v **Národní skupinu pro mezinárodní humanitární právo**¹⁶⁰. Náplní její činnosti je sledování úrovně implementace MHP jednotlivými resorty, naplňování rezolucí a čestných závazků vlády ČR z Mezinárodních konferencí ČK a ČP a další aktuální otázky z oblasti MHP.

Oporou k šíření MHP jsou publikace vydávané ČČK.¹⁶¹ Oblíbená je např. publikace Mezinárodní humanitární právo – Odpovědi na vaše otázky, vydaná podle předlohy MVČK. Aktuálně posledními tituly, vydanými ve spolupráci s Ministerstvem obrany, byly příručky Právo ozbrojeného konfliktu pro ozbrojené síly a Základní prameny mezinárodního humanitárního práva.

S problematikou naplňování závazků z MHP souvisí i **ochrana znaku Červeného kříže** zmíněná v předešlé kapitole. Tam jsme již popsali úzký okruh oprávněných uživatelů tohoto znaku, který je mimochodem jedním z prvních mezinárodních rozeznávacích znaků vůbec.

---

¹⁵⁸ Lektorkou kurzů ČČK se tak stává mj. docentka Veronika Bílková, přední odbornice na MHP.

¹⁵⁹ Vznik těchto orgánů inicioval na konci devadesátých let MVČK. Představují platformu, na níž se setkávají resorty a instituce mající v kompetenci naplňování závazků z MHP.

¹⁶⁰ Členy NS MHP jsou: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Ministerstvo obrany ČR, Český červený kříž (ustavující členové tvořící její „předsednictvo“), Ministerstvo zdravotnictví ČR, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstvo vnitra ČR, Ministerstvo spravedlnosti ČR, Ministerstvo kultury ČR, Ministerstvo životního prostředí ČR a Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.

¹⁶¹ Dostupné jsou v elektronické knihovně MHP: www.cervenykruz.eu/cz/mhp_knihovna.aspx

OCHRANA ZNAKU ČERVENÉHO KŘÍŽE V DOBĚ MÍRU ZAJIŠŤUJE EFEKTIVITU JEHO POUŽITÍ V OCHRANNÉ FUNKCI

Sledováním možného neoprávněného použití znaku či jeho napodobenin se ČČK musí stále zabývat. Ročně zaznamenáme několik desítek případů porušení zákona. Mnohdy jsou však vinny nejrůznější reklamní agentury, které firmě navrhnou logo obsahující Červený kříž či jeho napodobeninu. Na druhou stranu však téměř ve všech případech postačí upozornění a vysvětlení ze strany ČČK k tomu, aby dotčený své jednání napravil.¹⁶² Ochrana znaku Červeného kříže v době míru zajišťuje efektivitu jeho použití v ochranné funkci.

---

¹⁶² Zajímavými případy bylo např. užití znaku ČK ve spojení se slovy „První počítačová pomoc“, „První pivní pomoc“ či zhotovení fasády jednoho velkého bytového domu ozdobené soustavou červených křížů...

Ediční činnost

Český červený kříž i zde navazuje na tradice svých předchůdců. Kromě periodika *Noviny Červeného kříže* vydává především opory k jednotlivým programům – ediční řady jsou První pomoc, Publikace pro děti, Hnutí Červeného kříže a mezinárodní humanitární právo, Bezpříspěvkové dárcovství krve a ostatní publikace (kam patří např. tematika krizové připravenosti a humanitárních jednotek). Od 90. let jde o osm desítek titulů. V soutěži **Fénix content marketing** je opakovaně oceňován např. Magazín mladého zdravotníka a ČČK za něj rovněž získal Zvláštní ocenění za edukační přínos. O úspěchu publikací ČČK svědčí i to, že např. učebnice *Zdravotník zotavovacích akcí* se od roku 2002 dočkala již osmi revidovaných vydání.

Zahraniční humanitární pomoci

ČČK přirozeně pokračuje v poskytování pomoci do zahraničí. Mnohdy je pomoc poskytována prostřednictvím ČČK, jako součásti Mezinárodního červeného kříže, jediným „humanitárním koridorem“ do míst zasažených válkami. Partnerem bývá zpravidla místní národní společnost ČK nebo ČP.

Uvedme několik příkladů, neboť dlouhý detailní přehled pomoci je obsahem následující kapitoly věnované programovým činnostem ČČK.

První pomoci organizované již samostatným Českým červeným křížem směřovaly přirozeně do států **bývalé Jugoslávie**. Zajímavým projektem byla dále rekonstrukce pavilonu urologie bělehradské nemocnice Dr. Dragiši Mišoviće poškozené nálety NATO (celkem bylo na rekonstrukci vynaloženo 51,6 milionu Kč poskytnutých vládou ČR a dokončena byla v roce 2006).

Nevšední byla i pomoc směřující v roce 2003 do **Iráku** (realizována byla opět za přispění vlády ČR), jejímž obsahem byl zdravotnický materiál, zařízení pro JIP a operační sál, chirurgické nástroje apod. v hodnotě 32,2 mil. Kč.

A konečně ze současnosti můžeme připomenout pomoc poskytovanou na podporu zdravotní péče v **Sýrii**, která byla zpočátku jen finanční, ale od roku 2016 již – za podpory MZV – dopravujeme pomoc materiální (zdravotnický materiál a přístroje i mobilní ošetřovny). Pomoc, kterou v červnu 2016 dopravil do Damašku letecky ČČK, byla současně první pomocí do srdce Sýrie ze zemí EU od počátku konfliktu.¹⁶³

Schopnost poskytovat zdravotní péči a humanitární asistenci podporuje ČČK i v případě **Ukrajinského červeného kříže** – zejména formou dodávek materiální pomoci, a to od počátku nepokojů na Majdanu až po současný ozbrojený konflikt na východě země. Kromě jiného jde o dodávku vozidel – ambulancí a velkého množství zdravotnického materiálu.¹⁶⁴

¹⁶³ Pomoc doprovázeli prezident ČČK Marek Jukl a ředitel Úřadu ČČK Josef Konečný.

¹⁶⁴ Např. v únoru 2015 byla v rámci tzv. humanitárního konvoje, jehož vypravení se zúčastnil i předseda vlády ČR Bohumil Sobotka, dopravena pomoc ČČK v hodnotě 1,75 mil. Kč, kterou představovalo 20 palet s téměř 4 tunami zdravotnického materiálu. Další materiál konvoje zajišťovala Správa státních hmotných rezerv. Dopravu konvoje a předání pomoci zajišťoval ČČK, vlastní dopravu pak HZS ČR. Oblibu zdravotníků Ukrajinského červeného kříže si získaly např. traumasety speciálně vyvinuté ČČK pro poskytování zdravotní péče v místech bojů. Ukrajínští kolegové také ocenili již celkem 10 vozidel – ambulancí, které ČČK dodal pro potřeby zdravotnických jednotek Ukrajinského červeného kříže.

Zahraníční pomoci stály již u počátku existence ČSČK, jehož sté výročí založení si připomínáme. Jsou projevem solidarity v rodině více než 190 národních společností patřících do Mezinárodního hnutí ČK a ČP. Jeho celosvětová povaha umožňuje efektivně pomáhat přímo v místech, kde se lidské utrpení rodí. Nezřídka dokáže lidskému utrpení i předcházet. V této publikaci jsme zaznamenali i to, že pomoc je v rámci Červeného kříže **vzájemná** – vzpomeňme zahraniční pomoc směřující prostřednictvím ČSČK na Slovensko po první světové válce, připomeňme rozsáhlou zahraniční podporu po válce druhé. Z blízké minulosti to pak byla například pomoc poskytovaná při velkých povodních v letech 1997, 2002 a 2009. Celosvětové zastoupení složek ČK a ČP také umožňuje minimalizovat náklady nutné na dopravu pomoci.

Zahraníční pomoci financuje ČČK z Fondu humanity ČČK, kam své příspěvky mohou poskytovat občané i právnické osoby, a z příspěvků státu získaných zejména v grantových soutěžích, především Ministerstva zahraničních věcí.

Každoročně také ČČK poskytuje finanční příspěvek na činnost Mezinárodnímu výboru ČK a Mezinárodní federaci společností ČK a ČP.¹⁶⁵

¹⁶⁵ Výše příspěvku se pohybuje kolem 2 milionů Kč ročně.

Humanitární konvoj s pomocí vlády a ČČK dorazil za doprovodu ČČK do Kyjeva, 17. 2. 2015

Současné činnosti

Českého
červeného kříže

Jana Majrichová

1. Výuka a poskytování předlékařské první pomoci

Cílem tohoto celospolečensky přínosného projektu je seznamovat širokou veřejnost, děti a mládež s principy ochrany zdraví, záchrany života a naučit je prakticky ovládat především život zachraňující úkony. Dalším cílem je získat pro zdravotnické služby nové členy ČČK a vyškolit je v základních znalostech pro práci dobrovolníků.

Projekt má vlastní strukturu, která svými stupni pokrývá všechny věkové kategorie a cílové skupiny a školení jsou určena pro všechny věkové kategorie – od dětí v mateřských školách až po dospělé. Tyto stupně na sebe navazují a každý další stupeň rozšiřuje možnosti dobrovolníka uplatnit své znalosti v rámci projektu i v praxi. Na projekt **Výuka první pomoci dětí a mládeže** potom plynule navazuje projekt **Výuka první pomoci dospělých**.

Kurzy první pomoci organizují Oblastní spolky ČČK a jsou buď specializované například pro uchazeče o řidičský průkaz, zdravotníky zotavovacích akcí, pro příslušníky tísňových složek, sanitáře, sanitářky, pracovníky v sociálních službách, nebo pro zájemce, kteří si chtějí rozšířit své znalosti a umět poskytnout první pomoc. Dále jsou nabízeny kurzy s tematikou základů první pomoci, první pomoci u dětí, život zachraňující úkony, přičemž složitosti kurzů je samozřejmě přizpůsoben i jejich časový rozsah. V neposlední řadě jsou to školení první pomoci pro zaměstnance nejrozličnějších podniků a institucí, zejména těch, kteří jsou zaměstnavatelem určeni pro poskytování první pomoci na pracovišti.

V roce 2003 hostila Praha Evropskou soutěž v poskytování první pomoci (FACE), foto ze zahájení soutěže na holešovickém Výstavišti

Zásadním metodickým materiálem pro výuku první pomoci jsou Standardy poskytování první pomoci¹⁶⁶, které lze nalézt na webových stránkách ČČK¹⁶⁷.

Součástí šíření znalostí první pomoci jsou i ukázkové akce s možností zapojení veřejnosti např. při Světovém dnu první pomoci, na akcích pořádaných samosprávnými celky a na akcích integrovaného záchranného systému. Pořádány jsou také ve školách či organizacích pracujících s dětmi a mládeží.

Od roku 1994 proškolil v první pomoci ČČK 746 556 dospělých a 494 549 dětí. V těchto úctyhodných číslech není navíc zohledněn v první pomoci proškolený počet uchazečů o řidičský průkaz, kterých je v průměru každoročně kolem 25 000. Počty proškolených dětí zahrnují jen celoplošný projekt. I mimo něj však probíhá řada aktivit – např. v letech 2012 až 2018 v projektu Kraje Vysočina vyškolil ČČK 18 042 dětí na základních a středních školách.

¹⁶⁶ Standardy první pomoci jsou schváleny ministry zdravotnictví, obrany, vnitra, školství, mládeže a tělovýchovy a dopravy jako závazné pro výuku první pomoci laiků na území ČR. Jejich obsah je pravidelně porovnáván s vývojem medicínských poznatků a s ohledem na vydání nejnovějších International first aid and resuscitation guidelines publikovaných v roce 2016 MFČK byly zatím v poslední verzi vydány v roce 2017.

¹⁶⁷ www.cervenykriz.eu

Součástí výuky první pomoci je i realistické znázornění poranění

Výuka první pomoci dětí a mládeže

S výukou první pomoci začíná ČČK už u dětí, kterým se dá zábavným způsobem vnuknout základní myšlenka tohoto projektu – záchrana života – pomoc druhému. To, že seznamování se s principy ochrany zdraví je nejučinnější u dětí školního věku a mládeže, vyplývá nejen z výše uvedeného, ale je to ověřeno dlouholetou praxí – ČČK prostřednictvím tohoto projektu působí na širokou škálu dětí v celé ČR již několik desítek let. Zároveň připravuje a vychovává vlastní členskou základnu, která plynule navazuje na seniorský program a začlenění do systému záchranných jednotek.

Český červený kříž vydává pro tyto účely řadu výukových pomůcek a školí učitele-zdravotníky, kteří ve školách mohou za podpory a pomoci ČČK vést zájmové kroužky mladých zdravotníků. Školení probíhá v normách Mladý zdravotník I. a II. stupně (10 a 16 hodin výuky žáků základních škol a víceletých gymnázií) a Zdravotník ČČK Junior (20 hodin výuky mládeže ve věku 16–18 let). Od 1. 1. 2018 je spuštěn moderní interaktivní vzdělávací portál www.mladyzdravotnik.cz.

Děti – mladí zdravotníci z I. stupně základních škol – se každoročně zúčastňují Soutěží mladých zdravotníků. Starší děti (mladí zdravotníci II. stupně) mimo soutěže absolvují pobytové akce spojené s výukou první pomoci – tzv. okresní studijní středisko, kde se zdokonalují zejména v praktickém poskytování první pomoci. Pomáhají při školení mladších dětí. Mladí lidé na středních školách se účastní soutěží družstev první pomoci, absolvují regionální studijní střediska, kde si procvičují opět především praktickou první pomoc, zabezpečují zdravotnické dozory na kulturních a sportovních akcích, školí mladé zdravotníky, připravují pro ně soutěže, studijní střediska atd.

Výhodou projektu Výuka první pomoci dětí a mládeže je především to, že je určen pro věkové skupiny, které jsou nejvíce přístupné aktivnímu zájmu o tuto problematiku. Jednotlivé části projektu tvoří na sebe navazující systém a právě absolventi celého systému bývají v oblasti laického poskytnutí první pomoci aktivní i v dospělém věku.

Práce zájmových kroužků mladých zdravotníků

V rámci výuky první pomoci dospělých organizuje Český červený kříž řadu typů kurzů a školení, včetně přípravy zdravotnických pracovníků:

Školení jsou organizována Oblastními spolky ČČK a Úřadem ČČK. Kromě níže uvedených norem první pomoci uskutečňují některé OS ČČK též akreditované kvalifikační kurzy, a to Sanitář (Olomouc, Kutná Hora), Pečovatel osob vyššího věku (Liberec) a Pečovatel nezdavatnických zařízení (Nymburk). Oblastní spolky pořádají též kurzy užití AED¹⁶⁸.

¹⁶⁸ AED – automatizovaný externí defibrilátor je přístroj určený k laické resuscitaci, postiženému srdci podá elektrický výboj (tzv. defibrilace). AED je schopno automaticky rozlišit mezi defibrilovatelnými a nedefibrilovatelnými rytmy.

Život zachraňující úkony

Čtyřhodinové školení je určeno pro všechny, kteří chtějí znát alespoň základní život zachraňující úkony (KPR, bezvědomí, masivní krvácení). Je rovněž základem pro školení první pomoci v podnicích, která jsou samozřejmě přizpůsobována specifickým daného provozu.

Základy první pomoci

Dvanáctihodinová norma je určena pro širokou veřejnost a je zaměřena na základy první pomoci včetně praktického nácviku. ČČK je pro tuto normu držitelem certifikátu Evropské komise pro první pomoc „EFAC“, průkazy mají mezinárodní platnost.

Základní norma zdravotnických znalostí pro pedagogické pracovníky

Rozšiřuje normu Základy první pomoci o osmihodinový modul, je určena pro pedagogické pracovníky, zaměřena na poskytování první pomoci u dětí a je akreditována Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

První pomoc pro příslušníky tísňových složek

Čtyřicetihodinová norma výuky první pomoci je určena pro členy hasičských záchranných sborů, a to profesionálních i dobrovolných, příslušníky Policie ČR, městské policie i příslušníky ostatních zdravotnických složek integrovaného záchranného systému.

Zdravotník zotavovacích akcí

Norma s obsahem v rozsahu 41 hodin je určena pro zdravotníky zotavovacích akcí a je akreditována Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Její absolventi jsou, v souladu se zákonem č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, v platném znění, oprávněni vykonávat funkci zdravotníků na zotavovacích a podobných akcích pro děti a školách v přírodě. Pro absolventy pořádají OS ČČK pravidelné doškolovací semináře.

Dobrovolná sestra ČČK

Kurz navazuje na Základní normu zdravotnických znalostí a s rozsahem 57 hodin dává absolventům možnost zajišťovat zdravotnické služby na různých akcích včetně zotavovacích. Absolventi dále mohou působit jako zdravotníci v případě mimořádných událostí a jako členové zdravotnických sekcí Humanitárních jednotek ČČK. V obsahu kurzu je obsáhle zastoupena samozřejmě i péče o nemocné. Tento kurz má svou dlouhou historii, kdy v této oblasti plní ČČK úkoly vyplývající z Ženevských úmluv, dodatkových protokolů a z přijatého zákona č. 126/1992 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o ČSČK, jako výlučně uznávaná pomocná organizace vojenské zdravotnické služby a eviduje nyní 434 dobrovolných sester ČČK. Ročně je vyškoleny kolem sedmi desítek nových sester.

Školení zdravotnických instruktorů ČČK

Zdravotnický instruktor Českého červeného kříže je oprávněn školit veškeré ostatní nižší normy první pomoci v ČČK a je to nejvyšší možné dosažitelné vzdělání v rámci ČČK. Školení mohou absolvovat pouze členové ČČK starší 18 let. Dalšími podmínkami jsou absolvování min. 41hodinové normy Zdravotník zotavovacích akcí či 57hodinové normy Dobrovolná sestra ČČK. Při rozsahu školení 56 hodin je tedy instruktor proškolen v rozsahu 108–125 hodin, což zajišťuje skutečně velmi dobré znalosti a didaktické dovednosti pro školení první pomoci. Platnost průkazu instruktora ČČK je 5 let, přičemž pro zachování odborné úrovně aktivních instruktorů jsou každoročně pořádány doškolovací kurzy. ČČK má v současné době 812 zdravotnických instruktorů.

Maskérské kurzy

Taktéž každoročně jsou Českým červeným křížem pořádány maskérské kurzy. Zde se účastníci naučí realisticky znázorňovat nejrůznější poranění (např. zlomeniny, tepenné krvácení atd.). Absolventi kurzu získají průkaz maskéra ČČK. Jejich dovednosti jsou pak využívány např. na soutěžích v poskytování první pomoci, ukázkách pro veřejnost, ale i pro jiné subjekty (cvičení složek IZS apod.). Maskéři se rovněž účastní doškolovacích kurzů, aby byli seznámeni s aktuálními směry ve znázorňování poranění.

Zdravotnická příprava uchazečů o řidičský průkaz

Šestihodinový rozsah výuky uchazečů o řidičský průkaz v autoškolách včetně praktického výcviku v poskytování první pomoci je dán zákonem č. 247/2000 Sb., o získávání odborné způsobilosti k řízení motorových vozidel. Na tuto normu je ČČK držitelem certifikátu Evropské komise pro první pomoc a ročně v ní proškolí v průměru kolem 25 000 uchazečů o řidičský průkaz.

Zdravotnické dozory

V oblasti první pomoci je tradiční činností ČČK také zajišťování zdravotnických dozorů na společenských, sportovních, kulturních a podobných akcích. Tyto dozory lze dohodnout na místě příslušném OS ČČK nebo – v případě rozsáhlých akcí – na Úřadu ČČK. Ročně zabezpečí dobrovolníci ČČK dozor na téměř 4 000 akcí.

2. Bezpríspevkové dárcovství krve

Získávání bezpríspevkových dárců krve či krevních složek je tradiční činností ČSČK, resp. ČČK již sedm desítek let a jejich morální oceňování více než půl století. Tento projekt zahrnuje mimo uvedeného i propagaci a spolupráci s transfuzními zařízeními a jednorázové projekty zaměřené například na získávání prvodárců z řad studentů středních a vysokých škol.

Zájem na bezplatnosti dárcovství krve není jen morální. Důvodem, proč výhradně bezpríspevkové dárcovství je hodno podpory a tito dárci též morálního ocenění, je hlavně zájem bezpečnosti transfuzního přípravku, tedy zájem bezpečnosti příjemce – nemocného člověka, kterému má krev či jiný transfuzní přípravek navrátit zdraví či zachránit život. Statistický, mnohokrát prokázaný fakt hovoří jasně – finanční motiv, tedy vidina přímé platby za konkrétní odběr, přivádí do řad dárců jedince, který je z tohoto důvodu ochoten zatajit důležité údaje o sobě, svém chování a zdravotním stavu. Pomineme-li již samu nelogičnost spojení „platba“ a „dar“, je třeba předně uvést, že podpora bezplatného dárcovství je celosvětovým trendem, který se prosazuje od šedesátých let 20. století, kdy se MFČK obrátila s výzvou na všechny národní společnosti, aby podpořily rozvoj dárcovství oproštěného od finančních motivů. Podrobnosti k historii jsou uvedeny v minulých kapitolách této knihy.

Krev hraje v současné medicíně nezastupitelnou a stále rostoucí roli. Je jí potřeba při těžkých úrazech, operacích, léčbě otravy. Jsou na ni odkázáni např. lidé léčení s umělou ledvinou, se zhoubnými nemocemi krve a další. Vyrábí se z ní léky. S rozvojem dalších léčebných metod roste stále i potřeba krve získávané od dárců. Krev potřebnou pro pacienty v českých nemocnicích není možné uměle vyrobít ani dovézt odjinud. Denně se v nemocničních transfuzních zařízeních v ČR odebere krev a její složky od cca 2 400 dárců!

Oceňování bezpříspěvkových dárců krve

Oceňování bezpříspěvkových dárců krve Českým červeným křížem má za cíl zvýšit společenskou vážnost bezpříspěvkového dárcovství krve a dárců krve samotných. ČČK již více než půl století pravidelně oceňuje bezpříspěvkové dárcce krve (BDK) těmito vyznamenáními:

Krůpěj krve:

Uděluje se za první odběr. Předává se na transfuzní stanici.

Bronzová medaile

prof. MUDr. Jana Janského:

Uděluje se za 10 odběrů. Předává OS ČČK zpravidla přímo na transfuzní stanici. Z přiložené tabulky plyne, že každoroční počet oceněných touto medailí se v poslední době nemění a získávání pravidelných bezpříspěvkových dárců se tedy ČČK daří.

Přijetí dárců krve a představitelů ČČK
18. 11. 2015 v Lánech

Plaketa „Dar krve – dar života /
Donum sanguinis – donum vitae“

Stříbrná medaile

prof. MUDr. Jana Janského:

Uděluje se za **20** odběrů. Předává OS ČČK na slavnostním shromáždění. Za poslední desetiletí bylo touto medailí oceněno téměř sto tisíc dárců.

Zlatá medaile

prof. MUDr. Jana Janského:

Uděluje se za **40** odběrů. Předává OS ČČK na slavnostním shromáždění.

Zlatý kříž ČČK 3. třídy:

Uděluje se za **80** odběrů. Předává OS ČČK na slavnostním shromáždění.

Zlatý kříž ČČK 2. třídy:

Uděluje se za **120** odběrů. Předává slavnostně ČČK na celokrajském shromáždění.

Zlatý kříž ČČK 1. třídy:

Uděluje se za **160** odběrů. Předává ČČK na celostátním slavnostním shromáždění, přičemž počet oceněných každoročně stoupá. Tradicí je každoroční setkání některých z oceněných s manželkou prezidenta republiky.

Plaketa ČČK Dar krve - dar života /

Donum sanguinis - donum vitae:

Uděluje se za **250** odběrů. Plaketu, nejvyšší vyznamenání, předává ČČK na celostátním slavnostním shromáždění, které se koná jednou za dva roky.

11. 4. 1996 – přijetí dárců krve a představitelů ČČK prezidentem republiky (zcela vlevo prezident ČČK Zdenko Vlček)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Průměr	CELKEM
Bronzová	12 582	12 275	12 097	11 872	11 748	12 104	12 240	12 426	12 081	11 756	11 848	12 094	133 029
Stříbrná	8 605	8 906	9 065	9 157	8 348	8 620	8 389	8 259	8 464	8 398	8 457	8 606	94 668
Zlatá	4 905	5 261	5 627	5 658	5 497	5 505	5 845	5 756	5 748	5 749	5 494	5 550	61 045
Zlatý kříž III. třídy	807	933	1 147	1 357	1 475	1 654	1 763	1 860	2 018	2 122	2 267	1 582	17 403
Zlatý kříž II. třídy	164	226	246	304	394	489	539	647	748	801	904	519	5 706
Zlatý kříž I. třídy	70	73	101	120	131	188	262	251	303	396	457	264	2 108
Plaketa Dar krve – dar života		do r. 2008 24		14		22		92		155			307

OD ROKU 1990 DO ROKU 2017
OCENIL ČČK 700 143 BEZPŘÍSPĚVKOVÝCH DÁRCŮ KRVE

3. Sociální činnosti

Sociální činnosti jsou tradiční součástí práce Českého červeného kříže a jsou postaveny jednak na dobrovolné práci členů a dobrovolníků Českého červeného kříže na úrovni oblastních spolků a místních skupin ČČK, jednak na práci profesionálů.

ČČK organizuje dobrovolnou pečovatelskou službu, pomoc ohroženým skupinám obyvatel, akce pro staré, nemocné a tělesně postižené občany, ošacovací střediska (Domažlice, Mělník, Ústí nad Orlicí a další) apod., přičemž průměrně poskytnou dobrovolné pečovatelky oblastních spolků bezplatnou péči ročně cca 400 starým, nemocným, tělesně postiženým a imobilním pacientům.

Sociálních zařízení poskytujících profesionální péči, jejichž zřizovatelem nebo provozovatelem je ČČK, nalezneme po celé republice několik desítek.

Domácí ošetrovatelskou péči Alice¹⁶⁹, poskytující zdravotní ošetrovatelskou péči v domácnosti zdravotními sestrami (včetně základní rehabilitace a poskytování ošetrovatelských pomůcek), provozují dlouhodobě a úspěšně oblastní spolky ČČK v okresech Blansko, České Budějovice, Děčín, Kutná Hora, Mělník, Praha 9, Písek, Tachov, Litoměřice, Teplice, Trutnov. Profesionální pečovatelskou službu potom Brno, České Budějovice, Tachov, Děčín, Strakonice, Blansko, Praha 9, Zlín. Zdravotní služby, respektive následnou péči a paliativní péči poskytují již od roku 2004 Dům péče ČČK, který provozuje Oblastní spolek ČČK Mladá Boleslav.

Oblastní spolky ČČK provozují různé typy sociálních zařízení, ve kterých nalézají pomoc ohrožené skupiny obyvatelstva, např. azylové domy pro matky s dětmi (Beroun, Kladno, Jičín, Svitavy), pro muže (Louny), domy pro seniory (Praha 9, Karviná, Ostrava, Ústí nad Orlicí), pro osoby bez přístřeší (Zlín, Přerov, Český Krumlov), osoby potřebující překlenovací bydlení (Olomouc) nebo pro imobilní osoby (Teplice, Brno).

V oblasti sociální činnosti jsou tradičně pořádány i rekondiční pobyty pro seniory a taktéž přednáškové akce nejen jednorázové, ale i pravidelné, např. i Akademie třetího věku či Univerzita třetího věku. Přednáškových akcí se ročně účastní kolem 10 000 seniorů. Mnoho spolků poskytuje i poradenské služby v různých specializovaných oblastech týkajících se např. hygieny nebo sociálně patologických jevů (Mělník, Nymburk, Písek).

Sociální činnost jednotlivých spolků je velice různorodá. Dechový rehabilitační stacionář pro děti, který umožňuje denní pobyt zdravotně oslabeným dětem ve věku od 2 do 6 let, je v Litoměřicích provozován oblastním spolkem ČČK již 26 let. Dopravní zdravotní službu ČČK v Liberci, Jihlavě a Pelhřimově využívají klienti také již více než dvě desetiletí, v Prachaticích oblastní spolek ČČK poskytuje terénní ambulantní službu pro osoby ohrožené domácím násilím, kontaktní protidrogová centra zřídil Oblastní spolek ČČK Litoměřice a OS ČČK Nymburk.

Domy pro seniory provozuje i národní společnost ČČK, a to v Moravském Písku, Ostrožské Nové Vsi a v Praze. Tato zařízení poskytují ubytovací služby pro seniory a služby asistenční, zdravotní, nepřetržitý dohled a ostrahu, ordinaci smluvního lékaře, zajištění dovozu nákupů, jídelnu a další.

¹⁶⁹ Více viz kapitola II. 7. „poskytování zdravotní péče, řešení mimořádných situací“.

4. Help Trans - pomoc v pohybu

Projekt s cílem umožnit občanům s handicapem běžné činnosti, když s ohledem na své postižení potřebují průvodce, výchova mladých lidí k sociálnímu citění, humánním přístupům k handicapovaným, tedy projekt velmi úzce související s posláním ČK. Příprava projektu proběhla v letech 1990 a 1991, v roce 1992 se projekt rozběhl a realizoval v Ostravě, Olomouci a Praze, poté se rozšířil po celém území ČR. Do projektu je nyní zapojeno 13 oblastních spolků ČČK. Ke standardní náplni projektu můžeme jmenovat poskytování služeb a doprovodů tělesně postiženým a nevidomým občanům. Help Trans zahrnuje jednak provoz dispečinků, které zajišťují osobní asistence, nákupy, návštěvy a jiné aktivity, ale dále i senior dopravu, která nabízí speciální sociální přepravu seniorům, osobám se zdravotním postižením a rodičům s dětmi. Dále probíhaly jednorázové akce pro handicapované, z nichž jmenujme např. Help Trans víkendy v Českých Budějovicích, Domažlicích, Liberci, Ostravě. Za nejprestižnější akci konanou v rámci tohoto projektu se dá jednoduše považovat v minulosti každoročně pořádaná výstava rehabilitačních pomůcek a hudební festival Dny zdravotně postižených Vivat Vita, Olomouc.¹⁷⁰ Počet klientů oblastních spolků se v dnešní době přiblížil 3 000, dobrovolníci s nimi v roce 2017 uskutečnili 3 683 jízd.

5. Projekt děti

Projekt pro zájemce o práci s dětmi a mládeží, cílem je výchova dětí k humanitě formou soutěží, her, kroužků, táborů a výletů, tedy zajištění volnočasových aktivit pro děti a mládež od 6 do 26 let, včetně jedinců ohrožených sociálním vyloučením. Záměrem je nabídnout a na regionální úrovni realizovat členy ČČK aktivity, které jsou určeny i pro nečleny ČČK tak, aby byl volný čas dětí a mládeže smysluplně využíván. S činností ČČK se tak seznamuje široká veřejnost a poznává jeho historii, principy, působnost, učí se základem první pomoci a sociálnímu citění.

6. Kurz „Rozumíme si, pomáháme si“

Pro ty, které zajímá problematika osob s různými typy postižení (zrakovým, sluchovým, tělesným či mentálním) či seniorů, kteří potřebují pomoci zjistit, jak se k těmto osobám chovat, jak s nimi komunikovat a jak (nejen) jim v případě potřeby poskytnout první pomoc a následnou péči, usku-
tečňuje ČČK od roku 2018 kurz s názvem „Rozumíme si, pomáháme si“.

Kurz v rozsahu 8 hodin je interaktivní a je určen pro širokou veřejnost, pedagogické pracovníky a pracovníky veřejných institucí i jiných subjektů (dopravců, hotelů, bank apod.), kterým usnadní přístup ke klientům se specifickými potřebami a zvýší tak kvalifikaci personálu.

---

¹⁷⁰ Tradiční setkání postižených probíhalo až do roku 2010.

7. Rekondiční pobyty pro zdravotně postižené děti

Český červený kříž prostřednictvím svých oblastních spolků každoročně organizuje tuzemské i zahraniční rekondiční pobyty pro děti do 17 let.

Rekondiční pobyty jsou určeny pro zdravotně postižené děti z celé republiky, které se v důsledku jakéhokoli chronického onemocnění nebo z nutnosti zvýšeného zdravotnického dohledu nemohou zúčastnit pobytu jiného typu. Pobyty jsou koncipovány jako pokračování léčebně preventivní, rehabilitační a výchovné péče poskytované těmto dětem v průběhu roku.

Tuzemské rekondiční pobyty jsou organizovány nejčastěji pro děti se středně významnými ortopedickými vadami, epilepsií, s astma bronchiale, alergiemi a dalšími civilizačními chorobami. Přihlášky přijímají jednotlivé oblastní spolky na základě doporučení odborných lékařů. Zahraniční rekondiční pobyty jsou zaměřeny na děti postižené astma bronchiale, atopickým ekzémem a psoriázou. Každého pobytu se zúčastňuje lékař, střední zdravotničtí pracovníci a další pracovníci.

Pobyty jsou realizovány jednak v rámci dotace MZ (od rozdělení ČSČK a vzniku ČČK v roce 1993 se těchto pobytů zúčastnilo přes 75 000 dětí), jednak OS ČČK pořádají i další rekondiční pobyty, pro jejichž financování nalézají jiné zdroje. Například za léta 2010–2017 činil počet účastníků pobytů realizovaných v rámci dotace MZ jednu třetinu¹⁷¹ účastníků všech pobytů pořádaných ČČK.

8. Příprava na mimořádné události a krizové situace

Poskytování pomoci při katastrofách a jiných mimořádných událostech je jedním z tradičních úkolů Červeného kříže zakotvených v zákoně. Připravenost na katastrofy patří proto mezi hlavní projekty Českého červeného kříže a souvisí i s následným poskytováním a organizací rozdělování humanitární pomoci, se kterou se můžeme blíže seznámit v další kapitole, kde je činnost členů a dobrovolníků ČČK a výsledky humanitární pomoci, která byla prostřednictvím ČČK realizována, rozepsána podrobněji.

Humanitární jednotky ČČK jsou hlavním nástrojem programu připravenosti na katastrofy. Tento poměrně nový systém byl vybudován v úzké spolupráci s Německým červeným křížem, který má na tomto poli bohaté zkušenosti. Při tvorbě struktury humanitárních jednotek bylo vycházeno ze světových statistik, z nichž vyplývá, že při katastrofách velkého rozsahu nalezneme na místě neštěstí 20 % těžce zraněných, 40 % lehce zraněných a 40 % nezraněných.

O těžce zraněné se postarají v rámci IZS v ČR profesionální složky, ale právě druhosledové jednotky, což jsou Humanitární jednotky ČČK, jsou zaměřeny na lehce zraněné a nezraněné osoby, jejichž počet dohromady představuje více než polovinu všech postižených.

¹⁷¹ Přesně šlo o 33,6 % účastníků.

Humanitární jednotky jsou zřízeny při 47 Oblastních spolicích ČČK, je v nich cca 1 000 členů ČČK a centrálně je zřízen Ústřední krizový tým ČČK. Jedna humanitární jednotka ČČK má zpravidla 21 členů a poskytuje první pomoc raněným v návaznosti na zasahující profesionální zdravotnickou záchranou službu, ošetrovatelskou péči o odsunuté osoby (zdravotnická sekce), zabezpečuje nouzové ubytování osob odsunutých z místa neštěstí (ubytovací sekce), zajišťuje nouzové stravování osob odsunutých z místa neštěstí, poskytuje potřebné sociální a psychologické pomoci, vede registraci odsunutých osob, jejich vybavení ošacením a základními hygienickými potřebami. Spolupráce v případě potřeby s Pátrací službou ČČK při vyhledávání a spojování členů rozdělených rodin (psychosociální sekce) je samozřejmostí. Humanitární jednotky jsou materiálně a technicky pro dané úkoly vybaveny (krajské sklady, ústřední sklad ČČK).

V HUMANITÁRNÍCH JEDNOTKÁCH JE MOMENTÁLNĚ VÍCE NEŽ TISÍC ČLENŮ ČČK

V rámci vzdělávání velitelů a členů humanitárních jednotek organizuje Český červený kříž kurzy a školení:

Velitel humanitárních jednotek

Kurz pro velitele humanitárních jednotek organizovaný Úřadem ČČK v rozsahu 28 hodin je zaměřen na rozšíření znalostí v oblasti krizového managementu (místo ČČK v bezpečnostním systému ČR, základy legislativy), standardů psychosociální péče, vedení týmu, komunikace v týmu a zpracování dokumentace krizové připravenosti. Absolventi se seznamují i se základy topografie a radiokomunikace.

Člen humanitárních jednotek

Kurz pro členy humanitárních jednotek v rozsahu 12 hodin je zaměřen na rozšíření znalostí v oblasti základních principů ČK, základy krizového managementu, standardů psychosociální péče a standardní typové činnosti týkající se členů humanitárních jednotek, jako je nouzové ubytování a provoz evakuačních středisek, distribuce humanitární pomoci, používání vybavení humanitárních jednotek včetně bezpečnosti práce. Členové humanitárních jednotek se seznamují i se základy topografie a radiokomunikace.

Základy psychosociální podpory

Psychosociální podpora a pomoc jako základní platforma druholedové pomoci v případě mimořádných událostí a krizových situací je v základech obsahem tohoto šestnáctihodinného kurzu. Kurz je určen pro členy psychosociálních sekcí humanitárních jednotek, kteří se v průběhu kurzu teoreticky i prakticky v modelových situacích seznamují se základy psychosociální pomoci.

Sýrie: Mobilní ambulance Syrského arabského červeného půlměsíce z dodávky ČČK v r. 2017

Improvizovaná tisková konference ČČK a SARC – Damašek, 5. 6. 2016 (druhý zprava prezident ČČK M. Juřl, pak prezident SARC A. Attar, velvyslankyně ČR E. Filipi a ředitel Úřadu ČČK J. Konečný)

9. Humanitární pomoc

Při poskytování humanitární pomoci se národní společnosti ČK a ČP primárně soustřeďují na pomoc na území vlastního státu, v případě potřeby však podporují i mezinárodní pomoc organizovanou složkami Mezinárodního hnutí ČK a ČP. K financování projektů humanitárních pomoci využívá ČČK prostředků Fondu humanity ČČK¹⁷². Protože se jedná o činnost nepřetržitou a soustavnou, nebylo by možné popsat zde všechny humanitární pomoci, které naše národní společnost poskytla a průběžně stále poskytuje, nelze ani napsat, že zmiňujeme ty nejdůležitější. Každá, i sebemenší pomoc je pro příjemce nejdůležitější... Zmiňujeme ty, které byly ve svém rozsahu největší a objem poskytnutých prostředků nejrozsáhlejší:

¹⁷² Fond humanity ČČK byl mimo jiné zřízen za účelem zmírňování útrap v případě válečných stavů, katastrof a jiných mimořádných událostí ohrožujících životy, zdraví a majetek lidí formou okamžité humanitární pomoci a následně pomoci při likvidaci následků těchto stavů a událostí. Ve prospěch Fondu humanity koná ČČK veřejnou sbírku.

Povodně 1997

Povodněmi v roce 1997 bylo postiženo 32 okresů České republiky a zasaženo a zcela či částečně zničeno 299 obcí. Do pomoci se zapojily okamžitě krizové štáby oblastních spolků ČČK, pracovalo v nich 303 osob, dále aktivně pomáhalo 981 členů ČČK, M-ČČK a Vodní záchranné služby ČČK a 1 949 dobrovolníků ČČK.

Pomoc byla rozdělena do dvou etap. I. etapa zahrnovala okamžitou humanitární pomoc, materiální pomoci, organizaci veřejné sbírky a spolupráci se zúčastněnými složkami. Do postižených oblastí bylo vypraveno 2 900 aut s materiální pomocí o objemu 9 000 tun. Jednalo se především o balenou pitnou vodu, trvanlivé potraviny, hygienické, dezinfekční a úklidové prostředky, ložní prádlo a prostředky na ochranu proti hmyzu.

Na povodňovém kontu Fondu humanity ČČK se sešlo 565 milionů Kč od více než 60 000 dárců. Největší finanční částky přišly od Německého ČK (na obnovu bydlení a přímou finanční pomoc celkem 10 500 000 německých marek), přispěly i Velvyslanectví USA, Dánské velvyslanectví, Mezinárodní federace ČK a ČP, Slovenský ČK, Norský ČK, Maďarský ČK, Švýcarský ČK a mnoho dalších. Na čerpání a vyúčtování finančních prostředků dohlížel výbor¹⁷³, zřízený 16. 7. 1997, který měl za cíl zajistit nezávislý dohled.

II. etapa byla rozdělena na několik samostatných projektů. Projekt „Přímá finanční pomoc“, kdy bylo ve spolupráci s městskými a obecními úřady přímo v místech povodní rozděleno do 15 200 domácností celkem 141 201 000 Kč. Projekt „Obnova bydlení“ a v rámci něj rozdělená částka 214 018 052 Kč pomáhala těm, jejichž obydlí bylo při povodních zničeno a spočívala ve výstavbě tzv. minimálních povodňových domků (výstavba těchto 67 domů byla realizována ČČK), dále v poskytnutí finančního příspěvku v maximální výši 200 000 Kč na koupi či výstavbu bytu nebo domku postiženým rodinám a též v příspěvku (pro 137 seniorů) na umístění do nově postavených domů s pečovatelskou službou. V rámci projektu „Oprava obydlí“ přispěl ČČK 168 rodinám na opravu poničených domů celkovou částkou 6 617 000 Kč. Největším samostatným projektem ČČK byla ovšem výstavba domů s pečovatelskou službou, kdy byly vystavěny domy s pečovatelskou službou v Hulíně, Loučném nad Desnou, České Vsi, Napajedlech a v Litovli.

¹⁷³ Předseda dohlížecího výboru Ing. Jiří Maroušek, předseda představenstva ČKD Praha Holding, a. s., Ing. Jindřich Vodička, ministr práce a sociálních věcí, Zdeněk Svěrák, herec a scenárista, Mgr. Jarmila Vršťalová, předsedkyně Oblastní výkonné rady ČČK Hodonín, a MUDr. Zdenko Vlček, prezident ČČK.

Povodně 2002

Povodněmi bylo na sklonku léta 2002 v České republice postiženo 46 okresů, evakuováno bylo téměř 220 000 lidí, zahynulo jich 15, zcela zatopeno bylo 99 měst a obcí, částečně zatopeno 347 měst a obcí. Ničivý dopad tak dolehl téměř na 1,5 milionu obyvatel naší země. ČČK reagoval okamžitě a do pomoci se zapojilo 76 oblastních spolků ČČK, aktivně pomáhalo 1 814 členů ČČK a M-ČČK i Vodní záchranné služby ČČK a 3 591 dobrovolníků ČČK. Po celou dobu povodní bylo zapojeno 621 členů humanitárních jednotek ČČK. Celkem oblastní spolky zřídily 364 sběrných středisek humanitární pomoci, z nichž bylo následně do postižených oblastí vypraveno celkem 3 463 aut s materiální pomocí o objemu 2 395 tun. Jednalo se především o balenou pitnou vodu, trvanlivé potraviny, příkrývky, hygienické, dezinfekční a úklidové prostředky. Významnou pomoc ČČK obdržel i od Mezinárodní federace ČK a ČP a národních společností ČK. Na povodňovém kontu Fondu humanity ČČK se k 31. 12. 2002 sešlo 98 600 000 Kč, přičemž z této částky bylo 35 100 000 Kč použito na okamžitou pomoc postiženým (4 747 000 Kč), na nákup vysoušečů (6 020 000 Kč), pobyty pro děti z postižených oblastí (374 000 Kč), nákup stavebního materiálu pro postižené občany (3 350 000 Kč), příspěvky na obecní výstavbu (Kly – 8 000 000 Kč), příspěvky občanům na opravy obydlí (2 458 000 Kč), příspěvky na rekonstrukci školských, sociálních a zdravotnických zařízení

(10 151 000 Kč). V roce 2003 byly následky povodní stále ještě likvidovány a ČČK se na pomoci nadále podílel a snažil se získávat další finanční prostředky, k 31. 12. 2003 potom bylo na povodňovém kontu Fondu humanity celkem 331 645 849 Kč. Tato částka sestávala z výtěžku veřejné sbírky (64 784 340 Kč), pomoci Německého ČK (105 016 451 Kč), pomoci Švýcarského ČK (48 771 899 Kč) a pomoci Mezinárodní federace ČK a ČP (19 989 761 Kč).

Ve fázi okamžité pomoci při povodních v části Čech v r. 2013 poskytl ČČK pomoc 4 100 zasaženým lidem, rozdělil 515 tun pomoci, do terénu nasadil 560 příslušníků ČČK a 1 300 dobrovolníků.

Pomoc byla rozdělena do osmi projektů:

1. Okamžitá pomoc
2. Nákup a distribuce vysoušečů
3. Školské projekty – obnova mateřských škol, základních škol, dětských domovů, speciálních škol pro děti s postižením atd. Z prostředků poskytnutých Německým ČK byly opraveny a vybaveny základní školy v Mělníku, Křivoklátu, Kamýku nad Vltavou, Obříství, Hřensku a Nižboru, mateřské školy v Ústí nad Labem, Berouně, Dolních Zálezlech, Karlštejně, Solenici, opraven dětský domov v Žichovci, opraveny a vybaveny učebny Střední odborné školy a Vyšší odborné školy ve Štětí.
4. Zdravotnické projekty – obnova a rekonstrukce zdravotnických zařízení, např. zdravotní středisko v Hýskově opravené z prostředků poskytnutých Německým ČK nebo nemocnice s poliklinikou v Kralupích nad Vltavou (společně financováno Německým ČK a Švýcarským ČK).
5. Sociální projekty – obnova ústavů sociální péče, domů s pečovatelskou službou, pomoc organizacím zdravotně postižených atd. Z veřejné sbírky se financovala oprava Ústavu sociální péče pro těžce mentálně a fyzicky postižené děti v Neratovicích. Na opravě domu s pečovatelskou službou v Mělníku a Ústavu sociální péče se spolupodílel Lucemburský ČK. Na rekonstrukci objektu Sdružení zdravotně postižených a Domu s pečovatelskou službou v Praze 8 se finančně podílel Italský ČK.
6. Projekty oprav – příspěvky na opravy postižených obydlí konkrétním rodinám ve výši 50 000 Kč pro žadatele
7. Projekty výstavby nových obydlí – výstavba obytných domů a domků pro postižené rodiny s důrazem na seniory, z veřejné sbírky byly vystavěny povodňové domky v obci Kly, Tchořovice, Štěchovice a Obříství, vybaven bytový dům v Hoštce.
8. Ostatní projekty – např. víceúčelový objekt v Metlicích, příspěvek Terezínu

Po zemětřesení v Turecku v r. 1999 postavil ČČK v Izmitu 30 bytovacích buněk v hodnotě 4,5 mil. Kč. Přejímka v Moravskoslezském dřevařském závodě v Uničově (vpravo nositel projektu J. Konečný)

Zahraníční humanitární pomoc

ČČK tak jako ostatní národní společnosti poskytuje v případě potřeby humanitární pomoc do zahraničí a vyhlašuje sbírky na pomoc v oblastech, které jsou postiženy válkou nebo přírodními katastrofami. Partnerem je zpravidla národní společnost Červeného kříže (půlměsíce) v dané zemi, což umožňuje pomoc poskytnout v souladu s místními podmínkami a potřebami.

Jen od roku 1999 poskytl ČČK sám nebo svým prostřednictvím humanitární pomoc v celkové výši 221 420 630 Kč.¹⁷⁴

Největší objem pomoci je v posledních letech poskytován Syrskému červenému půlměsíci. ČČK či jeho prostřednictvím byla s ohledem na neustále probíhající ozbrojený konflikt kromě finanční pomoci poskytnuta za období 2016–2018 zejména pomoc materiální ve výši více než 27 milionů Kč zaměřená na posílení zdravotní péče obyvatelstvu. Obsahem pomoci jsou především zdravotnické přístroje a zdravotnický materiál i tři mobilní ošetrovny.

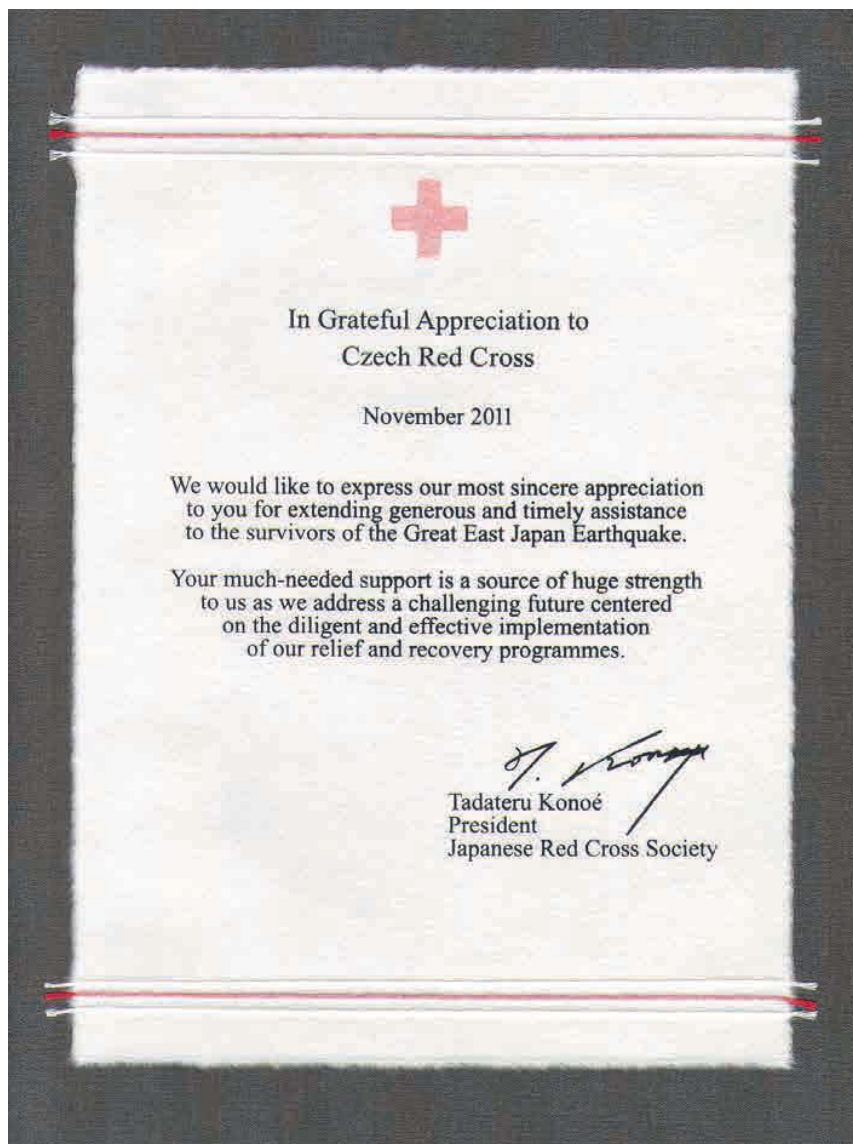
Za zmínku zcela určitě stojí i pomoc do Nepálu, kdy ČČK v rámci následné pomoci po ničivém zemětřesení v květnu 2015 nejen dodal cíleně 4 tuny zdravotnického materiálu a léků do vybraných nemocnic, ale v roce 2016 také vybudoval a vybavil zdravotnické středisko v obci Limpatar se spádovou oblastí cca 3 000 osob (za 3 411 400 Kč). V Nepálu obětem zemětřesení pomáhal i Ústřední krizový tým ČČK.

Rozsáhlou pomoc poskytuje ČČK rovněž obětem konfliktu na Ukrajině. Materiální pomoc od roku 2013 přesáhla 11,5 milionu Kč a směřuje především zdravotnickým jednotkám Ukrajinského červeného kříže, působícím v místech bojů občanské války. Předmětem celkem 11 zásilek v letech 2014–2018 byly především zdravotnický materiál a přístroje, ale též 10 sanitek. ČČK se rovněž podílí na školení personálu Ukrajinského červeného kříže.

V roce 2014 poskytl ČČK materiální pomoc pro oběti povodní v Bosně a Hercegovině a Srbsku v částce 6 292 644 Kč. V roce 2011 bylo z Fondu humanity odesláno Japonskému ČČK 10 000 000 Kč na pomoc obětem zemětřesení a tsunami.

Významnou pomocí ČČK byla rekonstrukce pavilonu urologie bělehradské Fakultní nemocnice Dr. Dragiši Mišoviće poničeného nálety v roce 1999. Stavba byla dokončena v roce 2006, investice ve výši 51,6 milionu Kč byla financována z příspěvku vlády ČR. V roce 2000 bylo prostřednictvím ČČK na rekonstrukci a dostavbu školy v obci Gornij Šibovac v Kosovu poskytnuto 3 320 000 Kč. Rok 1999 byl poznamenán zemětřeseními v Řecku i Turecku, ČČK poskytl těmto zemím materiální pomoc (velkokapacitní stany, matrace, obytné buňky atd.) v celkové hodnotě 11 747 029 Kč, přičemž velkou část prostředků na materiální vybavení uvolnilo Ministerstvo zahraničních věcí a Zastupitelstvo hlavního města Prahy. V období balkánského konfliktu v letech 1990–2001, kdy střety jednotlivých etnických skupin provázely rozpad bývalé Jugoslávie, poskytoval ČČK pravidelně každý rok pomoc v řádech milionů Kč. Pomoc nejen finanční, ale především materiální – příkrývky, hygienické prostředky, potraviny, pitnou balenou vodu, obytné buňky. V roce 1990 byla poskytnuta pomoc obětem vnitřního konfliktu v Rumunsku (vybavení 50 zdravotních středisek, 15 dětských domovů, 15 domovů důchodců) ve výši 12 800 000 Kč.

¹⁷⁴ Jednotlivé pomoci od roku 2001 a jejich výši lze nalézt na www.cervenykruz.eu/cz/zahrpomoci.aspx

Poděkování Japonského ČK za pomoc při zemětřesení

10. Ústřední krizový tým ČČK

Ústřední krizový tým ČČK je zřízen, vybaven a připravován pro poskytování personální humanitární pomoci ČČK na území ČR při přírodních katastrofách, velkých průmyslových haváriích a dalších nouzových stavech a krizových situacích na základě vyžádání, v případě potřeby také posilování činnosti místně příslušné HJ ČČK. Dále pro poskytování psychosociální pomoci a pro spolupráci se složkami IZS při zajišťování výcviku, cvičení, včetně metodické pomoci. Dále Ústřední krizový tým poskytuje personální pomoci ČČK v zahraničí při přírodních katastrofách na základě vyžádání národní společnosti Červeného kříže nebo Červeného půlměsíce postižené země a doprovází materiální humanitární pomoci ČČK do zahraničí poskytované zemím postiženým přírodní katastrofou.

Prostřednictvím Ústředního krizového týmu je ČČK členem Evropské sítě pro psychosociální pomoc a Evropské společnosti pro studie traumatického stresu.

11. Pátrací služba

Pátrací činnost, kterou provádí Referát pátrací služby Úřadu ČČK, je činností zaměřenou na ochranu a pomoc osobám postiženým ozbrojenými konflikty, jejíž legální oprávnění je zakotveno v 36 člancích Ženevských konvencí a jejich dodatkových protokolů z roku 1977. Pátrací činnost velice úzce souvisí se vznikem Mezinárodního červeného kříže spojeného s myšlenkou odstranění nebo zmírnění fyzického utrpení. Pátrací služba rozvíjí tuto původní myšlenku s cílem odstranit psychické strádání lidí, kteří v důsledku válečných událostí nebo za jiných závažných okolností ztratili spojení se svými nejbližšími. V letech 1993–2017 pátrací služba přijala 79 038 žádostí o nalezení osob, se kterými bylo přerušeno spojení v důsledku válečných událostí, vnitřních konfliktů nebo přírodních katastrof, o pátrání po místě pobytu blízkých příbuzných, s nimiž byl přerušen kontakt ze zdravotních nebo jiných závažných důvodů, o zprostředkování korespondence mezi členy rozdělených rodin v případech, kdy v oblasti konfliktu nefungovaly běžné komunikační prostředky, o získání informací pro potvrzení o době zajetí a pobytu v koncentračních táborech a na nucených pracích potřebná k uplatnění různých nároků a o pátrání po hrobech vojáků padlých ve válečných konfliktech. V posledních letech se stále častěji objevují i žádosti o pomoc při pátrání po migrujících členech rodin z Asie, Afriky a Blízkého východu.

Pátrací služba spolupracuje s národními společnostmi Červeného kříže a Červeného půlměsíce na celém světě podle udání země pobytu hledané osoby, s Mezinárodní pátrací službou v Arolsensu v SRN, kde jsou uloženy téměř veškeré dochované dokumenty související s perzekucí za druhé světové války, s Ústřední agenturou pro pátrání a ochranu, která je součástí Mezinárodního výboru Červeného kříže v Ženevě, a s centrální evidencí obyvatel, státními archivy a místními úřady při nejrůznějším pátrání na našem území.

12. Mezinárodní humanitární právo

ČČK se zabývá i šířením mezinárodního humanitárního práva. Mezinárodní humanitární právo reguluje ozbrojené konflikty s cílem je maximálně humanizovat, je souborem norem mezinárodního práva upravujících způsob vedení ozbrojených konfliktů za účelem zmírnění lidského utrpení způsobeného ozbrojeným konfliktem a poskytnutí ochrany vybraným skupinám osob v době ozbrojeného konfliktu, a to především těm, které se přímo neúčastní boje nebo z něj byly vyřazeny (v důsledku nemoci, zranění či zajetí).

Základním kodexem norem mezinárodního humanitárního práva jsou Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů (z roku 1949) a jejich dodatkové protokoly (z let 1977 a 2005). Smluvními stranami Ženevských úmluv jsou všechny suverénní státy světa.

ČČK uskutečňuje vzdělávací program – Kurzy humanitárního práva, kdy školení v rozsahu 25 hodin je určeno pedagogickým pracovníkům (především učitelům základních a středních škol) a ostatním zájemcům z řad veřejnosti, ozbrojených sborů, žurnalistů, HZS, ČČK a dalším. Přibližně polovina časové dotace kurzu je věnována praktickému řešení modelových situací, tedy výcviku v aplikaci mezinárodního humanitárního práva. Při šíření znalostí mezinárodního humanitárního práva ČČK velmi úzce spolupracuje s Ministerstvem obrany a Armádou ČR.

Od obdržení akreditace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2005 bylo v humanitárním právu již proškoleny téměř 70 000 osob.

13. Dětská odborná léčebna Charlotty G. Masarykové, Bukovany

Léčebna byla založena roku 1931 Československým červeným křížem. Dnes je poskytovatelem zdravotní péče zřízeným ČČK. Léčebna je zaměřena na léčení astmatických a alergických dětí – onemocnění horních a dolních cest dýchacích a vybraných kožních chorob.¹⁷⁵ Zařízení je umístěno v objektu zámku v Bukovanech, jehož součástí je zámecký park, rybníky a zahrada s ovocným sadem. Kapacita léčebny je 90 lůžek pro děti od 1 do 18 let.

Odborná lékařská péče je zaměřena na léčbu horních cest dýchacích, alergií a kožních nemocí. Jsou zde též zabezpečovány doléčovací a rekonvalescenční pobyty. Léčebna zajišťuje také pobyty dětí s doprovodem. Součástí péče v léčebně je předškolní výchova dětí a školní výuka, včetně výuky cizích jazyků. Vzhledem k individuálnímu přístupu učitelů dochází u většiny dětí ke zlepšení studijních výsledků. Náklady na léčbu jsou plně hrazeny z prostředků zdravotního pojištění. V letních měsících je léčba doplňována krátkodobými pobyty ve vlastním chatovém táboře na březích Orlické přehrady.

---

¹⁷⁵ www.lecebnabukovany.cz

Dětská léčebna v Bukovanech je obklopena zámeckým parkem a zahradami, což je pro pacienty s onemocněním dýchacích cest velká výhoda

V únoru 2012 získala akreditaci Spojené akreditační komise, což osvědčuje poskytování odborné péče se zárukou kvality lékařské péče, ubytování, stravování, technického vybavení, bezpečnosti a dalšího rozvoje, a řadí tak léčebnu mezi špičkové poskytovatele zdravotní péče v ČR – z celkem 260 odborných léčeben v ČR má tuto akreditaci jen dalších 12.

14. Kolektivní členové ČČK

Kolektivní členství v ČČK je upraveno stanovami ČČK, přičemž kolektivním členem může být právnická osoba se sídlem v České republice, která se ztotožňuje s principy, cíli, úkoly a posláním ČČK a aktivně je naplňuje nebo přispívá k jejich naplnění prostřednictvím některé součásti ČČK. Při poskytování pomoci v případě mimořádných událostí doplňují síly Humanitárních jednotek ČČK.

Vodní záchranná služba ČČK

Vodní záchranná služba ČČK byla založena v roce 1968 jako součást ČSČK, kolektivním členem je dodnes, neboť dodržuje jeho principy a poslání. Je členem mezinárodní organizace vodní záchrany International Life Saving Federation of Europe, je nestátní neziskovou organizací a největší a nejstarší organizací v České republice, která se věnuje vodní záchrane, záchrannému sportu a vzdělávání v této oblasti. Posláním Vodní záchranné služby je preventivní a záchranná činnost u vodních ploch, příprava a výcvik svých členů, včetně dětí a mládeže, a rozvoj vodního záchranného sportu. Při službách na vodních plochách, případně při živelních katastrofách a obecném ohrožení v rámci Integrovaného záchranného systému její vyškolení členové zabraňují vážným úrazům, utonutím a materiálním ztrátám. V systému školení a doškolování a také při postupových soutěžích zdokonalují její členové svou připravenost. Vodní záchranná služba má v posledních letech stabilní členskou základnu čítající kolem 1 500 členů.

Horská služba ČR

Horská služba ČR je kolektivním členem ČČK od roku 1997, v roce 2004 se transformovala na Horskou službu ČR, občanské sdružení, a Horskou službu ČR, obecně prospěšnou společnost, jejímž zřizovatelem je Ministerstvo pro místní rozvoj. Základní činnost Horské služby spočívá v organizaci a provádění záchranných a pátracích akcí v horských terénech, v poskytování první pomoci, zajištění transportu zraněných a nemocných, péči o provoz záchranných a ohlašovacích stanic Horské služby, v instalaci a údržbě výstražných a informačních zařízení. Mezi její další aktivity patří ediční a edukační činnost, zpracování statistických údajů či hlídková služba na hřebenech hor. Působí v horských oblastech Šumavy, Krušných hor, Krkonoš, Orlických hor, Jizerských hor, Jeseníků a Beskyd. Podmínkou členství je složení zkoušek v letní i zimní škole. Má dlouhodobě kolem 600 členů, přičemž členy jsou dobrovolníci i profesionálové.

ČESKÝ ČERVENÝ KŘÍŽ ÚZCE SPOLUPRACUJE
SE VŠEMI SLOŽKAMI A ORGANIZACEMI
ZÁCHRANÉHO SYSTÉMU

Členové Horské a Vodní záchranné služby v případě mimořádných událostí doplňují síly Humanitárních jednotek ČČK

LITERATURA A PRAMENY

- [1] Český červený kříž: Noviny Červeného kříže, ročníky 1–25
- [2] Československý červený kříž: Vybrané informace pro potřebu aktivu ČSČK. Praha 1986, 36 s.
- [3] Československý červený kříž: Některá fakta pro potřebu aktivu ČSČK. Praha 1987, 40 s.
- [4] Československý červený kříž: Některá fakta pro potřebu aktivu ČSČK. Praha 1988, 40 s.
- [5] Československý červený kříž: Některá fakta pro potřebu aktivu ČSČK. Praha 1989, 40 s.
- [6] Československý červený kříž: Některá fakta pro potřebu aktivu ČSČK. Praha 1990, 32 s.
- [7] Dorazil Otakar: Čs. červený kříž 1919–1929. Praha 1929, 271 s.
- [8] Dvořáček David: Hasičské samaritství za velké války. In: Noviny Červeného kříže. Praha 2018, č. 3/2018, s. 4–5.
- [9] Haug Hans et al.: Humanity for all. Berne, Stuttgart, Vienna 1993, 682 s.
- [10] Heller Hermann: Vlastenecký zemský spolek pomocný Červeného kříže pro Moravu 1866–1896. Brno 1896, 44 s.
- [11] Hlach Miloslav: ČSČK ve zdravotnických právních předpisech. Praha 1977, 39 s.
- [12] Grunda Blahomil: K historii Červeného kříže v Brně. ČR (místo vydání neuvedeno) 2017, 52 s.
- [13] International Committee of the Red Cross, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies: Handbook of the Red Cross and Red Crescent Movement. Geneva 2008, 1281 s.
- [14] International Committee of the Red Cross: The Fundamental Principles of the Red Cross and Red Crescent. Geneva 1996, 20 s.
- [15] International Review of the Red Cross, November 1961. Geneva 1961, 63 s.
- [16] International Review of the Red Cross, September 1965. Geneva 1965, 61 s.
- [17] International Review of the Red Cross, November 1969. Geneva 1969, 62 s.
- [18] International Review of the Red Cross, November–December 1993. Geneva 1993, 88 s.
- [19] Jukl Marek: Ženevské úmluvy a dodatkové protokoly (stručný přehled). Praha 2005, 47 s.
- [20] Jukl Marek: Základní principy Červeného kříže a Červeného půlměsíce. In: Noviny Červeného kříže. Praha 2010, 2011, č. 3–5/2010 a č. 1, 2, 4, 5, 6/2011
- [21] Jukl Marek: Československý červený kříž: mezinárodněprávní status národní společnosti. In: Paginae Historiae. Praha 2017, č. 25/2, s. 49–59.
- [22] Lovčí Radovan: Alice Garrigue Masaryková. Život ve stínu slavného otce. Praha 2008, 485 s.
- [23] Mintálová Zora, Telgársky Bohdan: Červený kříž na Slovensku v letech 1919–1938. Martin 2005, 195 s.
- [24] Mintálová Zora, Telgársky Bohdan: Červený kříž na Slovensku v letech 1939–1947. Martin 2005, 176 s.
- [25] materiály Mezinárodních konferencí Červeného kříže a Červeného půlměsíce, Rad delegátů MHČK, Valných shromáždění MFČK (archiv autora)
- [26] Národní archiv Praha: Československý červený kříž v zahraničí a jeho odbočky – Londýn, archivní pomůcka č. 842. Praha 1974.
- [27] Národní archiv Praha: fond Československý červený kříž, Londýn (634).
- [28] Národní archiv Praha: fond Ministerstvo vnitra, Londýn (828). Odbor právně-administrativní.

- [29] Národní archiv Praha: fond Český červený kříž, Praha.
- [30] Národní archiv Praha: fond Československý červený kříž, Praha.
- [31] Pictet Jean: The Principles of International Humanitarian Law. Geneva, 1967, 62 s.
- [32] Pictet Jean: The Fundamental Principles of the Red Cross. Geneva 1979, 93 s.
- [33] Stanovy Československého červeného kříže z let 1919, 1943, 1948, 1953, 1960, 1969, 1974, 1990; Stanovy okresních spolků ČSČK z roku 1948; Stanovy Českého červeného kříže z let 1969, 1993
- [34] Statutes and rules of of procedures of the International Red cross and Red crescent movement, Geneva, 1986
- [35] Švejnoha, Josef: Poznámky Josefa Švejnohy k historii ČSČK a ČČK předané autorovi (archiv autora)
- [36] Švejnoha Josef: Stručný přehled historie ČSČK. Praha 1990, 152 s.
- [37] Švejnoha Josef: 80 let činnosti Českého červeného kříže 1919-1999. Praha 1999, 48 s.
- [38] Procházka Jiří, Švejnoha Josef: 40 let bezpříspěvkového dárcovství krve. Praha 2000, 56 s.
- [39] Švejnoha Josef: Alice Masaryková, první předsedkyně Československého červeného kříže. Praha 2003, 107 s.
- [40] Švejnoha Josef: Hana Benešová, čestná předsedkyně Československého červeného kříže. Praha 2005, 75 s.
- [41] Švejnoha Josef: Historie Mezinárodního Červeného kříže. Praha 2008, 151 s.
- [42] Švejnoha Josef: Florence Nightingalová – zakladatelka dobrovolné ošetrovatelské péče. Praha 2004, 52 s.
- [43] Szátnó Juraj: 30 let bezpříspěvkového dárcovství krve. Praha 1990, 64 s.
- [44] Urbášek Pavel, Pulec Jiří a kol.: Kapitoly z dějin univerzitního školství na Moravě v letech 1945-1990. Olomouc 2003, 382 s.
- [45] Vlk, Zdenko: Poznámky Zdenko Vlka k historii ČSČK a ČČK předané autorovi (archiv autora)
- [46] Výkazy, zprávy a statistiky ČSČK, ČČK (uloženy na Úřadu ČČK Praha)
- [47] Výkazy, zprávy, výroční zprávy, zápisy z jednání orgánů ČSČK a ČČK apod. (archiv autora)
- [48] Výroční zprávy ČČK (uloženy na Úřadu ČČK Praha)

INTERNETOVÉ ZDROJE

Oficiální webové stránky Českého červeného kříže, dostupné z www.cervenykriz.eu (citováno 2. 9. 2018)

Oficiální webové stránky Mezinárodního výboru Červeného kříže, dostupné z www.cicr.org (citováno 20. 10. 2018)

Oficiální webové stránky Mezinárodní federace společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce, dostupné z www.ifrc.org (citováno 20. 10. 2018)

Stenoprotokoly z jednání Národního shromáždění československého, Národního shromáždění republiky Československé, Národního shromáždění Československé socialistické republiky, Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní republiky, dostupné z www.psp.cz/eknih/index.htm (citováno 2. 9. 2018)

V červnu 2015 otevřel Český červený kříž nové sídlo v Praze-Břevnově, Rozdělovská 63

1919
2019

Od vozů ŠKODA Tudor k vozům ŠKODA Kodiaq

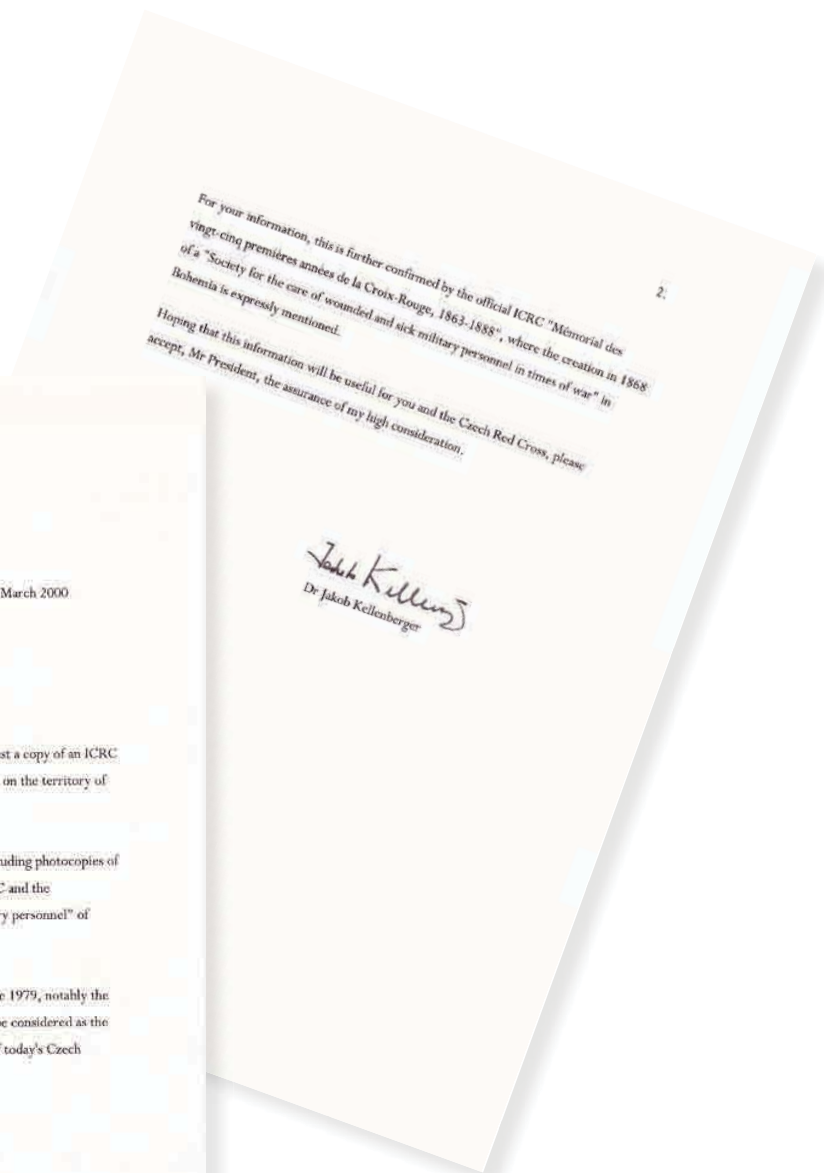
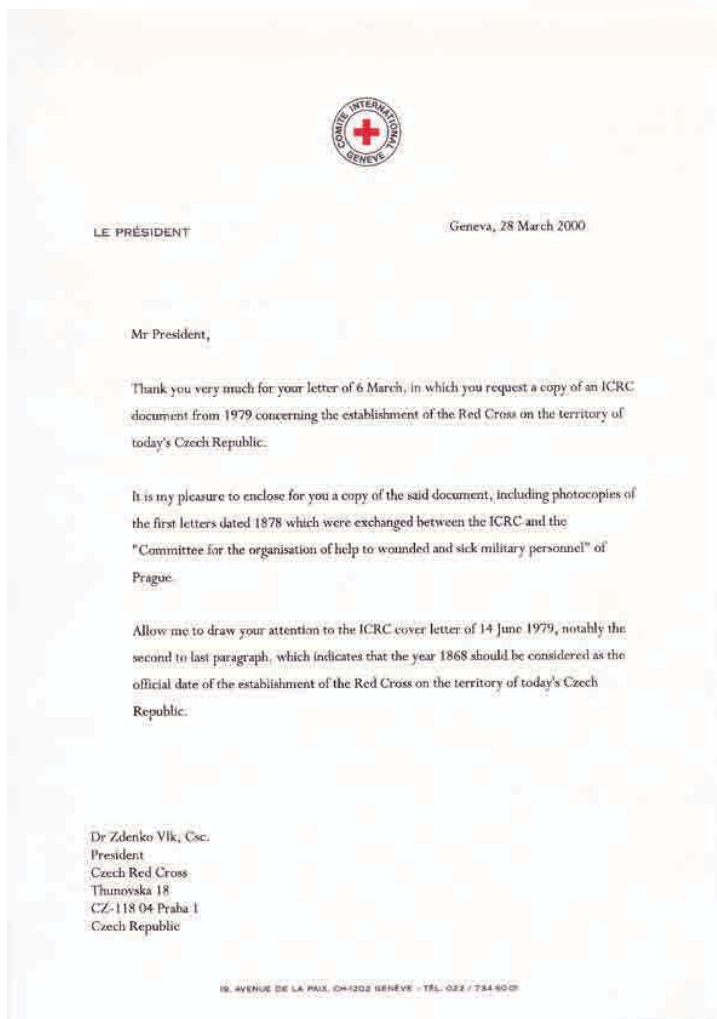

Na konci 40. let byla Zdravotní záchranná služba
ČSČK doplněna novými moderními sanitkami
ŠKODA 1101 Tudor

Přílohy

Dopis MVČK, kterým uznává ČČK za pokračovatele spolku z roku 1868

Příloha č. 2

První složení Hlavního stanu ČSČK

(únor 1919)¹⁷⁶

PhDr. Alice Masaryková – předsedkyně

MUDr. L. P. Procházka, městský fyzik¹⁷⁷ – místopředseda

JUDr. Josef Linhart – ústřední ředitel ČSČK

prof. MUDr. Rudolf Jedlička

MUDr. Ludvík Fischer, šéf zdravotního odboru Ministerstva národní obrany

prof. MUDr. Jiří Brdlík

MUDr. Zdeněk Bouček

dr. Antonín Zenkl, sekční rada Ministerstva sociální péče

dr. Antonín Tůma, ministerský rada Ministerstva sociální péče

O. Kypr, ředitel Ústavu pro péči o válečné poškozence

Hana Benešová

Method Zavoral, opat Strahovského kláštera

Prokop Šup, opat rajhradského kláštera

dr. Xaver Dvořák

dr. J. Souček

dr. Jindřich Brody, vrchní rabín

Adolf Prokůpek, prezident Zemědělské rady

Karel Svoboda, ředitel Agrární banky a ředitel finančního oddílu ČSČK

Růžena Svobodová, spisovatelka a ředitelka tiskového oddílu ČSČK

Josef Groh, ředitel České divize ČSČK

Rudolf Schwarzer, ředitel Moravsko-slezské divize ČSČK

MUDr. Jan Kreicz, ředitel Slovenské divize ČSČK

dr. J. Švagrovský, ředitel zajateckého oddílu ČSČK

Alexander Fleischer, ředitel dopravního oddílu ČSČK

---

¹⁷⁶ Složení citováno dle J. Švejnohy [36], který jako datum prvního zasedání uvádí 20. 2. 1919.

¹⁷⁷ V dnešní terminologii ředitel Hygienické stanice hl. m. Prahy.

Zákon

ze dne 19. prosince 1921¹⁷⁸

o ochraně znaku a názvu Červeného kříže.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1.

Užívati znaku Červeného (Ženevského) kříže, t. j. kříže barvy červené na bílém poli, chráněného ženevskou úmlouvou ze dne 6. července 1906, a užívati názvu „Červený kříž“ nebo „Ženevský kříž“ smějí kromě vojenské zdravotní služby na území republiky Československé toliko:

1. Společnost Československého Červeného kříže v Praze a ústavy, které ona prohlásí za své orgány, v mezech stanov této společnosti;

2. delegace zahraničních společností Červeného kříže u výkonu svého poslání, pokud k tomu obdrží svolení od ministerstva zahraničních věcí po návrhu předsednictva Společnosti Československého Červeného kříže.

---

¹⁷⁸ Zákon byl účinný od 30. 1. 1922 do 17. 11. 1952, po dobu své účinnosti nebyl novelizován.

§ 2.

(1) Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy v dohodě s ministerstvem vnitra a ministerstvem národní obrany může povolití také jiným, vojenské zdravotní službě věnovaným korporacím, ústavům a orgánům, aby užívaly znaku a názvu Červeného kříže v určitém rozsahu a určitým způsobem.

(2) Každé povolení budiž vyhlášeno ve Sbírce zákonů a nařízení.

§ 3.

(1) Povolení ku používání znaku a názvu Červeného (Ženevského) kříže, zejména v ochranných známkách, pokud lhůta, na kterou povolení uděleno bylo, již uplynula neb dříve neuplyne, zanikají 90. dnem účinnosti tohoto zákona.

(2) Zásoby zboží označeného ve smyslu udělených povolení znakem neb jménem Červeného (Ženevského) kříže smějí však až do konce roku 1921 býti volně prodávány.

(3) Ministr vnitra může prodloužit tuto lhůtu ze závažných důvodů do konce roku 1922.

§ 4.

(1) Použije-li kdo v životě veřejném neb obchodním znaku Červeného kříže na bílém poli, nebo slov „Červený kříž“ nebo „Ženevský kříž“ ke vnějšímu označení své činnosti neb osobních vlastností, nejsa k tomu oprávněn podle tohoto zákona, nebo použije znaků nebo slov tak podobných, že by mohly uváděti v omyl, bude potrestán, pokud by čin takový nespadal pod přísnější ustanovení zákona trestního, pokutou do 10.000 Kč nebo vězením (uzamčením) do 1 měsíce; jsou-li tu okolnosti přitěžující, může být uložen trest pokuty i vězení současně.

(2) Pro případ, že by se pokuta ukázala nedobytnou, uložiti jest současně se stanovením pokuty náhradní trest vězení (uzamčení), který v případě nedobytnosti nastoupí na místo pokuty. Náhradní tento trest budiž stanoven tak, aby nepřevyšoval polovici nejvyšší výměry trestu na svobodě, uloženého v zákoně.

(3) Trestu podrobena jest i vědomé spolupůsobení a podporování trestného jednání.

(4) Jde-li o opětné zneužití znaku a chráněných slov, může býti trest zdvojnásoben.

§ 5.

Osoby, které v době války použijí znaku Červeného kříže nebo označení slov „Červený kříž“ nebo „Ženevský kříž“ proti předpisům tohoto zákona, budou, pokud by čin nespadal do trestní pravomoci soudní, potrestány vězením do 6 měsíců. Vedle trestu vězení lze uložiti ještě trest pokuty do 20.000 korun čsl. a pro případ nedobytnosti pokuty náhradní trest vězení (uzamčení) obdobně podle § 4, odst. 2., tohoto zákona.

§ 6.

(1) O přestupcích tohoto zákona rozhodují politické úřady, na Slovensku a Podkarpatské Rusi administrativní policejní vrchnosti.

(2) Pokuty plynou ve prospěch společnosti Československého Červeného kříže.

(3) Předměty nezákonně označené bud'ťež úřadem zmíněným v odst. 1. zabaveny nehledíc na to, zda-li byl vyneseno trestní nález čili nic. Úřad nařídí, aby nezákonně označení bylo na náklad držitelů v přiměřené lhůtě odstraněno; nemůže-li označení býti odstraněno, prohlásí předměty za propadlé.

(4) Propadlé předměty budou dány k dispozici Společnosti Československého Červeného kříže.

§ 7.

Zákon tento nabývá účinnosti měsíc po vyhlášení. Současně pozbývají platnosti dosavadní předpisy, týkající se ochrany znaku a jména Červeného kříže.

§ 8.

Provedením zákona pověřuje se ministr vnitra, ministr veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy v dohodě se zúčastněnými ministry.

T. G. Masaryk v. r.

Dr. Beneš v. r.

Černý v. r.

Dr. Vrbenský v. r.

Příloha č. 4

60/1952 Sb.

ZÁKON

ze dne 30. října 1952¹⁷⁹

o Československém Červeném kříži a o užívání znaku, odznaku a názvu Červeného kříže.

Národní shromáždění republiky Československé
usneslo se na tomto zákoně:

§ 1

Československý Červený kříž získává a vychovává pracující lid k účasti na plnění zdravotních úkolů a k mezinárodní solidaritě pracujících v duchu socialistického humanismu, bojuje proti nebezpečí válek a přispívá tak k upevnění světového míru.

§ 2

Československý Červený kříž je jedinou státem uznanou organizací Červeného kříže na území Československé republiky; je dobrovolnou organizací podle zákona ze dne 12. června 1951, č. 68 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, a řídí se ve své činnosti vlastním organizačním řádem.

---

¹⁷⁹ Zákon nabyl účinnosti dnem 17. 11. 1952; uvádíme jej ve znění zákona č. 16/1958 Sb., tj. ve znění účinném 20. 4. 1958 – 30. 6. 1992.

§ 3

Československý Červený kříž plní zejména tyto úkoly:

1. podle zásad stanovených ministerstvem zdravotnictví organizuje a provádí zdravotnickou přípravu obyvatelstva, organizuje z absolventů této přípravy zdravotnické útvary a ukládá jim úkoly, pomáhá orgánům státní zdravotní správy v oboru preventivní a léčebné péče, v oboru hygienické a protiepidemické péče, ve zdravotnické osvětě, ve zdravotnické pomoci obyvatelstvu při živelních pohromách a hromadných neštěstích a při zdravotnickém zabezpečení obrany státu, vydává publikace a časopisy a plní další zdravotní a sociální úkoly, které mu svěřuje stát;

2. působí jako výlučně uznaná národní pomocná organizace vojenské zdravotnické služby podle ženevských úmluv ze dne 12. srpna 1949, o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečnicků ozbrojených sil na moři, o zacházení s válečnými zajatci a o ochraně civilních osob za války.

§ 4

(1) Prostředky k plnění svých úkolů získává Československý Červený kříž z členských příspěvků, z výnosů vlastních akcí, z darů a dědictví; stát poskytuje Československému Červenému kříži na jeho činnost každoroční příspěvek.

(2) Osvobození Československého Červeného kříže od daní, poplatků a dávek včetně cla upravují zvláštní předpisy.

§ 5

Všechny úřady (orgány), podniky, zařízení a organizace jsou povinny napomáhat Československému červenému kříži při plnění jeho úkolů.

§ 6

(1) Užívání znaku a odznaku Červeného kříže (červeného kříže v bílém poli), jakož i názvu „Červený kříž“ se v době míru i v době ozbrojeného konfliktu řídí ustanoveními ženevských úmluv ze dne 12. srpna 1949. Totéž platí o užívání ostatních znaků a názvů chráněných uvedenými úmluvami.

(2) V době míru smějí v rámci těchto úmluv užívat znaku, odznaku a názvu Červeného kříže pouze:

a) Československý Červený kříž a jeho organizační složky v mezích svého organizačního řádu

b) zdravotnická služba ozbrojených sil a jiných ozbrojených sborů,

c) mezinárodní organizace Červeného kříže a její personál, pokud vykonávají svou činnost na území Československé republiky s povolením vlády,

d) jiné orgány a osoby s výslovným souhlasem Československého červeného kříže pro sanitní dopravní prostředky a pro zařízení určená výhradně k ošetřování raněných a nemocných.

§ 6a

Předpisy potřebné k provedení tohoto zákona vydá ministerstvo zdravotnictví v dohodě se zúčastněnými ústředními orgány.

§ 7

Zrušuje se zákon č. 479/1921 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže.

§ 8

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provede jej ministr zdravotnictví v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

Gottwald v. r.

Dr. John v. r.

Zápotocký v. r.

Plojhar v. r.

ZÁKONze dne 5. března 1992¹⁸⁰**o ochraně znaku a názvu Červeného kříže
a o Československém červeném kříži**

Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky se usneslo na tomto zákoně:

Část první**Ochrana znaku a názvu Červeného kříže****§ 1**

(1) Znak červený kříž na bílém poli a slov „červený kříž“ nebo „ženevský kříž“ chráněných Ženevskými úmluvami z 12. srpna 1949, o ochraně obětí války, ve znění dodatkových protokolů k těmto úmluvám z 8. června 1977¹⁾ (dále jen „Ženevské úmluvy“) smí na území České a Slovenské Federativní Republiky v době míru užívat pouze:

- a) vojenská zdravotnická služba k označení a na ochranu zdravotnických útvarů a útstavů, personálu a materiálu chráněných Ženevskými úmluvami a ostatními mezinárodními úmluvami upravujícími obdobné věci, jimiž je ČSFR vázána;
- b) Československý červený kříž (§ 3), jeho ústavy a zařízení, při své činnosti v případech uvedených pod písm. a) a při své jiné činnosti v době míru za podmínek stanovených Ženevskými úmluvami;
- c) mezinárodní organizace Červeného kříže a jejich personál;
- d) provozovatelé vozidel určených jako ambulance a provozovatelé záchranných stanic výlučně určených k bezplatnému ošetřování raněných nebo nemocných k označení těchto ambulancí a záchranných stanic v době míru, avšak jen s výslovným souhlasem Československého červeného kříže (§ 3).

(2) Pro jiné účely nebo jinými fyzickými nebo právními osobami nesmí být znaku a názvu uvedených v odstavci 1 nebo znaku a názvu je napodobujících užíváno.

¹⁸⁰ Zákon uvádíme ve znění účinném k 1. 7. 2017, tj. ve znění zákona č. 183/2017 Sb.

§ 2

(1) Fyzická, právní nebo podnikající fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že neoprávněně použije znak nebo název uvedený v § 1.

(2) Za přestupek podle odstavce 1 lze uložit pokutu do

- a) 10 000 Kč,
- b) 50 000 Kč, jde-li o jednání v době událostí, na něž se vztahují Ženevské úmluvy.

(3) Výnosy z pokut, uložených podle odstavce 1, plynou ve prospěch Československého červeného kříže.

(4) Neoprávněně označení věci znakem nebo názvem uvedeným v § 1 je povinen neprodleně odstranit držitel věci; neučiní-li tak, rozhodne příslušný správní orgán o odstranění neoprávněného označení na náklad držitele. Nelze-li neoprávněně označení z věci odstranit, vysloví příslušný správní orgán propadnutí nebo zabraní věci, a to i když k projednání přestupku podle odstavce 1 nebo k projednání trestného činu nedošlo; propadá nebo zabraná věc připadá bez náhrady Československému červenému kříži.

Část druhá**Československý červený kříž****§ 3**

(1) Československý červený kříž je společností ve smyslu zákona o sdružování občanů²⁾.

(2) Jedinou státem uznanou společností Červeného kříže na území České a Slovenské Federativní Republiky je Československý červený kříž se sídlem v Praze.

§ 4

Československý červený kříž má postavení a oprávnění národní společnosti podle Ženevských úmluv a plní zejména tyto úkoly:

- a) působí jako výlučně uznaná pomocná organizace vojenské zdravotnické služby;
- b) působí v oblasti civilní obrany a ochrany obyvatelstva a poskytuje pomoc v případě katastrof a jiných mimořádných událostí;
- c) poskytuje zdravotnické, záchranné, sociální a další humanitární služby;
- d) šíří znalost Ženevských úmluv;

e) vychovává občany k účasti na plnění zdravotnických úkolů a jeho složky úzce spolupracují s poskytovateli zdravotních služeb.

§ 5

(1) Československý červený kříž získává prostředky na svou činnost zejména:

a) členskými příspěvky, výnosy vlastní činnosti, přijímaním darů, dědičnými odkazy, jakož i příspěvky státu;

b) vláda České a Slovenské Federativní Republiky poskytne každoročně ze státního rozpočtu společnosti Československý červený kříž prostředky pro výkon jeho činnosti podle Ženevských úmluv v rozsahu úkolů vymezených v § 4 tohoto zákona.

(2) Československý červený kříž je při plnění svých úkolů vyplývajících z Ženevských úmluv a z rezolucí Mezinárodních konferencí Červeného kříže a Červeného půlměsíce osvobozen od daní, poplatků a cel.

§ 6

(1) Stát navrátí Československému červenému kříži majetek, který mu byl odňat v období od 25. 2. 1948 do 31. 12. 1989 v rozsahu uvedeném v příloze tohoto zákona.

(2) Nemovitý majetek uvedený v příloze tohoto zákona se prohlašuje ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona za vlastnictví Československého červeného kříže.

(3) O vyklizení nemovitého majetku uvedeného v příloze tohoto zákona uzavře Československý červený kříž s dosavadními uživateli nemovitostí, kteří je užívají k poskytování služeb zdravotnických nebo sociálních nebo pro školství, kulturní nebo osvětovou činnost, dohodu. Nedojde-li k dohodě, vzniká Československému červenému kříži nárok na vyklizení nemovitostí uvedených v příloze tohoto zákona, které slouží výše uvedeným účelům, po uplynutí pěti let. Uzavření dohody o užívání bytů a nebytových prostor se řídí ustanoveními občanského zákoníku, zákona o nájmu a podnájmu nebytových prostor a předpisy souvisejícími. Tento závazek přechází v uvedené době na všechny další vlastníky.

(4) Nedojde-li k dohodě o výši nájemného a podmínkách jeho placení mezi dosavadními uživateli nemovitostí, kteří je užívají k účelům uvedeným v § 6 odst. 3 tohoto zákona a Československým červeným křížem, rozhodne o výši nájemného příslušný orgán státní správy podle obecně platných cenových předpisů.

§ 7

Vláda České a Slovenské Federativní Republiky může stanovit svým nařízením bližší podmínky k provedení tohoto zákona.

§ 8

Zrušují se:

1. zákon č. 60/1952 Sb., o Československém červeném kříži a o užívání znaku, odznaku a názvu Červeného kříže,

2. zákon č. 16/1958 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 60/1952 Sb., o Československém červeném kříži a o užívání znaku, odznaku a názvu Červeného kříže,

3. vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 56/1958 Ú.l., o vykonávání zdravotnických úloh Československého červeného kříže,

4. vyhláška ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí České republiky č. 112/1989 Sb., o provádění zdravotnických, zdravotně branných a sociálních úkolů Československého červeného kříže v České socialistické republice.

§ 9

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. července 1992.

Havel v. r.

Dubček v. r.

Čalfa v. r.

¹⁾ Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři, Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci, Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války a Závěrečný akt Diplomatické konference (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 65/1954 Sb. a příloha k částce 40 Sbírky zákonů z roku 1954)

Dotatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949, o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I)

Dotatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949, o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Protokol II) (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 168/1991 Sb.)

²⁾ § 2 zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.

Příloha č. 6

Nositelky medaile Florence Nightingalové

z Československa a České republiky podle roku udělení¹⁸¹

1.	1920	Irena Matejičková	18.	1973	Ilona Ryšková
2.	1920	Sylva Macharová	19.	1973	Mária Biziková
3.	1924	Jindra Tilsová	20.	1975	Anna Benešová
4.	1929	Emma Nováková	21.	1975	Karla Petrovičová
5.	1933	Marie Benešová	22.	1977	Anna Šipová
6.	1935	Josefa Andělová-Křiváňková	23.	1977	Angela Zacharová
7.	1939	Anna Mánková	24.	1979	Božena Lacková
8.	1947	Žofie Lehocká	25.	1981	Zlatka Jesenská
9.	1947	Božena Mandáková	26.	1981	Miroslava Pavelcová
10.	1947	Růžena Stružková	27.	1983	Mária Flešková
11.	1947	Anna Rypáčková	28.	1983	Erika Žádníková
12.	1947	Bedřiška Boháčková	29.	1985	Anna Kašparová
13.	1947	Anna Králová	30.	1985	Marie Holubcová
14.	1965	Anna Knapčoková	31.	1987	Marie Soprová
15.	1967	Marta Šindlerová	32.	1989	Zora Máchová
16.	1969	Helena Mišurdová	33.	1997	Marie Sidorová
17.	1971	Marie Hájková			

---

¹⁸¹ Citováno podle [42].

Nositelé medaile Alice Masarykové

2003	prof. Ing. Jaroslav Herynek, CSc. MUDr. Miloslav Hlach Helena Jůzlová MUDr. Alois Maloušek Adolf Šťastný MUDr. Zdenko Vlk, CSc. Stanislava Klicmanová-Maříková	2009	Dr. Jakob Kellenberger Ivana Kadlečková Stanislava Drozenová Ludmila Zmatlíková Mgr. Jarmila Vršťalová
2004	Mgr. Jiří Batěk Věra Hájková Jiřina Pilová Helena Podařilová MUDr. Juraj Szántó Nada Šormová MUDr. František Ulman	2010	MUDr. RNDr. PhMr. Václav Burian, CSc., in memoriam Libuše Votavová Jindra Kantorová Zdeňka Hanzalová Lydie Poledníková
2005	MUDr. Bedřich Grünwald Marie Jedovnická Olga Jurková JUDr. Antonín Sum ml. MUDr. Vladimír Valta	2011	Jana Pokorná Hana Vacovská JUDr. Jana Lexová Vratislav Piroutek
2006	MUDr. Jan Fiala Jaroslav Janeba MUDr. Vladimír Jukl Alexandra Kučerová Věra Pohlová Mgr. Josef Švejnoha	2012	MUDr. Vladimír Pavelka Mária Vlková JUDr. Jiří Zapletal Ing. Helena Jedličková Ing. Lívie Klausová, CSc.
2007	Pavčina Hoffmannová František Pelikán Alena Stárková Stanislava Šmachová Věra Valentová MUDr. Kornel Žák, CSc.	2013	MUDr. Ivana Bouchnerová Božena Skálová Eva Tomášková Hana Komínková
2008	Soňa Matoušková Ivan Mitana Jana Peterková Marie Sidorová Josef Špachman prof. MUDr. Jiří Zámečník, DrSc. JUDr. Jiří Procházka	2014	Alois Nolč Karel Veselský Drahomíra Bartoníková MUDr. Juljo Hasík in memoriam Hannelore Rönsch
		2015	Jaroslav Jura Mgr. Ludmila Dluhošová
		2016	Ivan Rusnak Libuše Preclíková
		2017	Oldřich Němeček Marie Polívková Roland Albert RNDr. Josef Konečný
		2018	Hermína Kaňková Jindřich Měrka Ing. Jiří Grünbauer

Příloha č. 8

Seznam zkratek

AČR Armáda české republiky
BDK bezpříspěvkové dárcovství krve
ČČK Český červený kříž
ČK Červený kříž
ČP Červený půlměsíc
ČSČK Československý červený kříž
ČSM Československý svaz mládeže
ČÚV ČSČK Český ústřední výbor ČSČK
ČV ČSČK Český výbor ČSČK
CO Civilní obrana
FV ČSČK Federální výbor ČSČK
HJ ČČK humanitární jednotka ČČK
HZS ČR Hasičský záchranný sbor ČR
IZS Integrovaný záchranný systém
MČK Mezinárodní červený kříž
MFČK Mezinárodní federace společností
Červeného kříže a Červeného půlměsíce
MHČK Mezinárodní hnutí Červeného kříže
a Červeného půlměsíce
MHP mezinárodní humanitární právo

MO Ministerstvo obrany
MNO Ministerstvo národní obrany
MS ČČK místní skupina ČČK
MŠMT Ministerstvo školství, mládeže
a tělovýchovy
MVČK Mezinárodní výbor Červeného kříže
MZ Ministerstvo zdravotnictví
MZV Ministerstvo zahraničních věcí
NF Národní fronta
NTS Národní transfuzní služba
OS ČČK oblastní spolek ČČK
OV ČSČK okresní výbor ČSČK
SČK Slovenský červený kříž
SÚV ČSČK Slovenský ústřední výbor ČSČK
SV ČSČK Slovenský výbor ČSČK
ÚV ústřední výbor
ZD ČSČK zdravotnická družina ČSČK
ZD CO zdravotnická družina CO
ZDRS CO Zdravotnická služba CO
ZO ČSČK základní organizace ČSČK

Summary

The book deals with the history of the Red Cross, particularly in the Czech Republic, which began in 1868. The main part of the book is devoted to the history of the Czechoslovak Red Cross founded in 1919 and the Czech Red Cross, which arose as a successor to the Czechoslovak Red Cross in 1993.

The first chapter of the book deals with a brief description of the origin, structure, and mission of the International Red Cross and Red Crescent Movement. The second chapter discusses predecessors of the Czechoslovak Red Cross in the Czech lands – the Patriotic Auxiliary Society (of the Red Cross) for the Bohemian Kingdom and the Patriotic Auxiliary Society (of the Red Cross) for Moravia (the second one was founded in 1870 and its existence is not practically mentioned in Czech historic literature).

The third to ninth chapters are devoted to the history and activities of the Czechoslovak Red Cross and they form the “centre of gravity” of the book. The timeline of this part is divided into the following time periods: 1919 – 1939, 1939 – 1940, 1940 – 1945, 1945 – 1948, 1948 – 1989, and 1989 – 1992. In each of these sections the effects of political changes on the structure and status of the Czechoslovak Red Cross are recorded. Attention is also focused on the main documents determining its position – laws and statutes. Relationships between the Czechoslovak and International Red Cross are also discussed (for example, the fact that the Fundamental Principles of the Red Cross and Red Crescent were first approved by the Council of Delegates in Prague in 1961 has not been published in the Czech literature yet).

The last part of the book deals with the Czech Red Cross in the period 1993 – 2018. The main activities are also described, including the involvement of the Czech Red Cross in the structures of the International Red Cross and Red Crescent.

Attachments of the book contain so called Red Cross laws of 1921, 1952, and 1992 as well as lists of holders of the Florence Nightingale Medal and Alice Masaryková Medal.

Znak Čs. Červeného kříže z období
první republiky a pod ním současný
znak Českého červeného kříže

Současníci mohou v jedné publikaci získat přehled o všech aktivitách Červeného kříže na území českého, případně i slovenského státu, včetně podrobného popisu současných aktivit. Takto je možno rozpoznat, že Červený kříž nikdy neztratil ze zřetele především úkol reagovat na současné potřeby a nouzi občanů, a nezůstává tak v žádném období své činnosti zarputilým „brontosaurom“, trvajícím na svém původním činnostním spektru. Co však zůstává (a z díla je to evidentně znát), je věrnost zásadám Červeného kříže, především principu humanity. V principu světovosti byl ČSČK nuceně omezován, avšak vždy našel možnost, jak situaci se ctí zvládnout. Toto poselství je z díla jednoznačně patrné a považují jej za jeho významný (možná nejvýznamnější) přínos. Dílo dává úžasnou možnost descendantům v pokračování dalšího popisu a analýzy ČČK, aniž by opět museli usednout do archivů a pročítat desítky a stovky různých písemných i číselných záznamů. Dílo je obsahově konzistentní a pro svou chronologickou přesnost umožňuje i do budoucna lehkou orientaci v práci a významu ČČK v jednotlivých obdobích.

doc. PhDr. Kateřina Ivanová, Ph.D.